

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Integrace cizinců v podmínkách České republiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Jaromír Vošický

Vypracovala:
Bc. Anna Raclavská

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Integrace cizinců v podmínkách České republiky“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 14.3.2009

.....
Bc. Anna Raclavská

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Jaromíru Vošickému, vedoucímu diplomové práce, za připomínky a odborné vedení po celé období zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat panu prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování empirické části mé diplomové práce.

.....
Bc. Anna Raclavská

OBSAH:

ÚVOD.....	5
1. MIGRACE	7
1.1. Evropa a migrace.....	9
1.2. Rozdělení migrace.....	12
1.3. Příčiny migrace	14
2. INTEGRACE CIZINCŮ	20
2.1. Evropská rozmanitost a integrace	22
2.2. Integrace – formy a přístupy.....	27
2.3. Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR	31
2.4. Cíle koncepce integrace cizinců na území ČR.....	35
3. PRÁVNÍ ASPEKTY POBYTU CIZINCŮ V ČR	40
3.1. Zákon o pobytu cizinců	41
3.2. Zákon o azylu a zákon o dočasné ochraně.....	46
3.3. Právní opatření proti rasismu, xenofobii a diskriminaci... 49	
4. SOCIÁLNÍ, EKONOMICKÉ A KULTURNÍ PODMÍNKY ŽIVOTA CIZINCŮ V ČR.....	51
4.1. Podnikání, zaměstnání a ubytování cizinců	51
4.2. Systém zdravotního pojištění a sociální zabezpečení cizinců.....	58
4.3. Školství a vzdělávání cizinců	62
4.4. Kultura, tradice a náboženství cizinců	65
4.5. Občanství a možnost účasti cizinců na politickém a veřejném životě	69
4.6. Jazyková bariéra jako základní faktor ovlivňující integraci cizinců	72
5. AKTIVITY NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ V OBLASTI INTEGRACE CIZINCŮ	75
6. MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA PŘI INTEGRACI CIZINCŮ	77
7. PRŮZKUM INTEGRACE CIZINCŮ	79

7.1. Projekt průzkumu	79
7.2. Statistická analýza získaných dat	86
7.3. Vyhodnocení, závěry.....	102
ZÁVĚR	109
RESUMÉ	112
ANOTACE.....	113
ANNOTATION	114
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	115
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	119
SEZNAM PŘÍLOH	121

ÚVOD

Cizinci se postupně stávají součástí české společnosti. I když potkat v Čechách cizince opravdu není nic neobvyklého, jsme nuceni si občas přiznat, že o jejich životě vlastně nic bližšího nevíme. Cizinec je vždy někdo, kdo se liší. Liší se v různé míře a v různých směrech. Má v dokladech zapsanou jinou zemi původu, může se jinak oblékat, může jinak vypadat a může také jinak jednat. Pokud nemá většinová společnost představu o tom, jaké jsou zkušenosti cizinců a jejich pohled na svět, je obtížné, aby si navzájem porozuměli.

Prostřednictvím své profese jsem již bezmála patnáct let s cizinci v každodenním kontaktu. V práci, na cizinecké policii, se především setkávám s právními problémy cizinců pobývajících na našem území. Stále častěji však zjišťuji, že cizinci v rámci integrace musí překonávat také sociální, ekonomické, kulturní a jiné problémy. Z těchto důvodů jsem si jako téma diplomové práce zvolila problematiku integrace cizinců v České republice (dále jen ČR).

V poslední době se geografický prostor ČR opět stává tím, čím po většinu své historie byl. Tedy místem, kde se setkávají různá náboženství, jazyky, zvyky, životní styly, lidé různých národností a kultur. Tento vývoj přináší také spoustu problémů. O migraci a o cizincích se mluví v souvislosti s mezinárodní politikou, demografickým vývojem, se situací na trhu práce, legislativou atd. Mluví se o problémech, které cizinci působí, mluví se o problematice postoji české společnosti k cizincům, ale bohužel málo o problémech, které cizince trápí. Cílem mé diplomové práce je nastínit a zkoumat složitost otázek migrace a integrace a vzbudit zájem o problém integrace cizinců. Především bych chtěla svou práci přispět k lepší komunikaci v rámci české veřejnosti a současně napomoci k tomu, aby se v Čechách obecně o migraci přemýšlelo a mluvilo na základě faktů, bez patřičných emocí.

Diplomovou práci jsem rozdělila do sedmi kapitol. Prvních šest kapitol je zaměřeno teoreticky a zabývám se v nich migrací, rozborem právních, sociálních, kulturních, ekonomických a dalších podmínek integrace cizinců v ČR. Současně jsem se snažila o vymezení terminologického kontextu tohoto problému. V posledních dvou kapitolách teoreticky zaměřené části diplomové práce věnuji pozornost aktivitám nevládních organizací v oblasti integrace cizinců a možnostem

uplatnění sociálního pedagoga v procesu integrace cizinců. Teoretické poznatky v úvodních kapitolách doplňují praktickými zkušenostmi.

Závěrečná sedmá kapitola má charakter empirický. Je zaměřená na skupinu cizinců a na to, jak vnímají integraci v ČR, s jakými problémy se při integraci do české společnosti setkávají a jak jsou spokojeni s množstvím a dostupností informací o podmínkách pobytu.

1. MIGRACE

Migrace mění životy a původní postavení migrujících a zároveň ovlivňuje hostitelskou společnost. Vzájemné působení může být problematické i oboustranně obohacující. Pojem migrace lze definovat jako časově více či méně ohraničený proces přesunu lidí mezi prostory určenými státními hranicemi, neboť lidé se odjakživa přesouvali z místa na místo. Přístup každé společenské skupiny k nově příchozím nebo k těm, kteří o příchod usilují, měl v daleké historii i dnes mnoho společného, protože společnosti se vždy snažily příliv cizinců kontrolovat.

V ČR byla až do roku 1989 imigrace přísně kontrolována. Běžný člověk měl příležitost setkat se s někým, kdo pocházel z jiné země, poměrně zřídka. Možnosti takového setkání byly do velké míry omezeny sociálně a prostorově. Univerzitní studenti se mohli setkat se zahraničními kolegy, dělníci v továrnách s vietnamskými spolupracovníky, kteří do tehdejšího Československa přicházeli od konce padesátých let, a obyvatelé některých měst s vojenskými posádkami byli v každodenním kontaktu se sovětskými vojáky. I přesto lze říci, že až do roku 1989 byla česká společnost poměrně uzavřená, obehnaná těžko prostupnou hranicí. Zlom nastal až po roce 1989, kdy narůstá počet těch, kteří hranici překračují, a to oběma směry. Cizinci se tak stávají stále početnější a nedílnou součástí české společnosti.

Na počátku devadesátých let ČR zaujímá volný přístup v otázce migrace, migraci nebyla omezována, byla pouze sledována a evidována. Od roku 1996 dochází k zpříšňování cizineckých předpisů i praxe. Tento obrat byl podmíněn novými domácími podmínkami (růst nezaměstnanosti, uvědomění si dopadů nelegální migrace) a jednak snahou vyhovět požadavkům na přistoupení k Evropské unii (dále jen EU).

Jak uvádí Pavel Barša ve své knize *Přistěhovalectví a liberální stát: „Harmonizace s předpisy EU znamenala z pohledu příslušných částí státní administrativy politickou prioritu a svou náročností plně vyčerpávala existující odborné i lidské kapacity státní byrokracie. To vše odsouvalo do pozadí vytváření ucelené národní migrační strategie“* (Barša, 2005, s. 223).

V roce 1999 byl přijat nový, značně restriktivní cizinecký zákon a azylový zákon, které vstoupily v účinnost dnem 1.1.2000. V současné době se začínají projevovat první snahy o komplexnější, koncepčnější a do jisté míry i samostatnější

přístup k problematice migrace. K tomu obratu vedlo mimo jiné poznání, že samotná harmonizace s předpisy EU nestačí na řešení problému migrace.

Nový přístup se prosazuje jen pozvolna. Jeho důsledkem je přijetí Zásad politiky vlády v oblasti migrace cizinců v roce 2003 vládou ČR. Tyto Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců jsou základním dokumentem a východiskem pro budování moderní a cílené koncepce imigrační politiky ČR. Zdůrazňují řídicí roli státu. Hlásí se k široké spolupráci státu s kraji, obcemi, zájmovými samosprávami a občanskou společností. Vytyčují tři společenské cíle: odstraňování nelegální migrace, podporu přínosným formám imigrace, řešení důsledků humanitárních krizí a odstraňování jejich příčin (usnesení vlády č. 55, ze dne 13. ledna 2003).

Zásady však ani neformulují, ba ani nenaznačují odpověď na základní otázku přistěhovalecké politiky. Kolik a jakých imigrantů má stát přijmout. Zásady pouze odkazují na imigraci, jež je pro stát a společnost dlouhodobě přínosná. Jací migranti jsou však dlouhodobě přínosem, o tom zásady nehovoří.

V souvislosti s uplatňováním shora zmíněných zásad vládní usnesení konstatuje, že je třeba zejména aktivně působit na myšlení našich občanů a měnit hluboce zakořeněnou nedůvěru a v mnoha případech až nenávist k cizincům. I v této oblasti má vládní politika velké rezervy, a to především pokud se jedná o využívání působení masových médií, která jsou důležitým a efektivním nástrojem ovlivňování veřejného mínění. Paušální soudy o menšinách a cizincích mohou získávat na váze, mohou brzdit či narušovat skutečnou analýzu daných jevů a hledání řešení případných obtíží. Média se - jako významná sociální instituce - mohou stát překážkou řešení společensky významných otázek v oblasti integrace cizinců. Zjednodušeně řečeno: S informací o cizincích se nejčastěji setkáváme ve zprávách o drobné i závažné kriminalitě. O Vietnamcích se pak především mluví či píše v souvislosti se stánky na tržišti, o Ukrajincích se píše jako o dělnících nebo členech skupin organizovaného zločinu a o Rumunech se píše jako o žebrácích, kapsářích a zlodějích. Problémem je, že když se o nějaké skupině cizinců píše, většinou oni sami nemají prakticky vůbec možnost se k tomu vyjádřit. Daleko méně je článků, které popisují, jak je obtížné a ponižující, i po řadě let pobytu a práce v této zemi, každoročně obíhat úřady a shánět dokumenty nezbytné pro prodloužení povolení k pobytu. Nejde však o to, že by novináři neměli psát o kriminalitě cizinců nebo že by měli přinášet o cizincích jen dobré zprávy. Mnohem podstatnější je, aby usilovali o vyrovnanější a barvitější obraz jejich života u nás.

Dá se říci, že až na výjimky, nebyla doposud migraci v ČR věnována se strany úřadujících politiků náležitá pozornost. Migrace u nás tolik neovlivňuje politickou scénu, tak jak je tomu v okolních státech, a navíc byla a je stále zastiňována romskou otázkou. Lze tedy konstatovat, že v podmínkách ČR chybí to, co ve vyspělých evropských státech nazýváme komplexní či ucelenou imigrační a integrační politikou (konceptí).

1.1. Evropa a migrace

„Migrace je integrální součástí dějin Evropy a důležitým rozměrem její reality. Neexistuje jediná evropská země, která by nebyla zasažena migračními pohyby. Občané Evropy se stěhovali a stále stěhují jak mimo Evropu, tak uvnitř světadílu a zároveň migranti a uprchlíci z ostatních částí světa přicházejí, aby v Evropě začali nový život. Zatímco přistěhovalci je součástí národní identity a historie například Austrálie, Kanady a Spojených států, evropské státy samy sebe chápou hlavně a především jako země emigrace“ (Niessen, 2000, s. 22).

V průběhu prvního desetiletí po druhé světové válce bylo několik zemí v Evropě konfrontováno s velkým přílivem uprchlíků a vracejících se vlastních občanů. Nedlouho potom, v průběhu 60. a 70. let, začaly severoevropské a západoevropské země provádět nábor migrujících dělníků. K mnohým z nich se od konce 70. let připojovaly i jejich rodiny. V průběhu let 80. a 90. přijaly tyto země velké množství uprchlíků a žadatelů o azyl a od počátku devadesátých let se zabývají otázkou dočasné ochrany uprchlíků. Někde se také znovu začalo s náborem migrujících pracovníků s dočasným pobytem. Tyto země (např. Francie, Německo, Velká Británie) získaly značné zkušenosti při koncipování a realizaci migrační politiky. V ostatních částech Evropy mají země daleko menší zkušenosti s imigrací. Země jižní Evropy, Irsko a Finsko byly po dlouhé období vysílajícími zeměmi a cílovými se stávají až od 80. let 20. století. Země jižní Evropy tvoří součást Středozeří, které má vlastní tradice lidské a kulturní výměny i dynamiku migrace. Pro mnohé migranty je jižní Evropa bránou do západní Evropy.

Před koncem osmdesátých let byla ve střední a východní Evropě mezistátní mobilita omezená, pouze malému počtu lidí bylo dovoleno vystěhování za hranice.

Sovětští občané se stěhovali mezi sovětskými republikami na základě zásad sovětské politiky regulace pohybu obyvatelstva. Po pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě a po rozpadu Sovětského svazu téměř ve všech zemích došlo ke zvýšení mezinárodní mobility lidí.

V současné době zaujímá migrace velmi důležité místo na žebříčku politických priorit téměř všech evropských zemí. Zpravidla se činí rozdíl mezi politikou, jejímž smyslem je regulovat a kontrolovat migrační pohyby, a politikou, která podporuje integraci imigrantů. Mnohým evropským zemím se daří integrovat migranty a uprchlíky. To neznamena, že integrační proces, který často trvá více než jednu generaci, probíhá bez konfliktů a napětí mezi nově příchozími a skupinami uvnitř hostitelského obyvatelstva.

Ve všech evropských zemí tvoří migranti odlišnou skupinu, což je odrazem složitosti globálních migračních pohybů. Jedná se o skupiny stabilizovaných komunit imigrantů, dlouhodobějších a krátkodobých dělníků, příhraničních dělníků a obchodníků. Nacházíme mezi nimi nekvalifikované dělníky i vysoce vzdělané lidi. Mnozí přistěhovalci pocházejí z bývalých kolonií a bývalých neevropských sovětských republik. Další početnější skupinou jsou uprchlíci a váleční uprchlíci. Samostatnou skupinu osob tvoří příslušníci etnických skupin, kteří se vrátili do země dávného či nedávného původu (repatrianti). Někteří z nich se navracejí do země svého původu také nedobrovolně, jsou deportováni. Vždyť ilegální migrace tvoří také důležitou součást mezinárodních migračních pohybů.

Podle Niessena jsou počty migrantů značně nižší v zemích střední a východní Evropy než v Evropě severní a západní. V severní a západní Evropě žijí vedle sebe usazená společenství imigrantů druhé či třetí generace a značné počty nově příchozích. Ve střední Evropě považují usazení migranti svůj pobyt za dočasný, mající v úmyslu odejít do západní Evropy či Severní Ameriky (tranzitní migrace).

Repatrianti rovněž tvoří různorodé skupiny. Někteří se vrátili po předchozí změně hranic nebo se díky vzniku nových států octli mimo hranice svých národních území. Do některých zemí se vrátili jejich etničtí příslušníci velmi dávného původu poté, co jim byly vytvořeny vysoce příznivé podmínky návratu a poskytnuta značná vládní pomoc. Dalšími jsou navracející se deportované osoby a jejich děti, lidé, kteří byli za bývalých režimů usídleni proti své vůli mimo hranice svého státu.

Mnohé země, které získaly nezávislost počátkem devadesátých let, často zahrnují osoby bez státní příslušnosti žijící na jejich území, které byly občany nyní

zaniklého federálního státu. Tyto osoby mohou být považovány za migranty „sur place“ („na jednom místě“) nebo osoby bez státní příslušnosti po té, co nepožádaly o občanství nového státu nebo jim bylo občanství odepřeno v důsledku jejich etnického původu. Spojování rodin těchto lidí změnilo bývalou vnitřní migraci v mezinárodní migraci.

Imigranti mají mnoho společného s menšinami. Politika, která se jich týká, se často zabývá podobnými problémy. Na jedné straně vznikly menšiny například jako důsledek migrace, zatímco porušování jejich práv by mohlo k migraci vést. Při řešení problémů spojených s imigrací musí společnost dle Niessena reagovat na dva faktory:

První se týká přistěhovalectví a potřeby uznat, že Evropa se stala regionem přistěhovalectví. To vyžaduje poctivé přehodnocení evropských dějin. Evropa musí sebe samu z dějinného úhlu pojímat nejen jako region, z něhož se lidé stěhovali, nýbrž i jako konečné místo určení mnohých, kdo se přistěhovali. To učiní zadost skupinám imigrantů po celé Evropě, protože popírání skutečnosti, že Evropa je regionem přistěhovalectví, v podstatě popírá existenci imigrantů a úlohu, kterou hráli a hrají v evropských dějinách.

Druhý se týká menšin a rozvoje občanské společnosti. V rozvinuté občanské společnosti založené na zásadách rovnosti před zákonem je třeba více otevřenosti při začleňování skupin jednotlivců, kteří sami sebe označují za členy menšinové skupiny (Niessen, 2000).

Jednotlivé evropské státy vyvinuly v minulosti odlišné přístupy k řízení mezinárodní migrace. Důvodem byla odlišnost migračních proudů, společenských podmínek, ale také politických tradic a kultury. Paralelně s tímto vývojem začala být od osmdesátých let oblast migrace a azylu předmětem integračních snah EU. Mezi oblastmi, kde je už spolupráce na úrovni EU rozvinutá, patří společná kontrola hranic, sjednocování azylového systému nebo povolení k trvalému pobytu. V posledních letech se navíc usiluje o spolupráci v oblasti řízení pracovní migrace, řešení problému přítomnosti neregulérních migrantů nebo o kooperaci se třetími zeměmi za účelem lepšího propojení migrace a rozvoje. Nakolik budou zájmy jednotlivých států společné či protichůdné a nakolik se skutečně podaří sjednotit evropskou imigrační a azylovou politiku, to promítnou následující roky.

1.2. Rozdělení migrace

Migraci jako společenský jev lze zkoumat v několika rovinách i z různých úhlů pohledu. Základním hlediskem je dělení na migraci dobrovolnou a vynucenou, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma hledisky stanovit pevnou dělicí hranici, neboť v řadě případů, zvláště u pracovní migrace, splývá dobrovolná migrace s migrací vynucenou.

Není vždy jednoduché určit, co činí migraci vynucenou migrací, a nelze ani snadno rozpoznat, zda je daná osoba nucena opustit svou zemi z politických, sociálně ekonomických nebo jiných naléhavých důvodů. Nucenou migraci lze nicméně chápat jako migraci vyvolanou jinak svobodnou volbou. Třebaže je migrace téměř vždy založena na volbě jednotlivce, možnosti bývají značně omezeny, když se migrace stane posledním útočištěm a nezbytnou součástí strategie přežití. Ač stále existují značné počty osob, které lze zařadit jakožto „uprchlíky“ (v pojetí Úmluvy z roku 1951), válečné uprchlíky nebo migrující samostatně výdělečné činné osoby, stále větší počet osob je nucen opouštět své země v důsledku kombinace různých faktorů.

Vynucená migrace je vyjádřením snahy vyhnout se pronásledování, represi, ozbrojeným konfliktům, přírodním či jiným katastrofám nebo jiným situacím, jež představují ohrožení života, svobody a živobytí jednotlivce.

Dobrovolná (též chtěná) migrace je definována jako takový typ pohybu obyvatel, který vyplývá z vlastní iniciativy migrantů. Pod pojem migrace dobrovolná můžeme zařadit zejména ty případy, kdy lidé opouštějí svoji vlast za účelem studia, sloučení rodiny, zaměstnání či z jiných důvodů osobního charakteru.

Protiproudem emigrace – obvykle slabším – je reemigrace, kdy dřívější emigranti se po určité době nepřítomnosti vracejí do své mateřské země. Pokud je taková akce organizována státní mocí, mluví se obvykle o repatriaci. Repatriace mívají ráz hromadných přesídlovacích akcí prováděných – na rozdíl od reemigrace – na náklady státu (Rolný, Lacina, 2001).

Specifickou částí migrace je její nelegální forma. ČR se jako téměř všechny státy světa potýká s problémem nelegální migrace, kterou se rozumí nelegální vstup osob přes státní hranice na území daného státu z různých důvodů, nedovolený způsob opuštění státu a nelegální pobyt na území.

Nelegálním pobytem se pak rozumí případy, kdy cizinec vstoupí na území ČR neoprávněně, aniž je odhalen jeho nelegální vstup, a pobývá v ČR dále nelegálně. Dále případy, ve kterých cizinec sice vstoupí na území ČR legálně, ale po uplynutí lhůty povoleného pobytu nevycestuje a pobývá v zemi dále bez povolení.

Počty nelegálních migrantů pobývajících na území ČR není možné přesně zjistit, existují pouze odhady, které se často výrazně liší. Předpokládám však s ohledem na svoji praxi, že na našem území může pobývat nelegálně řádově tisíce až desetitisíce cizinců.

Nelegální pobyt je často kombinován s dalším porušováním obecně závazných právních předpisů, zejména pak v oblasti zaměstnanosti. I když se vláda tímto problémem zabývá od roku 2000, kdy byl zřízen meziresortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců v ČR, jsou jevy spojené s nelegálním zaměstnáváním cizinců velmi ožehavou a diskutovanou otázkou.

S ohledem na svoji mnohaletou zkušenost s migranty se domnívám, že způsob organizace pracovní migrace do ČR je často založen na vykořisťování a nedůstojných pracovních podmínkách cizinců. V této oblasti je třeba věnovat pozornost již situaci před vstupem migrantů do ČR a monitorovat, jakým způsobem napomáhá politika a praxe udělování víz vzniku závislosti cizinců na jejich zaměstnavatelích či zprostředkovatelích práce (viz. kapitola 4.1. Podnikání, zaměstnání a ubytování cizinců). Zvýšené úsilí státních orgánů by mělo být vynaloženo na kontrolu toho, jak se dodržují standardy zaměstnaneckých a dalších sociálních práv. Je třeba důsledněji postihovat ty, kteří nerespektují zákoník práce ani důstojnost svých zaměstnanců a tlačí tak podmínky zaměstnávání cizinců pod právně či společensky přijatelnou úroveň. Ve svém důsledku tento stav vede ke snižování úrovně sociálních práv na trhu práce i pro české občany.

Neoprávněný pobyt cizinců je porušováním práva. Závažnost tohoto jednání ovšem nesmí být demonizována, jak se to dnes často děje. Samotná nelegálnost pobytu je záležitost „papírů“ a cizince s neoprávněným pobytem nelze ztotožňovat se zločincem. Stát by měl nabízet cizincům pobývajícím na jeho území v rozporu s právem možnost opustit neregulérní pobytový status. Pobytová ilegalita nesmí být pastí, z níž není přijatelné cesty ven. Postih za nelegální pobyt musí brát v potaz i skutečnosti a vazby vzniklé během tohoto pobytu a musí být, vyjma důvodů jednoznačně kriminálního charakteru, jednorázový, bez dalšího vlivu na možnost získat povolení k pobytu a státní občanství.

Jak již bylo uvedeno vláda ČR sice přijala v oblasti migrace cizinců určité zásady, mezi které patří i zásada zaměřit migrační politiku státu na odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit, ale i přesto boj s nelegální migrací je takřka neúčinný.

Nelegální migrace tak může vyvolat v cílových zemích ohrožení vnitřní stability společnosti a může ohrozit bezpečnostní situaci. Souvisí s příhraniční trestnou činností, organizovanou kriminalitou (převaděči) a obchodem s lidmi.

1.3. Příčiny migrace

Migrace je jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti. Je to fenomén, jev, děj, motor, hrozba, řešení, cíl, komplikace i výhoda. Pro studium tohoto procesu můžeme použít optiku jedince i společnosti, vidět v něm ekonomické, sociální, kulturní či politické příčiny a důsledky.

Podle Vojtkové existuje několik teorií, které byly vyvinuty nezávisle na sobě a v rámci různých oborů. Každá z nich vysvětluje určitý aspekt nebo typ mezinárodní migrace podle toho, v které době vznikala, kterými migračními proudy a příčinami se zabývala a často i v rámci kterého oboru vznikala. Teorie se často liší především v tom, kterou příčinu považují za hlavní při vzniku mezinárodní migrace a na které otázky hledají vysvětlení. Jednotlivým teoriím je vytýkána jednostrannost. V analýze dnešní mezinárodní migrace, ke komplexnějšímu porozumění všech aspektů současných migračních trendů je třeba více hledisek a přístupů.

Přístupy vycházející z neoklasické teorie (Neoclassical economic approach) jsou známy také jako „push-pull teorie“, neboť za příčiny migrace považují faktory, které migranty nutí opustit svou zemi původu (push factors) a jiné faktory, které je přitahují do určitých cílových zemí (pull factors). K první skupině faktorů bývá řazen demografický růst, nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, politické represe. Ke druhé skupině faktorů jsou řazeny poptávka po práci, dostupnost pozemků, příznivé ekonomické příležitosti a politické svobody. Neoklasický ekonomický přístup se zaměřuje hlavně na příjmové rozdíly a podmínky zaměstnání v různých zemích a náklady na případnou migraci. K migraci dochází tedy poté, co se jedinec po racionálním posouzení nákladů i výhod

plynoucích z migrace rozhodne k přesunu ze své země původu do jiné oblasti. Snaží se především maximalizovat svůj užitek, nejčastěji výši příjmu. Mluví se o tzv. cost-benefit calculation. Pokud je očekávána kladná čistá návratnost (positive net return) většinou v peněžní formě, aktér se rozhoduje k migraci.

Makro teorie (Macro theory) měla původně vysvětlovat pracovní migraci v procesu ekonomického rozvoje. Dnes zkoumá příčiny migrace z hlediska makroekonomických ukazatelů jako jsou rozdíly v příjmech mezi zeměmi, rozdíly v nabídce a poptávce pracovních sil a možnosti zaměstnání. Dalo by se tedy předpokládat, že se chudí budou stěhovat do bohatších oblastí a že pouze ekonomické rozdíly a rozdíly v nabídce a poptávce pracovních sil jsou postačujícím důvodem k vytvoření migračních proudů. V dlouhodobém měřítku se dokonce uvažuje o vyrovnávání ekonomických rozdílů mezi rozvinutými a zaostalými regiony vedoucím k ekonomické rovnováze. Vychází se z předpokladu, že v zemích s vysokou nabídkou pracovních sil a nedostatkem kapitálu jsou nižší mzdy a naopak v zemích s vyšší poptávkou po pracovních silách a větším množstvím kapitálu jsou mzdy vyšší. Lidé ze země s nižšími mzdami se stěhují do země s vyššími mzdami. Výsledkem je pak pokles nabídky pracovníků a růst mezd v chudší zemi a opačný trend v bohatší zemi, a tím nastolení určité ekonomické rovnováhy a také následné pozastavení migračního proudu.

Mikro teorie (Micro theory) se soustředí na jedince a jeho racionální kalkulaci výdajů a užitku v určitém časovém horizontu a následnou volbu s cílem maximalizovat svůj zisk. Mezi výdaje patří například materiální náklady na cestu, náklady na dobu než najde jedinec práci, případné úsilí vynaložené na učení se novému jazyku a kultuře, na vytváření nových vazeb atd. Volbu ovlivňují podmínky na trhu práce v cílové zemi, pravděpodobnost nalezení práce, možné uplatnění jedincových dovedností (tzv. lidský kapitál), výše předpokládaných výdělků, ale i riziko deportace pro nelegální migranty.

Nové ekonomické přístupy (The new economic approach) připouštějí, že migrace nemůže být vysvětlována pouze příjmovými rozdíly mezi zeměmi. Berou v úvahu také možnosti stálého zaměstnání či příznivé podmínky pro rozvoj podnikání. Podle nových ekonomických teorií se k migraci nerozhodují jednotliví aktéři, rozhodnutí jsou učiněna na úrovni rodin či domácností, jde tedy do jisté míry o druh kolektivního rozhodnutí. Účelem je jednak maximalizace předpokládaného příjmu jednotky, ale také minimalizace rizik spojených s nepředvídatelnými událostmi a

výkyvy trhu. Tato rizika jsou při rozhodování důležitější, rozdíly v příjmech nemusí být podmínkou k migraci do jiné země a také jejich vyrovnání nemusí zastavit migrační proud, pokud rizika přetrvávají. Někteří jedinci mohou být posláni do jiné země za prací, zatímco ostatní členové rodiny zůstanou v domovské zemi. Rodina pak může záviset na finančních prostředcích posílaných migrantem (angl. remittances, česky remitence).

K teoriím ekonomického typu lze ještě přiřadit teorii dvojího pracovního trhu (Dual labor market theory). Vychází z rozdělení pracovního trhu vyspělé země na primární a sekundární pracovní sektor. Primární je tvořen vysoce kvalifikovanými odborníky. Zaměstnání vyžadující vzdělání, dovednosti a specializované školení jsou poměrně stabilní. Sekundární pracovní sektor je naproti tomu tvořen nekvalifikovanými pracovníky. Je typický malou atraktivitou kvůli nízkým mzdám, často i špatným pracovním podmínkám, nestabilitě zaměstnání a v podstatě nulovým možnostem kariérního růstu. Mezinárodní migrace je důsledkem neustálé poptávky po pracovních silách ve vyspělých průmyslových zemích. Příčinami tedy nejsou push faktory v zemích původu, ale pull faktory v cílových zemích, především neustálá a pro ekonomickou strukturu vyspělých zemí i nezbytná potřeba pracovních sil z jiných zemí. Kořeny této potřeby lze hledat v tvrzení, podle kterého lidé věří, že by plat měl odrážet sociální status. Noví imigranti nejsou členy společnosti, neberou ji jako referenční ve svých srovnáních a často se nestarají o status v cílové zemi, ale spíše o příjem plynoucí ze zaměstnání, zvláště pokud pocházejí ze zemí s nižší životní úrovní.

Historicko-strukturální přístup (Historical – structural approach) vychází z marxistické politické ekonomie a klade důraz na nerovnoměrné rozdělení ekonomické a politické moci ve světě. Chápe mezinárodní migraci jako způsob mobilizace levné pracovní síly. Migrace tak udržuje nerovný rozvoj a zdroje chudých zemí jsou pak využívány pro to, aby bohatí byli ještě bohatší. Podle historicko-strukturálního přístupu nemá jedinec svobodnou volbu, jak tvrdí neoklasická teorie. Velký vliv při jeho rozhodování hrají nerovnosti v oblasti zdrojů a moci mezi zeměmi a imigrační politiky potenciačních cílových zemích.

Teorie světových systémů (World systems theory) podobně jako například teorie dvojího trhu opomíjí proces rozhodování na mikro úrovni. Vysvětluje mezinárodní migraci přes obecné makro modely sociálního, ekonomického a politického vývoje. Spojuje její příčiny se strukturou světových trhů a s postupující

především ekonomickou globalizací. Pronikání kapitalistických ekonomických vztahů z center do okrajových, nekapitalistických společností narušuje stávající systémy a formy ekonomické a sociální organizace na těchto tzv. periferiích a vytváří tím předpoklady pro mezinárodní migraci. S vidinou většího zisku hledají kapitalistické firmy z center a vyspělých zemí v chudých zemích na periferii levnější půdu, suroviny, levnou pracovní sílu, nové odbytové trhy. Tento proces probíhá v různé míře již od šestnáctého století, v minulosti především prostřednictvím koloniálních režimů, dnes prostřednictvím vlád vyspělých zemí a nadnárodních firem. Migrace je tedy přirozeným důsledkem narušení, která jsou nevyhnutelně spjata s procesem kapitalistického rozvoje.

Teorie sítí (Network theory) zdůrazňuje v migračním procesu význam mezilidských vazeb. Neformální sítě migrantů vznikají osobními vazbami mezi migranty, bývalými imigranty a těmi, kteří zůstali v zemi původu. Jde o vazby příbuzenské, přátelské nebo vazby v rámci komunity. O těchto vazbách se někdy mluví jako o sociálním kapitálu, neboť poskytují jedincům i skupinám důležité zdroje informací, sociální či finanční pomoci, často i podporu v případě osobních problémů. Zvyšují pravděpodobnost migračního pohybu i jeho růstu, neboť tím snižují náklady a rizika a nepřímo zvyšují i očekávaný zisk z migrace. Nejdůležitějšími jsou samozřejmě vazby rodinné. Sítě pomáhají při usazování (settlement) migrantů v dané zemi a při vytváření komunit. Skupiny migrantů pak často vytvářejí svou vlastní ekonomickou i sociální infrastrukturu. Jako příklad lze uvést různé spolky, obchody, zábavní podniky, kostely, služby doktorů, právníků atd. Když počet migrantů a vazeb překročí určitou kritickou mez, jsou náklady na každou další migraci i rizika, která migrant podstupuje, nižší, což podněcuje další migraci, což opět dále rozšiřuje sítě a snižuje náklady i rizika atd.

Institucionální teorie (Institutional theory) klade důraz na vliv institucionálních subjektů. Jde vlastně také o sítě, které podporují migraci a určitým způsobem ji formují. Někdy se mluví o tzv. migračním průmyslu. V rámci institucionální teorie se dá mluvit o dvou skupinách institucionálních subjektů. První skupinou jsou organizace či jednotlivci napomáhající především nelegální migraci a to za účelem zisku. V důsledku bariér, které si cílové země vytvořily, aby se bránily migračnímu přílivu, vzniká černý trh. Jedinci i společnosti vydělávají na migrantech, kteří se snaží často ilegálně dostat do vybrané země. Jde o převody přes hranice, pašování lidí ze země původu do jiné, (tzv. smuggling a trafficking), najímání migrantů

zaměstnavateli, falšování dokumentů, svatby „naoko“. Migranti jsou často vystaveni vykořisťování, okrádání, podvodům nebo vydání napospas zneužívání (hlavně ženy a děti). Druhou skupinu tvoří nevládní a mezinárodní organizace a jedinci poskytující migrantům rady, sociální služby a hlavně právní poradenství, například jak získat různé dokumenty, jak žádat o azyl či povolení k pobytu. Všechny tyto instituce a organizace, ziskové nebo neziskové podporují a pomáhají udržovat mezinárodní migraci, neboť bez nich by migranti často měli jen málo informací a kontaktů potřebných k úspěšné migraci. Podobně jako u teorie sítí, migrační proud je stále více institucionalizován a stává se čím dál tím nezávislejší na okolnostech, které ho vyvolaly.

Podle teorie kumulativní příčiny (Cumulative causation) mění každý akt migrace společenský kontext, ve kterém se o migraci rozhoduje, a to často takovým způsobem, že další migrace se pak stává pravděpodobnější. V důsledku mezinárodní migrace nastávají změny v ekonomické, sociální i kulturní oblasti a to jak v zemi původu, tak v cílové zemi. V této souvislosti se mluví například o tzv. social labeling některých zaměstnání. Jde o to, že některé kategorie zaměstnání s vysokým zastoupením imigrantů, získají nálepkou zaměstnání nevhodného pro domácí obyvatele, což vede k další poptávce po imigrantech. Toto stigma určité profese nevychází z jeho charakteristik, ale pouze ze zastoupení imigrantů v této profesi.

Jedním z novějších přístupů je teorie migračních systémů (Migration system theory). Ta klade důraz na mezinárodní vztahy, národní hospodářství, kolektivní jednání a institucionální faktory. Vychází se z předpokladu, že migrační proudy jsou do jisté míry stabilní a strukturované v prostoru i čase, což dovoluje rozlišení na tzv. mezinárodní migrační systémy. Migrační systém je tvořen dvěma nebo více zeměmi vyměňujícími si navzájem mezi sebou nejen migranty, ale i zboží a kapitál. Tyto výměny jsou mezi zeměmi tvořícími jeden systém intenzivnější než mezi ostatními zeměmi. Analyzují se regionální migrační systémy jako například západní Evropa, severní Amerika, jižní Pacifik, západní Afrika. Jednotlivé regiony jsou propojeny různými vzájemnými vazbami, může se jednat i o geograficky vzdálenější oblasti. Zkoumají se oba konce migračního proudu i všechny možné vazby mezi oběma oblastmi. Vazby mohou být dále rozříděny do kategorií jako například mezistátní vztahy, srovnání oblastí, kulturní vazby, rodinné a sociální sítě (Vojtková, 2005, www.socioweb.cz).

U nás konkrétní podobu a intenzitu zahraniční imigrace po roce 1989 ovlivňovalo mnoho faktorů: pracovní migrace za socialismu (např. pobyt hostujících vietnamských dělníků), dožívání starého vízového režimu, umožňující bezvízový styk s některými zeměmi bývalého socialistického bloku (bezvízový styk s Ukrajinou byl zrušen až v roce 2000, zavedení systému zaměstnávání Ukrajinců přes zprostředkovatele, kteří balancují na hraně zákonnosti), rodinné vazby, kulturní a jazyková blízkost (migrace ze Slovenska částečně z Ukrajiny) a nové ekonomické příležitosti. Vedle imigračních tlaků z vnějšku působily i tlaky zevnitř, především v podobě poptávky podnikatelů po levnější zahraniční pracovní síle.

Obecně můžeme konstatovat, že převažující příčiny migrace lze v současném světě spatřovat zejména v rozdílech v bohatství mezi jednotlivými světadíly, v síle ekonomik jednotlivých zemí, úrovni ekonomického rozvoje a v životní úrovni jejich obyvatel. Při sledování migrace nelze mít na zřeteli jen jevy migraci vyvolávající, ale i faktory migraci umožňující nebo jí napomáhající, jako např. zlepšující se dopravní propojenost mezi světadíly i jednotlivými státy, odstraňování bariér volného pohybu osob mezi státy apod.

2. INTEGRACE CIZINCŮ

Integrace cizinců je proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Jedná se o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty (Velký slovník naučný, 1999).

V této souvislosti je třeba zmínit, že pod termínem migrační politiky označujeme politiky směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice, v případě EU přes její vnější hranice, a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany. Migrační politiky se týkají jak regulace a usměrňování legální migrace, tak postihu a prevence nelegální migrace.

Imigrační politiky jsou dílčím souborem migračních politik. Rozumíme jimi politiky, jejichž cílem je stanovit, kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi.

Integračními politikami máme na mysli politiky, jejichž cílem je podpořit proces začlenění přistěhovalců – jako jednotlivců či skupin – do hostitelských společností. Nejširším cílem těchto politik je zajištění podmínek sociální a politické soudržnosti společnosti. Integrační politiky jsou zacíleny především na potřeby, jimiž se přistěhovalci liší od jiných znevýhodněných skupin společnosti. Tyto specifické potřeby plynou z jejich nedávného příchodu a jsou dány jejich kulturní a zkušenostní odlišností tím, že neznají dobře jazyk, hodnoty, realie a základní instituce hostitelské společnosti. Pokud stát učiní rozhodnutí o přijetí přistěhovalce – ať již kvůli jeho předpokládanému ekonomickému přínosu, z demografických ohledů, na základě respektu k jeho rodinným či jiným vazbám k hostitelské zemi nebo z humanitárních důvodů (azyl) – je v jeho zájmu, aby se imigrant na novou zemi rychle a bezproblémově adaptoval a dokázal kompetentně jednat v různých institucionálních a sociálních kontextech. Cílem integračních politik je napomáhat této adaptaci a získávání potřebných sociální kompetencí (Barša, 2005, s. 9-10).

Pokud hovoříme o imigrantech v ČR, je nutné do této skupiny zařadit žadatele o azyl, azylanty, občany jiných států pobývajících na území ČR na základě dlouhodobého či krátkodobého víza nebo trvalého pobytu a nelze opomenout ani přistěhovalce, kteří za dobu pobytu získali české státní občanství. Dále o imigrantech

hovoříme také v souvislosti s osobami, které požádali ČR o dočasnou ochranu, např. z důvodu válečného konfliktu. U těchto osob však nelze hovořit o integraci, neboť ČR není zemí, kde by se tyto osoby chtěly trvale usadit, pobyt u nás je dočasný a tyto osoby o integraci do společnosti neusilují, plánují návrat do země původu po odpadnutí dočasné překážky (např. po ukončení válečného konfliktu v jejich zemi).

V první polovině devadesátých let 20. století docházelo v ČR k vytváření koncepcí azylové a migrační politiky, přičemž přístup státu k imigraci byl velmi uvolněný. Od poloviny devadesátých let přešlo ministerstvo vnitra spíše na restriktivní politiku, která měla zamezit usazování cizinců na našem území. S přelomem tisíciletí se objevil znatelný opětovný návrat k uvolněnějšímu režimu. V roce 2003 pak přechází česká migrační politika od pasivity k aktivní migrační politice, snaží se podpořit příliv vysoce kvalifikovaných zahraničních pracovníků, a zabránit tak nežádoucí ilegální migraci. Integrace v českém prostředí přestává být chápána současně jako kulturní asimilace. Dotační politika českého státu se soustřeďuje na podporu kulturních, společenských, sportovních aktivit národnostních a etnických menšin, vydávání periodik a zvyšování povědomí o multikulturalismu v českém prostředí. Současně je však stále vyvíjen tlak na imigranty, aby přijali hodnoty české společnosti, čímž bude umožněna jejich lepší integrace.

Základní dokument a východisko pro budování koncepce migrační politiky ČR vychází z usnesení vlády č. 55 ze dne 13. ledna 2003, Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců (viz. kapitola 1) a dále pak v oblasti integrace cizinců z usnesení vlády č. 689 ze dne 7. července 1999, Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR (příloha č. 4). Znění jednotlivých zásad vyjadřuje vůli ČR aktivně se zabývat migrační politikou při respektování závazků plynoucích z mezinárodních úmluv, smluv a doporučení mezinárodních organizací pro oblast migrace.

Migrací a integrací cizinců se zabývají ministerstvo vnitra, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo zahraničí, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo pro místní rozvoj, ministerstvo kultury a ministerstvo průmyslu a obchodu. Největší podíl na integrační a migrační politice sdílí první tři jmenované resorty vlády, především pak ministerstvo vnitra, kterému byla svěřena koordinační role při realizaci Koncepce integrace cizinců na území ČR. Ministerstvo vnitra každoročně informovalo vládu o vývoji realizace této koncepce a v rámci předloženého materiálu pro jednání schůze vlády navrhovalo další potřebná opatření a rozdělení finančních prostředků na realizaci projektů na podporu integrace

cizinců v praxi. Usnesením vlády č. 1252 ze dne 10. prosince 2003 vláda schválila převod agendy spojené s koordinací realizace Koncepce integrace cizinců z ministerstva vnitra na ministerstvo práce a sociálních věcí a uložila ministru práce a sociálních věcí zajistit od 1. ledna 2004 koordinaci realizace Koncepce integrace cizinců na území ČR. Nejvýznamnější opatření a úkoly na podporu integrace cizinců v daném roce byly přijímány formou usnesení vlády ČR.

Plány integračních politik jednotlivých ministerstev se zaměřují zejména na organizační, metodické a právní aspekty realizace Koncepce integrace cizinců na území ČR v oblasti působnosti každého z ministerstev. Současně směřují k důslednějšímu využití finančních prostředků na realizaci projektů na podporu integrace cizinců a k cílenějšímu propojení aktivit ministerstev a k využití potenciálu nestátních neziskových organizací v dané oblasti (MPSV, www.cizinci.cz).

2.1. Evropská rozmanitost a integrace

Evropa je odedávna kontinentem rozmanitosti. Rozmanitost je evropskou realitou, a to nejen mezi státy, nýbrž také uvnitř jednotlivých zemí, regionů a velkoměst, jakož i mezi skupinami obyvatel. Vysoce moderní komunikační a dopravní prostředky zvyšují potenciál pro výměnu lidí ve stále vzrůstajících počtech.

Přijetí rozmanitosti a vzájemného působení mezi kulturami podporuje rozvoj harmonických vztahů mezi lidmi, obohacuje jejich život a vytváří tvůrčí prostředí pro schopnost vyrovnat se s novými úkoly. Společenství lidí stmeluje uznání rozdílů, nikoli jejich popření. Bez úcty k odlišnostem může dojít k tomu, že se společenství opevní sama v sobě, což nakonec povede k jejich úpadku, rozpadu nebo zániku. Může dojít ke ztrátě totožnosti a k vyvolání agrese vůči jiným.

Dějiny Evropy vykazují dvě tváře z hlediska úcty a neúcty k odlišnostem. Rovnost a odmítání diskriminace jsou zakotveny v národních a mezinárodních zákonech a jsou potvrzovány každodenní praxí. Na druhé straně nesnášenlivost vede k porušování těchto zákonů a k útlaku těch, kteří jsou považováni za odlišné.

Mnohé evropské země úspěšně začleňují imigranty a oceňují jejich přínos pro společnost. Na druhé straně existuje mnoho příkladů porušování základních práv imigrantů, nucená asimilace nebo segregace a nedobrovolná repatriace.

Úcta k lidským právům a prosazování dobrých vztahů mezi státy a komunitami vyžaduje vládní zásahy. Dobrý způsob vládnutí znamená umožnit imigrantům, aby řešily své specifické problémy. S postupující globalizací světového hospodářství se některé vládní pravomoci přesouvají z úrovně státní jednak na úroveň regionální a jednak na úroveň mezinárodní. Vlády, rovněž nevládní organizace, jsou si vědomy skutečnosti, že mezinárodní spolupráce může být přínosem pro další vývoj národní politiky soudržnosti. Výměna zkušeností mezi zeměmi s delší a kratší dějinnou zkušeností s imigrační problematikou mohou být přínosné pro všechny zúčastněné.

Rada Evropy a mnohé její členské státy přijaly základní filozofii začleňování imigrantů a prosazování pozitivních vztahů mezi komunitami. Za prvé se uznává, že vládám prostřednictvím přijímání legislativních a dalších politických opatření ve všech oblastech života společnosti přísluší životně důležitá a aktivní úloha v tomto procesu. Za druhé integrace a vztahy mezi komunitami nejsou pouze záležitostí imigrantů a menšin, nýbrž společnosti jako celku. Integrace zahrnuje nejen přizpůsobení imigrantů a menšin, nýbrž také reakce a přizpůsobení celé společnosti.

Strategické cíle členských států Rady Evropy z hlediska prosazování soudržnosti skrze oceňování rozmanitosti dle Niessena zahrnují:

- uplatňování mezinárodních standardů lidských práv,
- vypracování hospodářské, sociální a kulturní politiky zaměřené na integraci,
- uplatňování rovného zacházení ze všemi občany bez ohledu na jejich společenský, národnostní a etnický původ,
- odstraňování právních a dalších překážek plné účasti imigrantů a menšin ve všech sektorech společnosti,
- boj proti všem formám diskriminace na jakémkoli základě – pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo společenského původu ve spojení s národnostní menšinou, majetkem, původem nebo dalším stavem,
- vedení „místního“ obyvatelstva k tomu, aby bylo otevřenější a snášenlivější vůči přistěhovalcům a menšinám,

- oceňování rozmanitosti obyvatelstva z hlediska osobních schopností a kladů, kulturního zázemí, jazykových dovedností a etnického a národnostního původu,
- vypracovávání a realizaci postupů interkulturní výměny a spolupráce,
- reakci na potřeby rozmanitých skupin obyvatelstva v oblasti vzdělání, zdravotní péče, bydlení a dalších služeb,
- podporu pocitu sounáležitosti a věrnosti vůči státu, který se snaží sladit rozmanité a proměnlivé sounáležitosti svých obyvatel.

K dosažení tohoto cíle je třeba koordinovat politiku vůči imigrantům a menšinám, řídit migraci a začlenit problematiku migrace a menšin do mezinárodních vztahů (Niessen, 2000, s.12).

Rada Evropy stanovuje mezinárodní normy lidských práv, prosazuje spolupráci mezi národními, regionálními a místními vládami a mezistátní spolupráci mezi regionálními a místními úřady. Taktéž zprostředkovává dialog mezi vládami a nevládními aktéry.

Všechny členské země Unie (včetně ČR) jakož i kandidátské země jsou rovněž členy Rady Evropy. Tyto dvě evropské organizace se však navzájem liší v mnoha ohledech. Je to především důsledkem skutečnosti, že EU je platformou jednak pro nadnárodní a jednak pro mezistátní spolupráci. Její členové přenesli značné pravomoci na instituce EU, mimo jiné vydávání a uplatňování zákonů pro různé oblasti, včetně volného pohybu osob, a po nabytí platnosti Amsterdamské smlouvy včetně přistěhovalectví, azylu a antirasismu.

Zatímco Rada Evropy a EU vyznávají společné hodnoty a závazky v oblasti dodržování lidských práv, včetně práv imigrantů, politika EU v oblasti migrace a integrace imigrantů tvoří nedílnou součást zavádění společného trhu. Tato skutečnost a nadnárodní charakter EU ji odlišuje od Rady Evropy. V důsledku toho přistěhovalecká politika těchto dvou organizací má částečně společné a částečně odlišné aspekty. Jejich politika se pojímá na základě rozdílných politických postupů a přísluší jí rozdílný právní status.

Pojímání volného pohybu osob se v zákonech EU značně liší od významu, který je tomuto jevu přikládán v úmluvách o lidských právech. V těchto úmluvách se hovoří o právu každého jedince svobodně cestovat uvnitř země, vycestovat ze země

původu a vrátit se do ní. Pro EU je volný pohyb nástrojem regulace migrace a začleňování, hlavně a především státních příslušníků členských zemí EU, kteří se stěhují z jedné země do druhé. Uvnitř Unie je tak do značné míry zaručen svobodný pohyb pracovníků, osob samostatně výdělečně činných a poskytovatelů, respektive příjemců služeb. Byla přijata zákonná opatření na poli přístupu na pracovní trh, práv k pobytu, založení a spojení rodin. Státním příslušníkům členských zemí jsou udělena práva hledat zaměstnání a přijímat nabídky k zaměstnání v jiné členské zemi než je jejich země původu a právo pobytu v dané členské zemi, jakmile se začnou výdělečnou činností zabývat. Svobodný pohyb rovněž zahrnuje zákaz diskriminace založené na národnosti, v oblastech zaměstnávání a odměňování a dalších pracovních podmínkách. Dále jsou takové osoby oprávněny využívat všech sociálních a daňových výhod. Legislativní i další opatření zaručují rovnost zacházení v bytových otázkách a právo na dávky sociálního zabezpečení pro všechny pracovníky, držitele státní příslušnosti kterékoli členské země i jejich rodinné příslušníky a jiné na nich závislé osoby, bez ohledu na místo zaměstnání nebo pobytu.

Naproti tomu přistěhovalectví zvenčí a pohyb státních příslušníků nečlenských zemí uvnitř EU zůstává skoro výhradně v kompetenci jednotlivých členských zemí. Totéž platí pro integraci příslušníků nečlenských zemí. Integrace je primárně regulována národními zákony, politikou a dvoustrannými dohodami mezi vysílajícími a přijímajícími státy.

Základní přelom ve vývoji společné migrační politiky znamená konference členských států v Amsterdamu v říjnu 1997, která schválila rozsáhlou revizi základních smluv platnou od 1.5. 1999. Pro oblast migrace přinesla tato smlouva dvě změny. Posunula migrační a azylovou politiku na komunitární úroveň a začlenila Schengenskou dohodu do právního rámce EU. V procesu této komunitarizace azylové a migrační politiky jsou právně nezávazné politické dokumenty přeměňovány v závazné předpisy.

Další impuls pro rozvoj politiky v otázkách integrace přineslo nizozemské předsednictví EU ve 2. polovině roku 2004. Haagský program, přijatý Evropskou radou 4.-5. listopadu 2004, vytyčil jako jednu z priorit integraci přistěhovalců a podtrhl potřebu větší koordinace národních politik a snah Unie. Následně pak byly přijaty Společné základní zásady pro integraci přistěhovalců v Unii. Dokument označuje přistěhovalectví za trvalý rys evropské společnosti. Pozitivní přínos však může mít jen náležitě řízené přistěhovalectví. Jen to posiluje hospodářství a činí

z kulturní rozmanitosti produktivní sílu, aniž by zároveň ohrožovalo sociální soudržnost a bezpečnost. Úspěšná integrace představuje klíčový prvek řízené migrace. Neúspěch jednoho členského státu přitom může negativně dopadat na ostatní členské státy a na Unii. Je proto v obecném zájmu, aby každý z členských států sledoval účinné integrační strategie. Státy proto mají odpovědnost za to, aby kulturní a náboženské zvyky nebránily přistěhovalcům ve výkonu základních práv nebo v účasti na životě hostitelské společnosti, což je důležité zejména se zřetelem na rovnost žen a zájmy dětí. Vedle přijetí základních politických hodnot hostitelské společnosti je pro začlenění také důležité, aby si přistěhovalci osvojili jazykové, historické a občanské znalosti o konkrétní národní společnosti. Z druhé strany by měly přijímací společnosti zajistit nediskriminaci přistěhovalců a umožnit jim co nejširší zapojení do společnosti, včetně zapojení do politické sféry.

Prioritou současné vlády ČR je řízená migrace, tj. snížení počtu nelegální pracovní síly na českém trhu práce. Český přístup k imigrační a integrační politice je zřetelně ovlivněn vstupem do EU. Imigrační i integrační politika ČR vychází ze současných evropských trendů a vykazuje s nimi mnoho podobných či shodných rysů (MPSV, www.cizinci.cz):

- na integraci se podílí všechna zainteresovaná ministerstva ve spolupráci s místní samosprávou, nevládními organizacemi a odbory,
- integrační programy se soustředí na dlouhodobě legálně usazené cizince, kteří žijí na území ČR nejméně po dobu jednoho roku,
- povinná zkouška z jazyka jako podmínka státního občanství,
- důraz je kladen na občanskou výchovu a zachovávání hodnot přijímající země,
- aktivní migrační politika má za cíl boj s ilegální migrací a podporu „prospěšné“ imigrace kvalifikovaných pracovníků,
- nedodržení integračních požadavků je sankcionováno.

Vlády většiny evropských zemí učinily mnohá opatření k regulaci neboli řízení pohybu migrantů a komplexní migrační politika má za cíl zabezpečit zájmy států a chránit práva migrantů. Existují složité vztahové vazby mezi přistěhovalectvím a začleňováním. Neřízené a náhlé pohyby obyvatelstva, divoká migrace a obchodování s lidskými bytostmi staví vlády před vážné problémy z hlediska přijímání a integrace.

Snižují se veřejné rozpočty a méně dobročinně laděné veřejné mínění ztížily vládám možnosti ospravedlnit přijímání velkých počtů přistěhovalců a jejich rovný přístup na pracovní trh a ke službám sociálních zabezpečení. V důsledku toho integrační politika musí často vycházet z omezeného přistěhovalectví.

Regulování přistěhovalectví a způsob, jak se provádí, může také mít záporný dopad na začleňování imigrantů do společnosti. Úřady pro používání jazyka často brání restriktivní politiku a to může vzbudit dojem, že mezinárodní migrace je zlem a že imigranti nejsou vůbec vítáni. To mezi legálně usazenými imigranty nepodporuje pocit sounáležitosti s hostitelskou společností. Rodiny a sítě imigrantů hrají důležitou úlohu při procesu společenské integrace imigrantů a krajně restriktivní pravidla pro spojování rodin mohou mít negativní dopad na jejich integraci.

Dosavadní vízové režimy často brání rodinným návštěvám a příležitostným návratům imigrantů do zemí původu. V některých zemích nebo skupinách zemí vnitrostátní cestování a svoboda usazování jsou značně omezeny. Tato opatření mají stejně záporný dopad na integraci. A nakonec, způsob, jak se regulace integrace provádí, integraci rovněž ovlivňuje. Náhodná kontrola totožnosti na veřejných místech je často cílena výhradně na osoby s jinou barvou pleti nebo na ty, kdo jako cizinci vypadají.

Regulované přistěhovalectví za účelem samostatné výdělečné činnosti a za účelem spojování rodin poskytuje zdravý základ integraci imigrantů. Důležitá jsou také jasná pravidla imigrace, která by měla stanovit, kdo je k imigraci oprávněn a na základě jakých kritérií. Rychlé, náležité a ohleduplné zpracování přistěhovalčích žádostí snižuje často dlouhé čekací doby, omezuje svévolnost a podporuje důvěru imigrantů v úřady.

2.2. Integrace – formy a přístupy

S narůstající migrací jsou státy nuceny reagovat na změny etnického složení obyvatelstva odpovídajícími vládními programy. Modely imigrační politiky cílových zemí sdílí shodný cíl – ochranu práv národnostních menšin, zabránění etnickým konfliktům a destabilizaci země. Liší se svými přístupy k etnickým menšinám a či integračními postupy. Rozmanitost programů je dána odlišnou historickou zkušeností

s imigrací, rozdílným přístupem k původním domorodým obyvatelům a postoji k pojmům národnost občanství, národ, stát. Tyto rozdílné imigrační a národnostně menšinové politiky variují, jak uvádí Barša, mezi třemi ideálními modely.

Na jedné straně stojí model asimilace, který předpokládá naprosté začlenění etnické minority do majoritní společnosti státu oproštěním se od jazykových, kulturních a sociálních odlišností menšinové skupiny a přijetí atributů většiny. Tento přístup předpokládá odstranění konfliktu založeného na etnickém základě ztrátou etnické identity skupiny a začlenění se do většinového proudu společnosti. Tato změna je pojímána jako osobní zodpovědnost jednotlivce. Od státu tak není vyžadována žádná intervence v právní, vzdělávací, sociální či zdravotní oblasti.

Druhý model představuje přechodnou diferencovanou inkorporaci, která předpokládá eliminaci konfliktu minimalizací styku mezi etnickými skupinami. Krajní verze tohoto přístupu může zahrnovat etnické čistky či vyhnání etnických menšin. V praxi je běžnější umírněnější varianta diferencovaného modelu, která zahrnuje restrikcii participace etnických minorit ve většinové společnosti. Stát může povolit a financovat rozvoj paralelních vzdělávacích, kulturních, zdravotnických institucí etnických menšin.

Třetí model uznává legitimitu kulturní a sociální různorodosti etnických minorit. Multikulturalismus uznává legitimitu a rovnost etnických skupin při vyjádření odlišných kultur. Aktivní účast na společenském dění je základem absence etnického konfliktu. Na rozdíl od předcházejících dvou modelů stát aktivně vstupuje do integračního procesu a zaštituje restrukturalizaci státního aparátu. Státní instituce jsou modifikovány takovým způsobem, aby reflektovaly odlišný kulturní a sociální původ všech participantů.

Se třemi ideálními modely se prolíná pojetí státu a národní identity, které se stává základem pro přiznání státního občanství. Tyto modely jsou jako ideální odvozeny od francouzského, německého a kanadského přístupu, když imigrační a integrační politika Francie, tak Německa prošla v devadesátých letech 20. století zásadním vývojem. Tyto modely jsou tedy odvozeny od předchozích období.

Francouzský model asimilace vychází z „práva země“ (ius solis), což v praxi znamená, že každý imigrant si po pěti letech legálního pobytu může žádat o udělení státního občanství. Můžeme tedy hovořit o smlouvě mezi jednotlivcem a státem. Tento model striktně odděluje sféru privátní od veřejné. Francouzská ústava se vyhýbá uznání národnostních menšin na svém území. Občané státu požívají stejná

kulturní, občanská a jazyková práva bez ohledu na původ. Tento přístup se jevil jako úspěšný v odstranění etnických konfliktů až do poslední dekády 20. století, kdy Francie stejně jako ostatní evropské země byla nucena čelit novým imigrantským vlnám. S narůstajícím počtem přistěhovalců se na politickou scénu Francie stále častěji navrací „aféry šátků“, či žádosti židovských žáků o zvláštní přístup o sabatu. Pokud se týká jazykové integrace, Francie uplatňuje celostátní vzdělávací přístup s výukou ve francouzštině a s omezeným uznáním jazyků národnostních menšin. Výuka v jazyce národnostních a etnických menšin je v omezené míře možná a odvíjí se od uzavřených smluv se zeměmi původu, které toto nadstandardní vzdělání financují.

V protikladu „práva země“ v konceptech národnosti a státního občanství stojí „právo krve“ (*ius sanguinis*), uplatňované v německém přístupu přechodně diferencované inkorporace. Členové etnické minority, například Turci v Německu nemají reálnou možnost stát se občany a jsou odsouzeni do věčné role cizinců ve státě. Dle německých zákonů je nabytí státního občanství pro trvale usazené cizince a jejich potomky možné, ale prakticky vzhledem k procedurálním podmínkám nedosažitelné. Upření státního občanství je v Německu doprovázeno výukou tureckých dětí v rodném jazyce, přičemž stát počítá s jejich návratem do země původu.

Model multikulturalismu je nejmladší a intenzivně se vyvíjí v poslední době v Kanadě, Austrálii, Švédsku, Nizozemí a Velké Británii. Původ politiky multikulturalismu jako občanské ideologie lze vystopovat v Austrálii. Od roku 1973, kdy multikulturalismus nahradil politiku „bílé Austrálie“ v roli oficiální národní doktríny, je zdůrazňován kosmopolitní profil australského obyvatelstva. Multikulturalismus je definován jako prostředek maximalizace kulturních a hospodářských výhod z koexistence různých kulturních skupin. Současně uvádí i meze, které multikulturalismu stanovuje loajalita k australskému národu a respekt k základním strukturám a principům demokratické společnosti, jako je ústava, parlamentní demokracie, svoboda slova a náboženství, angličtina jako národní jazyk, panství zákona a rovnost.

V Evropě se k oficiální multikulturní politice v průběhu 70. a 80. let přihlásily tři země: Velká Británie, Nizozemsko a Švédsko. Zatímco v Austrálii odpověděl multikulturalismus na naléhavou poptávku po vyjasnění celonárodní identity, v Evropě se rozvíjel především v rámci přistěhovaleckých politik, a to paralelně

s politikou asimilace, kterou tradičně uplatňuje zejména Francie a Německo. Pro Velkou Británii je typické přijetí odlišnosti etnických skupin se současným povýšením britské kultury. Po cizincích se neřádá, aby se stali Angličany, avšak zároveň se od nich očekává, si svůj způsob života a zvyky budou pěstovat ve svých komunitách a takovým způsobem, který nebude narušovat privilegované postavení anglické kultury. V současnosti je kladen důraz na kulturní partikularismus, přičemž podmínkou integrace je přijetí hodnot britské společnosti a loajalita k britským politickým institucím.

Multikulturalismus není konstantní pojem a i jeho pojetí se vyvíjí. V teoretické rovině lze odlišit dva typy: partikularistický multikulturalismus a integracionalistický multikulturalismus. V prvním případě příslušník skupiny rezignuje na svou občanskou identitu a na univerzálnější status své osoby. Místo občanství se tak člověk spokojuje se statusem příslušníka zvláštní skupiny a občanská příslušnost je nahrazena sounáležitostí kmenovou. Integracionalistický multikulturalismus uplatňuje liberálně demokratické ideály, které vedou k zohledňování těch, kteří doposud byli z domnělé univerzální svobody, rovnosti a solidarity vyloučení. Pokud je kulturněskupinová identita důvodem či výrazným rysem jejich vyloučení, pak cesta k nápravě vyžaduje zohlednit ji (Barša, 2003, s. 218-220).

Multikulturalismus měl umožnit integrovat přistěhovalce do západních společností při současném uchování jejich skupinové sounáležitosti a některých kulturních rysů s důrazem na přizpůsobení se většiny. Už v 90. letech se však ukázalo, že ani politika asimilace, ani politika multikulturalismu v evropských poměrech nevyklučuje vážné problémy ve vztazích mezi přistěhovalci a majoritou přijímací země. Problémy s přistěhovalci a následné diskuse, např. o otázce legálnosti ženské obřízky, donutily k úpravám přistěhovalecké politiky i tradičně velmi tolerantní Nizozemí. V roce 1998 byl přijat nový zákon o integraci přistěhovalců. Ten přenesl důraz z práv menšin na právo většiny požadovat přizpůsobení se imigrantů, především co se týče zvládnutí holandštiny a sociální integrace. O to větší reakce veřejnosti vyvolala vražda z náboženských motivů, holandského filmaře Thea van Gogha, pachatelem muslimského vyznání v listopadu 2004. Nizozemský parlament poté přijal opatření, které pro desetitisíce nelegálních imigrantů znamená verdikt o vystěhování do roku 2008. Také ve Velké Británii dochází ke změně imigrační strategie v roce 2002. Nadále se sice uplatňuje koncepce multikulturalismu, současně je však zdůrazňována nutnost občanské

loajality přistěhovalců k britskému národu. Střet západně liberálního a konzervativního náboženského a právního vědomí se projevuje i v dalších evropských zemích. Například v Německu se v posledních letech více uvažuje o rizicích selhání integrace v rámci politiky asimilace. Prosazuje se názor, že neúspěšná integrace přistěhovalců je spíše než dokladem „střetu kultur“ důsledkem nedostatečného vzdělávání, neúspěchu při hledání práce a společenské izolace.

Uvedené příklady ze společenské praxe západoevropských států vedou k obavám, že problém přistěhovalců lidí s hodnotovým systémem pramenícím v odlišné náboženské či právní kultuře se netýká pouze vlád hostitelských zemí, ale naopak je o jeden ze zásadních problémů globalizace. Byl-li původně v rámci multikulturalismu kladen důraz na různost, nyní je položen na jednotu. O asimilaci je nyní uvažováno nejen z hlediska občanského, politického a právního, ale i z hlediska ekonomického a sociálního. Důsledkem je opouštění některých dosavadních přístupů a prosazování nové politiky občanské integrace, která je od konce 90. let v západní Evropě výsledkem poznání, že různé kulturní skupiny si mohou udržovat a rozvíjet svou zvláštní identitu k prospěchu všech pouze tehdy, respektují-li vyšší kolektivní rámec v podobě občanského národa a jeho liberálních hodnot.

Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že integrace může mít mnoho forem a podob. V posledních letech dvacátého století jsme se tak čím dál více mohli setkávat s překrýváním termínů integrace a multikulturalismu, respektive multikulturalismus představoval ideální model integrace.

Pokud srovnáme přístup ČR v oblasti integrace se shora uvedenými migračními modely, dá se říci, že i když se postupně vzdává asimilační politiky, její přístup lze spíše přiřadit k francouzskému asimilačnímu modelu s postupným přechodem k evropskému typu multikulturalismu.

2.3. Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR

Geopolitické změny, vývoj migrační situace v Evropě a zájem ČR o vstup do EU vedly k potřebě vytvořit Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR (dále jen Zásady). Zásady byly přijaty unesením vlády ČR č. 689 ze dne 7. července 1999 (příloha č.4). Vycházejí z mezinárodních závazků ČR, mezinárodně uznávaných

principů, standardů, zkušeností a doporučení odborných orgánů Rady Evropy a EU. Směřují zejména k vytvoření legislativních podmínek a k zajištění ochrany a přístupu legálně a dlouhodobě usazených cizinců k základním lidským právům a svobodám, včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv s ohledem na délku a účel jejich pobytu na území ČR a k podpoře principů rovného přístupu a rovné příležitosti migrantů ve všech oblastech života společnosti. Svým významem, obsahem a cíli současně podporují boj proti nelegální migraci i ostatním nelegálním aktivitám v této oblasti. Potvrzují kladný postoj vlády k potřebě cíleného a systematického přístupu k odstraňování překážek integrace a staly se výchozím dokumentem pro zpracování a realizaci Koncepce integrace cizinců na území ČR v roce 2000 (MPSV, www.cizinci.cz).

Zásady konstatují, že integrace cizinců je úkolem státní správy, který má být naplňován především zajištěním rovných příležitostí. Vedle těchto východisek je ale v Zásadách patrný vliv komunitaristického multikulturalismu objevujícího se v tomto období v dokumentech Rady Evropy. Projevuje se v klíčovém postavení pojmu imigrační komunity. Ty jsou chápány jako vnitřně soudržná společenství, která spojuje historické vědomí, kultura, jazyk, národní identita nebo etnická příslušnost. Imigrační komunity představují odlišné kultury. Jako takové jsou pokládány za integrální a obohacující součást společnosti a plnohodnotné a nezbytné partnery při vytváření multikulturní společnosti. Přistěhovalci mají právo svobodně udržovat vlastní náboženskou a kulturní identitu (zásada č. 6) a stát má umožnit rozvoj jejich imigračních komunit (zásada č. 7). Vytváření multikulturní společnosti je podle nich třeba založit na dialogu mezi komunitami, jehož cílem je vzájemné kulturní obohacení.

Hlavním principem politiky vlády v oblasti integrace je podle Zásad pozitivní přístup k řešení problematiky imigrantů a převzetí odpovědnosti státu za vytváření podmínek pro úspěšnou integraci. Přístup by neměl spočívat v pozitivní diskriminaci a přímém zvýhodňování imigrantů., ale měl by odstraňovat překážky, které imigrantům brání v podpoře a rozvoji jejich osobního úsilí a úplném využití osobních schopností.

Vláda i orgány státní správy by měly včas a účinně reagovat na projevy diskriminace imigrantů a vytvářet faktické i právní podmínky pro jejich prevenci, aby bylo imigrantům umožněno využívat hodnot dostupných všem obyvatelům naší země. Jen tak mohou být eliminovány situace vedoucí k růstu sociálního napětí a

konfliktů mezi komunitami. Za diskriminaci je přitom třeba považovat každé nespravedlivé jednání s imigranty na základě jejich národnostního nebo etnického původu nebo rasy. V společenské praxi evropských zemí se lze setkat jak s projevy záměrné (přímé), tak i strukturální (institucionální) diskriminace cizinců. Stát by se proto neměl zabývat výlučně potíráním záměrné diskriminace, ale měl by svou pozornost zaměřit i na projevy strukturální diskriminace cizinců. Tato forma diskriminace je obvykle založena na tzv. institucionálním rasismu. Činnost orgánů státní správy i územní samosprávy ve společnosti je založena na určitých formálních i neformálních zvyklostech. Většina cizinců však s těmito předpisy a zvyklostmi není obeznámena a není schopna potřebným způsobem s těmito institucemi komunikovat. Tato forma diskriminace na první pohled nemusí být patrná a v některých případech si ji nemusí uvědomovat ani samotní úředníci. Objektivně však imigrantům brání v rozvoji pocitu sounáležitosti a vzájemného respektování ve vztahu k domácímu obyvatelstvu.

Vláda by měla podle Zásad v oblasti integrace úzce spolupracovat s věcně příslušnými národními i mezinárodními vládními, mezivládními a nevládními organizacemi, akademickými a vědeckými pracovišti a se sdruženími imigrantů. Při integraci by měla akceptovat řadu zkušeností domácích a zahraničních organizací a institucí. Ve vztahu k mezinárodním organizacím by měla vycházet zejména z obecných doporučení odborných orgánů Rady Evropy, případně EU s přihlédnutím k podmínkám ČR. Nevládní organizace by měly být při integraci naopak zdrojem konkrétních a bezprostředních zkušeností a poznatků z praxe. Proto vláda podporuje vznik, činnost a rozvoj nevládních neziskových organizací, sdružení imigrantů, církevních a charitativních organizací a vytváří podmínky pro jejich aktivní účast při integraci cizinců.

Zásady připouští, že řada problémů jednotlivých komunit imigrantů vzniká zejména v každodenních situacích a při vzájemné interakci příslušníků jednotlivých komunit v dané lokalitě. Zdůrazňují nezastupitelnost orgánů územní samosprávy v oblasti integrace. Orgány územní samosprávy mohou při řešení situací imigrantů nejlépe využít znalostí místních podmínek, mají větší praktické zkušenosti s realizací opatření na dané úrovni, mají rovněž bezprostřední poznatky o jejich účinnosti.

V neposlední řadě by měla vláda podporovat vytváření reálného mediálního obrazu o vztazích mezi komunitami. Pohled médií ve vztahu k imigrantům i jejich jednotlivým komunitám by měl být oproštěn od jednostranného zaměření. Neměl by

diskriminovat některou z imigračních komunit nebo charakterizovat imigranty pouze jako problémové osoby.

V Zásadách se hovoří o tom, že nelze imigranty ve společnosti pokládat za oddělené skupiny. Plnohodnotnost postavení imigrantů musí být mimo jiné založena na skutečnosti, že imigranti, kteří se rozhodli v zemi zůstat, mohou přispět k rozvoji života v lokalitě, ve které žijí. Je vhodné u imigrantů podporovat pocit sounáležitosti ke státu a společnosti, v nichž žijí a v nichž mají přístup k existujícím službám garantovaných vládou a prospěch z programů určených obyvatelstvu jako celku, aniž by byli nuceni k asimilaci a k opouštění vlastní etnické identity.

Zásady také nastiňují snahu vytvořit všeobecný právní rámec, který je nezbytným předpokladem pro zajištění ochrany a přístupu imigrantů k základním lidským právům a svobodám, včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv, jak to vyplývá z délky, účelu a cílů jejich pobytu na našem území. Právní postavení cizinců u nás se musí opírat zejména o Ústavu ČR, Listinu základních práv a svobod a příslušné mezinárodně-právní dokumenty, jimiž je ČR vázána. Jedná se zejména o mezinárodní úmluvy Organizace spojených národů o lidských právech a Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Cílem ochrany práv cizinců by mělo být dosažení rovnoprávného postavení ve společnosti a vyrovnání přirozeného znevýhodnění, se kterým se nově příchozí setkávají v každodenním životě. Existence a realizace jednotlivých předpisů musí vést k postupné stabilizaci a sjednocování názorů a postojů veřejnosti k imigrantům. Současně by měla umožňovat, aby imigranti přejímali odpovědnost za svůj další rozvoj a upevňování svých životních podmínek ve společnosti.

Integrace imigrantů je chápána jako proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva, v jehož důsledku se imigranti mohou lépe podílet na životě společnosti. Proces integraci však nelze chápat jako asimilaci a je třeba se vyvarovat asimilačních tendencí, zejména v oblasti kultury. Proces integrace cizinců lze charakterizovat jako komplexní proces vzájemného a stálého působení a ovlivňování se mezi společností domácího obyvatelstva a imigranty navzájem. Podpora integrace imigrantů a jejich komunit musí být zaměřena zejména na mobilizaci a rozvoj vlastních schopností každého imigranta jako nezbytného předpokladu jeho začleňování do společnosti umožňující jeho samostatnost a nezávislost.

2.4. Cíle koncepce integrace cizinců na území ČR

Na již zmíněné Zásady navázala mnohem obsáhlejší Koncepce integrace cizinců na území ČR (dále jen Koncepce), která byla přijata usnesením vlády číslo 1266 ze dne 11. prosince 2000. Jestliže ideovým východiskem Zásad byly dokumenty Rady Evropy, do Koncepce se výrazně promítají dokumenty EU. Ve srovnání se Zásadami činí Koncepce zřetelný úkrok od multikulturní integrace komunit k občanské integraci jednotlivců.

Zdůrazňuje se v ní, že „integrace každého cizince probíhá individuálně“ a „měla by být pojímána jako spontánní nebo cílevědomé začleňování jedince nebo skupiny do života společnosti“ (Barša, 2005, s. 235). I když Koncepce mluví také o rozvoji kultury cizinců a jejich komunit a nutnosti výzkumu těchto komunit, zároveň však zaostřuje pozornost na individuální práva jejich příslušníků. Mimo jiné konstatuje, že „přes respekt k tradicím a určitým odlišnostem některých kultur není vždy možné a vhodné požadavkům cizinců v oblasti tradic plně vyhovět.“ To se týká především postavení žen. Podle Koncepce není možné tolerovat postoje a chování neslučitelné s českým právním řádem, např. vynucené sňatky, polygamií, omezování přístupu ke vzdělání a zdravotnictví nebo zákaz zaměstnání a domácí násilí (Barša, 2005, s. 235). Na rozdíl od Zásad se v Koncepci neseťkáme s ideou představitelů komunity jako partnerů veřejných orgánů. Výraz multikulturní zůstává klíčovým pojmem jen v oblasti vzdělávání, kde je navrhována podpora programů multikulturní výchovy.

Koncepce se především zaměřuje se na vytvoření základních podmínek úspěšného procesu integrace cizinců a definuje cílovou skupinu cizinců jakož i obsah integrace. Za cílovou skupinu integrace cizinců jsou považováni zejména dlouhodobě legálně usazení cizinci, kteří žijí na území ČR nejméně po dobu jednoho roku. Speciální kategorii představují nezletilé děti, kterým by měl být umožněn přístup do vzdělávacího a výchovného systému bez ohledu na délku a účel nebo legálnost pobytu. Vedle cizinců byly do cílové skupiny zahrnuti i občané ČR, neboť vstupují do každodenního a přímého kontaktu s cizinci.

Koncepce také formuluje možnosti, požadavky a úkoly cíleného působení příslušných ministerstev a dalších příslušných orgánů i institucí v oblasti podpory integrace cizinců na území ČR. Hlavní odpovědnost ústředních státních orgánů

spočívá především v takové formulaci práv přistěhovalců, aby se jako jednotlivci mohli podílet na hospodářském, společenském, kulturním a občanském životě společnosti. To především znamená stanovit jejich práva a povinnosti, jejich pobytový status, ochránit je před protiprávním jednáním ze strany majoritní populace i jiných imigrantů a současně vymezit, jaké jednání je v souladu s normami dané společnosti a jaké ne. Nastavit podmínky pro jejich zapojení do systému zdravotní a sociální péče, přístupu k bydlení, zaměstnání a vzdělávání. Zajistit imigrantům přístup k informacím, umožnit jim uchovat si své náboženství, jazyk a kulturu a nastavit podmínky jejich účasti na politickém životě.

Platformou pro společný dialog a spolupráci všech zainteresovaných ministerstev i zástupců nevládního sektoru a akademické obce, zástupců odborů i územní samosprávy nad vytvářením společné strategie a nad realizací integrační politiky byla meziresortní Komise ministra vnitra pro přípravu a realizaci politiky vlády ČR v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami (dále jen Komise), která funguje od roku 2000. Koordinátorem této Komise bylo od počátku ministerstvo vnitra. Od roku 2004 přechází koordinační role na ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). Záměr vyšel z přesvědčení, že koordinační role problematiky integrace imigrantů by měla být svěřena resortu, který se přímo zabývá sociálními otázkami (otázky sociální soudržnosti, přístup cizinců na trh práce a jejich sociální zabezpečení) a rozvojem vztahů mezi komunitami, jako je tomu v dalších evropských zemích.

Kromě koordinace celé integrační politiky v ČR (od r.2004) je náplní oddělení pro integraci cizinců zajištění integračního mainstreamingu v rámci ministerstva práce a sociálních věcí - v oblasti vstupu na trh práce a rovných příležitostí v zaměstnání a v oblasti sociálního zabezpečení. To znamená, že při vytváření veškerých resortních politik, právních předpisů a při přijímání opatření v oblasti působnosti ministerstva práce a sociálních věcí by měl být zohledněn dopad připravované politiky, právního předpisu nebo opatření na dosažený stav integrace cizinců. Z tohoto důvodu vznikla také resortní Pracovní skupina pro integraci cizinců, která funguje od roku 2002. Cílem je zajistit pokračování procesu sbližování právního postavení dlouhodoběji usazených cizinců s právním postavením občanů.

Oddělení pro integraci cizinců se podílí na realizaci mnoha praktických programů, jejichž cílovou skupinou jsou kromě cizinců samotných také občané ČR. Cílem je informovanost obou skupin o procesu integrace. Smyslem programů a

opatření realizovaných pouze pro cizince je také podpora jejich aktivního a samostatného života v ČR.

Realizace Koncepce se uskutečňuje na základě každoročně schvalovaného usnesení vlády, což znamená, že každý rok je vždy zpracován a vládou schválen materiál, hodnotící vývoj Koncepce v daném roce a stanovující postup pro další období.

V roce 2006 byla Koncepce aktualizována. Tento materiál, schválený usnesením vlády č. 126 ze dne 8. února 2006 ke Koncepti integrace cizinců v roce 2005, v řadě směrů významně změnil dosavadní nastavení politiky vlády v oblasti integrace cizinců stanovené původní Konceptí (přijatou v roce 2000). Součástí aktualizované Koncepce byl komplexní návrh dlouhodobých legislativních a praktických opatření s termínem realizace úkolů v rozmezí let 2006 - 2008.

Hlavními prioritami Koncepce integrace cizinců v roce 2006 - 2008 zůstala realizace opatření cílených do čtyř klíčových oblastí předpokladů úspěšné integrace cizinců – znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost cizince, orientace cizince ve společnosti a vztahy cizince s členy majoritní společnosti. V oblasti znalost českého jazyka bylo hlavním cílem nastavit podmínky pro vytvoření systému výuky a zkoušek českého jazyka pro cizince jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu. Přes intenzivní úsilí se do konce roku 2007 nepodařilo tento návrh realizovat, nicméně povinnost cizince prokázat znalost českého jazyka, jako jedné z podmínek udělení trvalého pobytu, byla v roce 2007 zapracována do novely cizineckého zákona (s účinností od 1.1.2009). Řadu kurzů českého jazyka pro cizince realizovaly nestátní neziskové organizace za finanční podpory ze státního rozpočtu a fondů EU. V oblasti ekonomická soběstačnost bylo dosaženo pokroku v novele zákona o zaměstnanosti (účinnost od 1.1.2009), kde je obsaženo několik změn, které by měly podstatně zjednodušit administrativní náročnost zaměstnávání cizinců.

Dále byl během roku 2007 novelizován školský zákon s účinností od 1.1.2008, ve kterém došlo oproti původní právní úpravě k následujícím změnám:

- Přístup k základnímu vzdělávání je podmíněn toliko faktickým pobytem na území ČR. Vzdělávání v základní škole již není podmíněno prokázáním oprávněnosti pobytu řediteli školy. V souladu s Úmluvou o právech dítěte se tak zpřístupňuje základní vzdělávání všem dětem bez ohledu na oprávněnost jejich pobytu na území ČR.

- Všichni cizinci - žáci základních škol a cizinci - žáci středních škol a konzervatoří, kteří plní povinnou školní docházku, mají přístup ke školnímu stravování a zájmovému vzdělávání v pravidelné denní docházce (především ve školních družinách) za týchž podmínek jako občané ČR. Druh oprávnění k pobytu, ani samotná oprávněnost pobytu na území, ČR není rozhodující.
- Podstatně byla rozšířena skupina cizinců, kteří mají za týchž podmínek jako občané ČR přístup k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému vzdělávání, jazykovému vzdělávání a ke školským službám. Jedná se o cizince, kteří mají právo pobytu na území ČR na dobu delší než 90 dnů, popřípadě jsou: osobami oprávněnými pobývat na území ČR za účelem výzkumu, azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany.

Dalšími dlouhodobými úkoly bylo vytvoření podmínek pro prokazování znalosti českého jazyka jako jedné z podmínek povolení trvalého pobytu, rozšíření nabídky kurzů českého jazyka pro cizince, výuka češtiny pro žáky – cizince z třetích zemí, nabídka kurzů úvodní socio-kulturní orientace cizinců ve společnosti, širší zapojení regionální a lokální úrovně do procesu integrace cizinců a spolupráce všech příslušných resortů na realizaci Konceptce integrace cizinců (Zpráva o realizaci Konceptce integrace cizinců v roce 2007, MPSV, www.cizinci.cz).

Z výše uvedených úkolů Konceptce pak vyplývají její hlavní cíle, zejména (MPSV, www.cizinci.cz):

- Přiblížit postavení legálně a dlouhodobě usazených cizinců právnímu postavení občanů ČR, důsledná a systematická ochrana přístupu cizinců k základním lidským právům a svobodám (včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv na území ČR).
- Uplatňovat princip rovného přístupu a rovné příležitosti pro cizince (zejména ve vztahu k jejich právnímu postavení a ochraně, zaměstnávání a podnikání, bydlení, kultuře, náboženství a jazyku, vzdělávání, zdravotní péči a účasti na veřejném a politickém životě v ČR, včetně veřejné ochrany cizinců před diskriminací).

- Usměrnit průběh procesu integrace dlouhodobě a legálně usazených cizinců vytvořením podmínek pro integraci, ovlivněním vztahu občanů a cizinců a zajištěním cílené intervence státu v této oblasti.
- Vytvořit základní organizační, koordinační, administrativní a ekonomické podmínky pro dlouhodobou realizaci Zásad koncepce integrace cizinců na území ČR zainteresovanými orgány a institucemi a pro rozvoj jejich vzájemné spolupráce ve všech oblastech a souvislostech, v praktické i výzkumné rovině.
- Podpořit boj proti nelegální migraci a ostatním nelegálním aktivitám a snižovat bezpečnostní rizika spojená s imigrací a integrací, respektive s jejich důsledky.

3. PRÁVNÍ ASPEKTY POBYTU CIZINCŮ V ČR

Důležitou součástí strategie začleňování přistěhovalců a menšin je zabezpečení pobytových práv prostřednictvím přijímání příslušných zákonů. Právní rámec poskytuje velmi potřebnou vyjasněnost práv a povinností společnosti i imigrantů. Bez pocitu jistoty se člověk nebude cítit součástí společnosti a bude málo motivován k tomu, aby se součástí společnosti stal.

Existuje řada evropských úmluv, které jsou pro zajištění pobytových práv důležité. Jsou to zejména: Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o usazení, Evropská sociální charta a Úmluva o právním postavení migrujících pracovníků. Zabývají se problematikou přijímání, pobytu, zaměstnávání, spojování rodin a vyhoštění.

Úmluva o právním postavení migrujících pracovníků se podrobně zabývá nábohem (lékařské prohlídky, pracovní smlouvy, vstup a výstup, odpovídající informace atd.). Tato úmluva a Úmluva o usazení se zabývají záležitostmi souvisejícími se vstupem do země a pobytem. Podle Úmluvy o usazení je smluvní strana povinna umožnit vstup na své území státním příslušníkům druhých stran za účelem dočasných návštěv a dovolit jim svobodně cestovat po jejím území. Smluvní strany jsou povinny umožnit dlouhodobý nebo trvalý pobyt na svém území státním příslušníkům ostatních smluvních stran. Tyto dvě úmluvy a Sociální charta zavádějí zásadu rovnoprávného zacházení s migrujícími pracovníky ve srovnání s domácími státními příslušníky, a to hlediska pracovních podmínek, odměňování, bydlení a přístupu ke kvalifikačnímu školení.

Sociální charta a Úmluva o právním postavení migrantů obsahují ustanovení o spojování rodin. Podle poslední jmenované úmluvy manžel nebo manželka migrujícího pracovníka, který je legálně zaměstnán, jakož i jeho svobodné a nezaopatřené děti, pokud jsou příslušnými zákony hostitelského státu považovány za neplnoleté, mají právo na spojení rodiny. Podmínkou je, aby měl migrující dělník pro svoji rodinu takové ubytování, které je považováno za normální pro domácí pracovníky. Další podmínkou je stálý zdroj příjmu, dostatečný pro uspokojování potřeb rodiny.

Povolení ke vstupu lze neudělit a povolení k pobytu lze odejmout z důvodů národní bezpečnosti, veřejného zájmu nebo morálky a veřejného zdraví. Podle

Úmluvy o právním postavení migrujících pracovníků směřují nezaměstnaní migranti zůstat v hostitelské zemi, pokud jsou dočasně práce neschopni v důsledku nemoci nebo úrazu, nebo protože jsou nezaměstnaní nedobrovolně.

Úmluva o lidských právech poskytuje jistou ochranu proti vyhoštění, uznává právo na soukromý a rodinný život každého, kdo spadá pod pravomoc státu. Čtvrtý protokol Úmluvy zakazuje kolektivní vypovězení cizinců i vypovězení státních příslušníků vlastní země. Sedmý protokol zakazuje vypovězení cizince legálně bydlícího v zemi s výjimkou případů, kdy je takové rozhodnutí učiněno v souladu se zákonem. Dotčená osoba je oprávněna předložit důvody proti vypovězení, nechat případ přezkoumat a být pro tyto účely zastupována před kompetentním úřadem.

Řada shora uvedených evropských úmluv spolu s Evropskou kulturní úmluvou uznává právo na hledání zaměstnání v jiném státě než ve svém vlastním a právo na cestování a mezistátní výměnu studentů, vědců, umělců a dalších osob.

Ve větší či menší míře se příslušná politika členských států EU, tedy i ČR, zakládá na evropských úmluvách. Jednotlivé členské země přehodnocují a přizpůsobují své cizinecké zákony, a to v návaznosti na státní uznání skutečnosti, že dočasní migranti se stávají imigranty. Zavedení institutu trvalého pobytu dává jistotu usazení, chrání před vypovězením.

Mezi členskými zeměmi EU však existují značné odlišnosti z hlediska zajišťování pobytových práv. V mnohých členských zemích poskytují národní zákony větší ochranu, než vyžadují minimální normy stanovené evropskými úmluvami. Ve značném počtu členských států je úroveň ochrany pod hranicí mezinárodních norem.

3.1. Zákon o pobytu cizinců

Z právního hlediska se osoby pobývající na území ČR dělí na státní občany a cizince. Státní občan má některá základní práva a povinnosti (například právo volit a být volen). Cizincem je pak fyzická osoba, která není státním občanem ČR, včetně občana EU.

Podmínky vstupu a pobytu cizinců na území ČR upravuje zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen cizinecký zákon).

Citovaný zákon se nevztahuje na cizince, který:

- požádal ČR o ochranu formou azylu, a azylanta, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak (tj. zákon č. 325/1999 Sb., o azylu),
- pobývá na území na základě zvláštního právního předpisu upravujícího přechodný pobyt cizích ozbrojených sil na území (tj. zákon č. 310/1999 Sb., o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR).

Zákon dělí cizince na dvě skupiny:

- občany EU a jejich rodinné příslušníky,
- cizince ze zemí mimo EU, tzv. cizince z třetích zemí.

Podle cizineckého zákona je cizinec oprávněn pobývat na území ČR přechodně nebo trvale. Přechodně může cizinec na území ČR pobývat bez víza, na základě víza nebo na základě povolení k dlouhodobému pobytu.

V případě přechodného pobytu bez víza mohou na území ČR pobývat kromě dalších případů uvedených v § 18 cizineckého zákona cizinci z třetích zemí, kteří jsou podle nařízení Rady (ES) č. 539/2001 uvedeni na tzv. „bílém seznamu“, tj. jsou osvobozeni od vízové povinnosti při pobytu nepřesahující 3 měsíce. Dohodou o bezvízovém styku nebo nařízením vlády je bezvízový pobyt uvedených cizinců omezen tak, že se tento nevztahuje na případy výdělečné činnosti.

Při přechodném pobytu na základě víza jsou vydávána tzv. krátkodobá víza a tzv. dlouhodobá víza. Mezi krátkodobá víza náleží letištní vízum, průjezdní vízum a vízum k pobytu do 90 dnů.

Dlouhodobým vízem je „vízum k pobytu nad 90 dnů“ (označeno symbolem „D“, § 30 cizineckého zákona), které opravňuje cizince k pobytu na území ČR za účelem vyžadujícím pobyt na území delší než 3 měsíce. Tímto účelem může být např. zaměstnání, podnikání či studium. Žádost o vízum se podává na zastupitelském úřadu ČR, na našem území ji lze podat pouze v zákonem omezeném rozsahu případu (§ 33 cizineckého zákona). Lhůta pro vyřízení žádosti je 120 dnů ode dne podání žádosti, ve vybraných případech např. studium, 60 dnů. K žádosti je povinen cizinec předložit cestovní doklad, doklad potvrzující účel pobytu, prostředky k pobytu (§ 13 cizineckého zákona), doklad o zajištění ubytování po dobu pobytu na území, výpis

z evidence Rejstříku trestů ČR a 2 fotografie. Před vyznačením víza k pobytu nad 90 dnů je cizinec povinen předložit doklad o cestovním zdravotním pojištění po dobu pobytu na území.

Pokud trvá stejný účel, lze vízum opakovaně prodlužovat. Maximálně však může cizinec na stejné vízum pobývat na území ČR maximálně 1 rok. Účel pobytu v případě víza k pobytu nad 90 dnů nelze změnit na území ČR. V případě změny je nutné vycestovat z území ČR a podat novou žádost. Hodlá-li cizinec přechodně pobývat v ČR déle než 1 rok, je oprávněn podat na území žádost o povolení k dlouhodobému pobytu. Na udělení víza však není právní nárok.

V případě přechodného pobytu na základě povolení k dlouhodobému pobytu se vydává povolení k dlouhodobému pobytu, a to cizinci jehož pobyt na území ČR bude delší než 1 rok (§ 42 cizineckého zákona). O udělení povolení k dlouhodobému pobytu je standardně oprávněn požádat cizinec v případě, že splní všechny následující podmínky:

- na našem území pobývá na základě víza k pobytu nad 90 dnů,
- hodlá na území přechodně pobývat po dobu delší než 1 rok,
- trvá stejný účel pobytu.

Žádost o povolení k dlouhodobému pobytu se podává na oddělení cizinecké policie, které je příslušné podle místa hlášeného pobytu na našem území. K žádosti cizinec přikládá stejné náležitosti jako v případě žádosti o vízum nad 90 dnů. Lhůta k vyřízení žádosti je 60 dnů. Povolení lze opakovaně prodlužovat. Při pobytu na území ČR na základě povolení k dlouhodobému pobytu lze měnit účel tohoto povolení přímo na území ČR.

Pokud se týká shora uvedené lhůty 60 dnů, nezbyvá mi nic jiného, než konstatovat, že v praxi se tato lhůta často nedodrží v důsledku velkého počtu žádosti a malého počtu pracovníků na úseku povolování pobytu. Běžně se pak stává, že cizinec má v cestovním dokladu povolení s prošlou dobou platnosti a na nové čeká někdy i půl roku. V případě kontroly cizince policií dochází k velmi nepříjemným situacím, kdy cizinec zde pobývá legálně, má včas podanou žádost o prodloužení pobytu, ale nový pobyt mu v důsledku přetížení povolovací agendy cizinecké policie není vyznačen. Cizinec pak musí čekat delší dobu, než tuto skutečnost policisté ověří. V některých případech musí následovat policisty na příslušné oddělení, což je pro něj jistě stresující a ponižující.

Pokud dojde k ukončení legálního pobytu cizince na našem území (např. v případě zrušení víza či povolení k pobytu, po uplynutí platnosti víza apod.) uděluje cizinecká policie (ve speciálních případech i ministerstvo zahraničních věcí) výjezdní příkaz. Tento příkaz opravňuje cizince k pobytu na území po dobu nezbytně nutnou k provedení neodkladných úkonů a k vycestování, maximálně však 60 dnů.

Cizinec s trvalým pobytem v ČR má ve většině oblastí postavení jako občan. Trvalý pobyt může být povolen cizinci pokud splňuje podmínky stanovené cizineckým zákonem (za účelem sloučení rodiny, z důvodů hodných zvláštního zřetele, z humanitárních důvodů aj.). O povolení k trvalému pobytu na základě sloučení rodiny s občanem ČR může požádat cizinec-občan EU i třetího státu, který je rodinný příslušník občana ČR v rozsahu:

- manžel,
- rodič, jde-li o občana EU mladšího 21 let,
- dítě mladší 21 let nebo takové dítě manžela občana EU,
- nezaopatřený přímý příbuzný ve vzestupné ne sestupné linii nebo takový příbuzný manžela občana EU.

Žádost může cizinec podat na policii nebo na zastupitelském úřadě ČR. Lhůta k vyřízení žádosti je 180 dnů, respektive v případě podání žádosti na území ČR 60 dnů. Na udělení povolení k trvalému pobytu z těchto důvodů existuje právní nárok a policie může žádost zamítnout pouze z přesně vymezených důvodů.

Po 5 letech nepřetržitého pobytu v ČR na základě víza k pobytu nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu je každý cizinec oprávněn požádat o trvalý pobyt.

Při podání žádosti o povolení k přechodnému i trvalému pobytu:

- Nesmí být s výjimkou cestovního dokladu, matričních dokladů a fotografie žádný dokument starší 180 dnů.
- Může být cizinec v případě důvodného podezření vyzván k předložení lékařské zprávy, že netrpí závažnou nemocí.
- Musí být všechny cizojazyčné listiny úředně přeloženy do českého jazyka, pokud správní orgán nesdělí cizinci, že takový překlad nevyžaduje (např. listiny ve slovenském jazyce).
- Od 1.1.2009 musí cizinec předložit krom jiného (cestovního dokladu, dokladu o zajištění prostředků k pobytu, výpisu z evidence Rejstříku trestů a dokladu o zajištění ubytování) doklad prokazující požadovanou znalost českého

jazyka vydaný školou, která je uvedena v seznamu škol oprávněných provádět zkoušky znalosti českého jazyka stanoveném vyhláškou ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (§ 182a odst. 2), není-li dále stanoveno jinak.

Občané členských států EU mohou vstupovat a pobývat na území ČR bez zvláštních omezení, a to pouze na základě cestovního dokladu nebo průkazu totožnosti. Bez ohledu na účel a dobu pobytu nepotřebují vízum.

Pokud však občan jiného členského státu EU hodlá pobývat na území ČR přechodně po dobu delší než 3 měsíce (např. z titulu zaměstnání, podnikání, studia) může požádat o vydání povolení k přechodnému pobytu. Za podmínek uvedených shora může rovněž požádat o vydání povolení k trvalému pobytu. V obou případech příslušník EU obdrží „průkaz o povolení k pobytu pro státního příslušníka členského státu Evropských společenství“. Vydání uvedeného průkazu není podmínkou oprávněnosti pobytu příslušníka EU na území ČR.

Z pohledu integrace cizinců mají klíčový význam zejména přechodný pobyt v rámci víza nad 90 dnů, dlouhodobý pobyt a trvalý pobyt.

Kromě komplexní úpravy legalizace pobytu cizinců obsahuje cizinecký zákon i pravidla vyhoštění cizince z území ČR a úpravu opravných prostředků proti rozhodnutí správních úřadů ve věcech pobytu.

Cizinecký zákon samozřejmě má určité nedostatky z hlediska cílů Koncepce integrace cizinců na území ČR. Například zákon nedostatečně rozlišuje sankce uložené z důvodu udržení veřejného pořádku a bezpečnosti státu od sankcí za porušování pobytového režimu. V rámci sankcí chybí rozlišení sankcí na hrubé porušování tohoto režimu a na nevýznamná opomenutí. V praxi to pak představuje neúměrně tvrdý postih stanovený zákonem za poměrně málo závažná porušení pobytového režimu administrativního charakteru. Jde zejména o sankci zrušení povolení k pobytu, pokud cizinec nepodá žádost o prodloužení povolení k pobytu v zákonem dané lhůtě. Tato sankce je stanovena bez jakéhokoliv zohlednění charakteru a délky pobytu a může ohrožovat oprávněné zájmy cizinců na respektování rodinného života legálně pobývajících cizinců a narušit proces jejich integrace.

Je třeba zmínit skutečnost, že cizinecká policie, která zákon uplatňuje v praxi, nemá dostatek kvalitních odborníků především v oblasti právní. Tvrzení policie, že

na jednotlivých ředitelstvích cizinecké policie je interními předpisy zajištěn jednotný výklad cizineckého zákona, jistě neobstojí. Velmi často v praxi dochází k častým nedorozuměním, která u cizinců vzbuzují obavy, že zákon o pobytu cizinců není vždy jednotně vykládán.

Velké mezery lze v této souvislosti také spatřovat především v menší jazykové vybavenosti některých úředníků a v nedostatku nebo absenci praktických informací v písemné podobě (např. informačních letáků a tiskovin upozorňujících cizince, jaké doklady se předkládají k jednotlivým typům žádostí). Proto by měla být na větších úřadovnách cizinecké policie zřízena vícejazyčná informační služba a telefonní informační linka. Činnost těchto služeb by měla být vhodně doplňována obecnými informacemi o pobytových náležitostech, které jsou již nyní dostupné cizincům na příslušných internetových stránkách ministerstva vnitra.

Výše uvedené nedostatky cizineckého zákona a menší dostupnost některých informací nevytvářejí potřebné podmínky pro integraci cizinců.

3.2. Zákon o azylu a zákon o dočasné ochraně

Specifickou kategorií cizinců pobývajících na území ČR jsou cizinci hledající ochranu před pronásledováním v zemi svého státního občanství nebo posledního trvalého bydliště, jde-li o osoby bez státního občanství nebo cizinci tuto ochranu již požívající, tj. žadatelé o udělení azylu a azylanti. Účelem azylu jako formy mezinárodně právní ochrany je poskytnout ochranu cizincům pronásledovaným v zemi jejich původu za uplatňování politických práv a svobod nebo majícím v zemi jejich původu odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině či pro zastávání určitých politických názorů. O tom, zda cizinci žádajícímu o udělení azylu (tj. žadateli o udělení azylu) v konkrétním případě tato ochrana náleží, rozhoduje Ministerstvo vnitra ČR (Odbor azylové a migrační politiky) v rámci tzv. azylového řízení. Azylantem je pak cizinec, kterému byl azyl udělen, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu. Právní rámec pro udělování azylu a pro řízení, v rámci něhož se ověřuje existence azylově relevantních důvodů, tvoří zákon o azylu v platném znění, tj. zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o

azyly). Tento zákon vychází z evropských a mezinárodních dokumentů pro ČR v této oblasti závazných, zejména pak z Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a na ni navazujícího Protokolu z roku 1967.

Požádat o azyl v ČR má právo každý cizinec. Zákon o azylu pak stanoví, že cizinec formou prohlášení o úmyslu požádat o azyl (a to zejména v tranzitním prostoru mezinárodního letiště, v přijímacím středisku, zařízení pro zajištění cizinců a u útvaru policie) sdělí svoji vůli v ČR požádat o azyl. Jeho povinností je se do 24 hodin od prohlášení dostavit do přijímacího střediska, kde je vyzván, aby podal žádost o udělení azylu. V přijímacím středisku provede policie s cizincem identifikační úkony. Cizinec je povinen odevzdat svůj cestovní doklad, strpět sejmutí otisků prstů a pořízení obrazového záznamu. V přijímacím středisku probíhá také zdravotní prohlídka cizince.

Zhruba po 14 dnech, kdy jsou provedeny všechny nezbytné úkony, je žadatel o azyl přemístěn do pobytového střediska (např. Zastávka u Brna). V pobytovém středisku je žadatel o azyl ubytován do doby, než rozhodnutí ve věci jeho žádosti nabude právní moci. Pobyt zde není sice obligatorní povinností, ale pokud žadatel nemá finanční prostředky, využívá bezplatně služeb pobytového střediska. Má právo na bezplatné poskytnutí lékařské péče, ubytování, stravování a jiné služby spojené s pobytem v azylovém zařízení, pravidelně dostává kapesné a má možnost využívat služeb nevládních organizací. Může také přijímací středisko opustit a ubytovat se v soukromí, ale za podmínky, že to Odbor azylové a migrační politiky, na základě informací policie, povolí. Adresa ubytování musí být známa a poskytovatel ubytování musí potvrdit souhlas.

O žádosti je pak v rámci azylového řízení rozhodováno zákonem stanoveným způsobem. Celé řízení je vedeno v mateřském jazyce žadatele nebo s jeho souhlasem v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět. Náklady na tlumočnicka hradí stát. Odbor azylové a migrační politiky by měl o žádosti o udělení azylu rozhodnout do 90 dnů (tuto lhůtu lze prodloužit). V případě zjevně nedůvodných žádostí o azyl se provádí tzv. zrychlené řízení. V takovém případě musí být rozhodnuto do 30 dnů ode dne zahájení řízení. Zjevně nedůvodné žádosti jsou ty, v nichž žadatel například uvádí pouze ekonomické důvody, bez vážného důvodu uvádí nesprávné údaje o své totožnosti nebo státním občanství nebo tyto údaje odmítá uvést, žádá o udělení azylu pouze proto, aby unikl situaci všeobecné nouze, opakovaně podává žádosti o udělení azylu a uvede skutečnosti v zásadě shodné jako v žádosti předchozí, přichází ze státu,

který ČR považuje za třetí bezpečnou zemi nebo bezpečnou zemi původu nebo podal žádost o udělení azylu s cílem vyhnout se hrozícímu vyhoštění aj. Zákon o azylu umožňuje udělit azyl i za účelem sloučení rodiny nebo v případě hodném zvláštního zřetele azyl z humanitárního důvodu. Zákon přiznává cizinci rovněž právo nechat si svoji azylovou žádost přezkoumat nezávislým soudem.

Během prvního roku azylového řízení nesmějí žadatelé pracovat, po uplynutí této lhůty lze cizince zaměstnat pouze na základě povolení úřadu práce. Poté, co je cizinci azyl udělen je na území ČR oprávněn k trvalému pobytu a vztahují se na něho všechna práva s tímto pobytém související.

Cizinci, kterým byl udělen azyl, se mohou přechodně ubytovat v integračních azylových střediscích. Ubytovací smlouva bývá uzavírána na šest měsíců. Azylantí zůstávají ve středisku do doby než se jim podaří najít bydlení v rámci státního integračního programu. Náklady na ubytování si zde hradí sami a stravují se individuálně.

Nejdůležitější oblastí kam směřuje asistence státu při integraci uprchlíků je zajištění jejich odpovídajícího bydlení mimo uprchlická zařízení, bezplatná výuka českého jazyka, poradenství a podpora sloučení jejich rodin. V současné době jsou do programu integrace uprchlíků postupně smluvně zapojovány i nevládní organizace.

I přesto, že existuje řada projektů a státní integrační program zaměřený na pomoc azylantům, praxe ukazuje něco jiného. Žadatelům o postavení uprchlíka v ČR je v průběhu správního řízení prakticky zabráněno, aby se integrovali. V převážné většině případů žijí v uprchlických táborech, nemají volnost pohybu a nesmějí se zaměstnat. Neúspěšní žadatelé o azyl mohou sice podat žalobu k nezávislému soudu, ale nejsou již pod ochranou azylového zákona. Tito lidé, kteří jsou z hlediska zákona cizinci a kteří nemohou zemi opustit, se ve většině případů ocitají v neřešitelné situaci, která je staví mimo zákon, pokud nevlastní platné cestovní doklady.

Pro cizince prchající ze zemí, kde jsou ohroženi z důvodu ozbrojených konfliktů, živelných pohrom či porušování lidských práv, může být rozhodnutím Rady EU vyhlášena tzv. dočasná ochrana (zákon č. 221/2003 Sb. O dočasné ochraně cizinců). Ta se vztahuje pouze na vymezenou skupinu uprchlíků a je vyhlášena na určité časové období. Předpokládá se, že jakmile to bude bezpečné, vrátí se uprchlíci

zpět domů. V ČR byl tento institut použit v souvislosti s uprchlickými vlnami z Bosny a Hercegoviny, Kosova a Čečenska.

U těchto cizinců však není na místě aplikovat ze strany státních orgánů program soustavné a cílené integrace, neboť integrace do společnosti a setrvání na území ČR není jejich cílem. Cizinci se chtějí, poté co odpadnou důvody pro dočasnou ochranu, vrátit zpět do domovského státu. Proto také není z hlediska integrace tato skupina zkoumána a posuzována v rámci této diplomové práce, pouze považují za nutné se o její existenci zmínit.

3.3. Právní opatření proti rasismu, xenofobii a diskriminaci

Mnoho dokumentů Rady Evropy obsahuje doporučení, aby všem imigrantům byly zajištěny základní potřeby. Jednou z těchto základních potřeb je ochrana všech, včetně úředně nevidovaných osob žijících v daném státě, před projevy rasismu a xenofobie, před obtěžováním a násilím. Z hlediska sebedůvěry a pocitu bezpečí imigrantů je toto základní požadavek.

V mnoha textech Rady Evropy se uznává také důležitost účinných zákonů proti diskriminaci na základě rasy, etnického původu a náboženství. Mají imigranty chránit před vytěsněním na okraj společnosti a sociálním vyloučením. Účinné zákony mohou usnadnit zapojení imigrantů do společnosti i tím, že zmenší překážky jejich hospodářskému a sociálnímu rozvoji. Článek 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv vyžaduje, aby smluvní strany zajistily práva a svobody zakotvené v této úmluvě, aniž by došlo k diskriminaci na základě rasy, pohlaví, jazyka, náboženství a národního původu.

Právní nástroje proti rasové diskriminaci, obtěžování a rasovému násilí samy o sobě chování lidí nezmění. Tyto nástroje je třeba podpořit účinným realizačním mechanismem, vzdělávacími a osvětovými programy pro ty, kdo prosazení zákona mají v popisu práce, a šířením informovanosti o tom, co je právo a jaké jsou tresty za jeho porušení. Je rovněž důležité, aby si orgány odpovědné za uplatňování zákona v občanskoprávní i trestněprávní oblasti uvědomovaly etnickou a kulturní rozmanitost. Budou-li představitelé zákona jednat s lidmi necitlivě nebo bez dostatečného porozumění, např. psychologickému a fyzickému tlaku, který vzniká

při rasově motivovaném obtěžování, odradí imigranty od využívání zákonných práv a tím klesne i účinnost samotných právních opatření.

Vláda ČR může prostřednictvím dostatečné osvěty svým úředníkům poskytnout kvalitní výbavu k tomu, aby se při své práci vyvarovali diskriminaci a citlivě reagovali na potřeby imigrantů. Je třeba například zajistit vyškolení úředníků provádějící imigrační kontrolu a vydávající povolení k pobytu. Také je třeba sledovat výkon imigrační kontroly a zaručit imigrantům důstojné a rovné zacházení bez ohledu na jejich státní příslušnost, rasu, náboženské vyznání, ekonomickou situaci, apod.

4. SOCIÁLNÍ, EKONOMICKÉ A KULTURNÍ PODMÍNKY ŽIVOTA CIZINCŮ V ČR

Zajištěný pobyt je nutným předpokladem začlenění imigrantů do společnosti. Bez této jistoty se imigrant nemůže cítit součástí přijímací společnosti a není k integraci nijak motivován. Ani veřejné orgány pak nemají mnoho důvodů zařadit imigranty s nejistým pobytem do sociálních programů. Imigranti mohou mít omezený přístup ke zdravotní péči a sociálnímu bydlení. Dočasné povolení k pobytu zhoršuje jejich vyhlídky na zaměstnání a umožňuje jim vykonávat pouze přechodná, málo kvalifikovaná zaměstnání.

Možnost vybudovat si normální rodinný život má klíčový význam jak pro dobrý psychický stav imigrantů, tak pro jejich schopnost usadit se v přijímací zemi. Jednou z podmínek integrace je sociální opora. Jednak je to sociální opora, kterou cizinci poskytují vlastní rodina, nebo osoby pocházející ze společného státu, jsou stejné národnosti – pokud se s nimi setkává v hostitelské zemi. Nelze také opomenout sociální oporu poskytovanou občany země, do které jedinec emigroval.

4.1. Podnikání, zaměstnání a ubytování cizinců

Cizinci mohou být v ČR výdělečně činní dvěma základními způsoby, buď jako zaměstnanci nebo jako podnikatelé.

Podmínky zaměstnávání cizinců jsou stanoveny zejména v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění (dále jen zákon o zaměstnanosti). Státní příslušník jiného členského státu EU a jeho rodinný příslušník k výkonu zaměstnání na území ČR nepotřebuje povolení k zaměstnání. Cizinci z třetích zemí mohou být přijati do zaměstnání a zaměstnávání za předpokladu, že cizinec má platné povolení k zaměstnání a platné vízum k pobytu vydané za účelem zaměstnání či povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání. Zaměstnavatel předtím, než vydá cizinci tzv. „příslib zaměstnání“, musí obdržet povolení k získávání zaměstnanců ze zahraničí. Povolení k zaměstnání při výkonu zaměstnání nepotřebují cizinci s trvalým pobytem, azylanti a cizinci pobývající v ČR na základě povolení

k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny s cizincem, kterému byl udělen trvalý pobyt či azyl.

Vykonává-li cizinec na našem území více zaměstnání současně, musí mít povolení k zaměstnání ke každému pracovnímu poměru zvlášť. Za zaměstnání se považuje i plnění běžných úkolů zajišťovaných společníkem, statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu obchodní společnosti pro obchodní společnost nebo členem družstva nebo členem statutárního nebo jiného orgánu družstva pro družstvo. Povolení k zaměstnání však nelze vydat cizinci, který v ČR požádal o udělení azylu, a to po dobu 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení azylu.

Pro vydání povolení k zaměstnání je příslušný úřad práce, v jehož obvodu bude cizinec zaměstnání vykonávat. Vydává se na dobu určitou, maximálně však na dobu 1 roku. Úřad práce může na žádost cizince povolení k zaměstnání prodloužit, a to opakovaně, vždy však nejdéle na dobu jednoho roku.

Cizinec, který je zaměstnán bez povolení k zaměstnání nebo vykonává práci v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání, se dopouští přestupku, za který lze udělit pokutu do výše 10 000 Kč, a může s ním být zahájeno řízení o správním vyhoštění z území ČR. Zaměstnavatel, který umožní cizinci výkon nelegální práce, může být pokutován až do výše 2 000 000 Kč.

Významnou úlohu při realizaci práva na zaměstnání mají úřady práce. Nejdůležitějšími službami, které úřady práce v tomto směru zajišťují, je bezplatné zprostředkování zaměstnání poradenské a informační služby, zprostředkování rekvalifikace a vyplácení v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci.

Právo na zaměstnání, a to ve stejném rozsahu jako občanům ČR, náleží cizincům za podmínky, že mají povolen trvalý pobyt nebo jim byl udělen azyl.

Z uvedeného je zřejmé, že integrace cizinců do českého prostředí, tedy možnost jejich dlouhodobého usazení, je ztížena faktickým vyloučením cizinců-zaměstnanců ze služeb zaměstnanosti. Cizinci, respektive jejich zaměstnavatelé, platí v rámci pojistného na sociálním zabezpečení i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, jejíž stěžejní součástí je bezplatné zprostředkování zaměstnání a vyplácení hmotného zabezpečení v nezaměstnanosti. Kromě cizinců s trvalým pobytem a kromě azylantů nemohou například cizinci s uděleným vízem k pobytu nad 90 dnů za účelem zaměstnání plně využívat služby zaměstnanosti. V případě ukončení pracovního poměru ztrácí automaticky i povolení k pobytu za účelem zaměstnání, které je vázáno na konkrétní pracovní místo u konkrétního

zaměstnavatele. Po skončení pobytu se jim nevracejí finanční částky, které vynakládaly na sociální pojištění. V konečném důsledku je jim ukončen účel pobytu a jsou nuceni během krátké lhůty vycestovat z ČR.

Pokud cizinci hledají zaměstnání mají možnost využít webových stránek ministerstva práce a sociálních věcí. Tato stránka umožňuje cizincům hledat zaměstnání v tzv. „databázi volných míst“, která využívá informace ze všech úřadů práce. Hledání na této stránce je nastaveno tak, aby se automaticky vybírala místa vhodná pro cizince, tj. ta volná místa, na která má zaměstnavatel povolení získávat cizince. Hledání funguje v českém, ukrajinském a anglickém jazyce (MPSV, www.praceprocizince.cz).

Přístup cizinců na trh práce je ve většině případů závislý na situaci na trhu práce. V současné době v důsledku ekonomické krize dochází k hromadnému propouštění zaměstnanců, samozřejmě imigrantů nevyjímaje. Proto byl dne 16. února 2009 zahájen „Projekt dobrovolných návratů“, jenž bude skončen po dosažení počtu 2 000 osob, které se do projektu přihlásí, případně do 8 měsíců od zahájení. Cílem projektu schváleného vládou je poskytnout pomoc cizincům, kteří se vinou současné ekonomické situace ocitli bez pracovního uplatnění, chtějí zpět do vlasti a nejsou si schopni tuto cestu uhradit sami. Základní informace o projektu jsou zájemcům poskytovány prostřednictvím speciálních linek ministerstva vnitra a mezinárodní organizace pro migraci nebo informačních letáků v několika jazykových mutacích. Cizinci je zajištěna doprava do země původu, příspěvek ve výši 500 EUR pro dospělé a 250 EUR pro dítě do 15 let a v případě nouze ubytování na dobu od registrace do odjezdu z ČR. V současné době bylo v projektu registrováno 220 cizinců, převážně státních občanů Mongolska, dále pak Indonésie, Uzbekistánu a Ukrajiny. Využití „Projekt dobrovolných návratů“ cizincům mimo jiné zaručí, že nebudou mít žádný negativní záznam v evidenci a v případě změny ekonomické situace se budou moci vrátit zpět. Tímto projektem chce ministerstvo vnitra zabránit případnému zhoršení bezpečnostní situace a omezit příliv zahraničních pracovníků v době, kdy stoupá nezaměstnanost. Mnozí z těchto lidí se mohou ocitnout v obtížné finanční situaci a hrozí, že se stanou součástí zločineckých struktur a aby se užívali, budou páchat trestnou činnost (MPSV, <http://www.cizinci.cz>).

Živnostenské podnikání v ČR upravuje zákon č. 455/1990 Sb., o živnostenském podnikání, v platném znění. Fyzická osoba s trvalým pobytem (bydlištěm) nebo právnická osoba se sídlem mimo území ČR (zahraniční osoba)

může na našem území provozovat živnost za stejných podmínek a ve stejném rozsahu jako česká osoba, pokud ze živnostenského nebo zvláštního zákona nevyplývá něco jiného. Za českou osobu se považuje fyzická osoba s povoleným trvalým pobytem, uděleným azylem nebo právnická osoba se sídlem na území ČR. Cizinci s trvalým pobytem a azylanti tak mají v oblasti živnostenského podnikání stejné postavení jako občané ČR. Udělování živnostenských listů při splnění podmínky trvalého bydliště v ČR je považováno za liberální.

Cizinci, kteří nemají trvalý pobyt na českém území, nejedná-li se o státní příslušníky členských zemí EU, státní příslušníky jiného smluvního státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru a občany Švýcarska, musí mít za účelem podnikání povolení k pobytu (vízum, povolení k dlouhodobému pobytu). Vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání mohou cizinci z třetích zemí získat na základě živnostenského listu, postačí i ohlášení živnosti nebo žádosti o koncesi. Uvedené vízum, je možno opakovaně prodlužovat na dobu 2 let.

V této souvislosti jsem se během praxe setkala s řadou případů zneužívání zákona. Na základě živnostenských oprávnění jsou najímáni cizinci i do zaměstnaneckého poměru.

Zvláštní kapitolu zaměstnávání cizinců tvoří pobyt na vízum k pobytu nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu za účelem účasti v právnické osobě. Tento pobyt musí mít cizinci za účelem podnikání prostřednictvím obchodní společnosti (zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, v platném znění). Oprávnění zahraniční osoby podnikat na českém území vzniká ke dni zápisu této osoby do obchodního rejstříku. Cizinec nepotřebuje povolení z úřadu práce ani živnostenské oprávnění, ale předkládá při podání žádosti o vízum či pobyt výpis obchodního rejstříku. Za tímto účelem na našem území nejčastěji pobývají státní příslušníci Ukrajiny a Moldávie. Podle Obchodního zákoníku je založeno například družstvo, v jehož čele (statutárních orgánech) stojí většinou cizí státní příslušník, který zprostředkovává práci. Často je ostatními nazýván „mafíán“, protože na něm záleží jak dlouho cizinec v zemi bude pobývat, jakou práci bude vykonávat a jakou mzdu za ni dostane („Mafíána“ v mé práci představuje cizí státní příslušník, většinou se jedná o Ukrajince nebo občana některé bývalé sovětské republiky, který v ČR pobývá již delší dobu, většinou má trvalý pobyt nebo české občanství, má v naší zemi finanční zázemí a určité vazby na důležité úřady a instituce. V ojedinělých případech se může jednat i o občana ČR, tento však skrytě zastupuje zájmy cizince). Tento tzv.

„mafíán“ si do družstva přibírá další členy - cizí státní příslušníky, většinou ze země svého původu. Těmto pak vystavuje pro cizineckou policii potvrzení o tom, že v družstvu nevykonávají běžné práce, ale podílí se na řízení družstva. Na základě toho cizinci dostávají vízum za účelem účasti v právnické osobě, přestože na smlouvu o dílo nebo i bez ní, vykonávají podřadné většinou stavební práce pro jinou firmu a měli by mít povolení k zaměstnání z úřadu práce. „Mafíán“ jim nejen zprostředkovává práci, ale vyřizuje jim i povolení k pobytu a zajišťuje jim ubytování, za což si inkasuje značné finanční částky. I když například dostává za zaměstnance od jiné firmy 90 Kč na hodinu, těmto vyplácí maximálně 50 Kč. Další zcela běžnou věcí je, že cizinci (většinou Ukrajinci) musí před vyřízením pobytu „mafíánovi“ podepsat generální plnou moc, což znamená, že „mafíán“ může ve věci jejich pobytu kdykoli za ně jednat na úřadech. V praxi to představuje jediné, cizinec se „mafíánovi“ znelíbí, tento okamžitě kontaktuje cizineckou policii a na základě plné moci jeho pobyt ukončí. Imigranti se pak ze dne na den ocitají bez finančních prostředků, přístřeší a v mnoha případech i bez cestovního dokladu, který jim prostředník nevrátí. Vzhledem k tomu, že nemají dostatek financí na cestu domů, pobývají zde nadále neoprávněně, skrývají se před cizineckou policií a snaží se peníze vydělávat nelegální cestou.

Dá se tedy říci, že na jedné straně cizinecká policie bojuje proti nelegální migraci, ale na straně druhé svojí benevolencí v případě povolování pobytu za účelem účasti v právnické osobě (tento postup se začal využívat od roku 1998 a stal se zcela běžným, i když často diskutovaným problémem) sama nelegální pobyt podporuje.

Jak v zaměstnání, tak i v oblasti podnikání, cizince podstatně znevýhodňuje nedostatečná jazyková vybavenost. Odstranění jazykové bariéry by mělo být především zájmem samotných cizinců. Většina cizinců, převážně s dlouhodobým pobytem však o jazykovou výuku nemá zájem ani ji nevyhledává. Důvody jsou především finanční a časové (často pracují 10 hodin denně, o víkendech aj.). Jiná situace je u cizinců s trvalým pobytem a azylantů, kteří se mohou účastnit kurzů českého jazyka v rámci rekvalifikace organizované a hrazené úřady práce. Jazyková bariéra má například vliv na dodržování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a komplikuje posuzování kvalifikace.

Zaměstnání nebo podnikání je pro integraci do společnosti nezbytné. Zajišťuje pravidelný příjem a ekonomickou nezávislost, jistotu, společenské postavení,

příležitost k navázání vztahů mezi lidmi z většinového společenství a také sociální integraci. Po splnění základních ekonomických potřeb se imigranti snaží dosáhnout uznání a postupu. Postup na místo vyšší úrovně a vyšší příjem se stávají důležitým cílem pro usazené imigranty. Dobré místo určuje kvalitu života, projevuje se k úctě k sobě samému a získává imigrantům uznání v širším společenství lidí. Usazení imigranti prožívají naděje a osobní ambice ve stejné míře jako lidé obecně. Očekávají tytéž pracovní příležitosti a tutéž životní úroveň jako všichni ostatní a jsou frustrováni a rozzlobeni, jestliže mají pocit, že jsou jít tyto příležitosti nespravedlivě upírány.

Mnozí imigranti zpočátku berou práci v nejméně atraktivních oblastech pracovního trhu, kde není tak velká konkurence. Chybí jim totiž například uznané znalosti, vzdělání či zvládnutí jazyka, které jsou v soutěži o lepší práci potřeba. Musí se často vypořádat s diskriminací a prací neodpovídající jejich kvalifikaci. Mnozí časem zjišťují, že získat místo s lepšími vyhlídkami je velmi těžké, a ocitají se v pasti špatně placených nekvalifikovaných sektorů. S menší pravděpodobností se jim podaří v zaměstnání postoupit na kvalifikovanější funkci nebo do vedoucí funkce. Mají naopak vyšší pravděpodobnost nezaměstnanosti nebo špatně placených, nejistých zaměstnání.

V tomto směru může vláda hostitelské země hodně pomoci, například zajistit přístup k jazykovým kurzům pro nově příchozí imigranty, tak pro imigranty již usazené, kteří však nehovoří plyně jazykem země pobytu. Dále vytvořit systém pro uznávání vzdělání, odborné přípravy a profesní kvalifikace dosažené v cizině, zajistit imigrantům rovný přístup k veřejným kvalifikačním kurzům.

Jednou z nezbytných potřeb nových imigrantů je přístup k bydlení. V ČR je bytová situace velmi složitá a v případě, že imigrant hledá levné nájemní bydlení, nemá snadnou úlohu. Nabídka trhu s byty u nás je ovlivněna lokálními podmínkami a v každém městě, kraji, je situace odlišná. Většinou platí, že čím větší město a více pracovních příležitostí, tím dražší a hůře dostupné bydlení.

V důsledku nižších příjmů a diskriminace jsou imigranti často až příliš početně zastoupeni mezi obyvateli bytů nižší kvality. To může vést k tomu, že jsou spojováni se sociálními problémy a mohou se stát terčem rasového obtěžování.

Většinou jsou si při hledání ubytování vědomi toho, že jejich postavení je horší než u českých občanů, často sami nabízejí více, například vyšší nájem, jsou ochotni zaplatit na delší časové období dopředu apod. Stává se, že je imigrantovi při hledání

pronájmu nabídnuto místo, které je fyzicky vhodné k bydlení, ale oficiálně není pro bydlení určeno. Mohou to být nebytové prostory (kanceláře, obchod, dílna). Cizinec podepíše s majitelem nájemní smlouvu, které málo rozumí, zaplatí dopředu nájemné, a nakonec zjistí, že tuto smlouvu o ubytování úřady (například cizinecká policie) neuznají jako doklad o zajištění ubytování.

V praxi však většina cizinců, alespoň podle mé vlastní zkušenosti, pobývá na ubytovnách, které vlastní nebo provozují jejich šéfové (tzv. "mafíáni"). Jedná se o ubytování té nejnižší kvality, kdy ubytovna je vybavena tím nejzákladnějším tak, aby mohla být z hlediska právních předpisů ČR jako ubytovna provozována.

V případě zájmu o koupi bytu musí cizinci respektovat zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon, který se zabývá problematikou vlastnictví a nabývání nemovitostí. Podle Devizového zákona je nabývání bytů a domů cizinci omezeno. Zákon rozděluje fyzické a právnické osoby do dvou skupin – tuzozemce a cizozemce. Obecně lze říci, že v ČR může koupit byt nebo dům jen občan ČR a cizinec s povolením k trvalému pobytu nebo s přiznaným azylem nebo právnická osoba se sídlem v ČR. Cizinci s jiným druhem pobytu na území ČR nemovitosti kupovat nemohou. Mohou je získat pouze způsoby stanovenými zákonem (například děděním).

V neposlední řadě je třeba připomenout, že podle cizineckého zákona je cizinec (cizinci z třetích zemí) povinen do 3 pracovních dnů ode dne vstupu na naše území ohlásit na cizinecké policii místo svého pobytu. Neplatí to u cizinců mladších 15 let, členů personálů zastupitelského úřadu nebo mezinárodní vládní organizace akreditované u nás včetně jejich rodinných příslušníků registrovaných ministerstvem zahraničních věcí nebo cizinců, kterým ministerstvo vnitra zajišťuje ubytování anebo, kteří tuto povinnost splnili u ubytovatele (např. v hotelu). Cizinec, který je oprávněn k přechodnému pobytu na území ČR bez víza, je povinen hlásit policii místo pobytu na území do 30 dnů ode dne počátku tohoto pobytu, pokud předpokládaný pobyt na území bude delší než 30 dnů, současně je povinen policii sdělit počátek a předpokládanou dobu přechodného pobytu na území.

V případě změny místa pobytu jsou cizinci, kterým bylo vydáno povolení k trvalému pobytu, povinni tuto změnu policii ohlásit do 30 pracovních dnů ode dne změny, pokud předpokládaná změna místa pobytu bude delší než 180 dnů. Cizinci, kteří pobývají na území ČR základě víza k pobytu nad 90 dnů nebo na základě povolení k dlouhodobému pobytu, jsou povinni změnu místa svého pobytu ohlásit do

30 dnů ode dne změny, jestliže bude změna místa pobytu delší než 30 dnů. Cizinci, kteří na českém území mohou pobývat bez víza, jsou povinni hlásit změnu místa svého pobytu do 30 dnů ode dne změny, pokud předpokládaná změna bude delší než 90 dnů.

V oblasti bydlení existuje v ČR státní program na podporu bydlení pro azylanty, tzv. Státní integrační program. Tento program každý rok upravuje ministerstvo vnitra a jeho podmínky jsou uveřejněny ve Věstníku vlády. Do programu může být zařazen cizinec, který má v ČR přiznané postavení uprchlíka (azyl) a písemně souhlasí se zařazením do tohoto programu. Principem programu je státní finanční příspěvek poskytovaný majitelům bytů, kteří uzavřou nájemní smlouvu s azylantem. Na žádné jiné cizince se tento program nevztahuje.

4.2. Systém zdravotního pojištění a sociální zabezpečení cizinců

Zdravotní péče je v ČR poskytována převážně na základě povinného veřejného zdravotního pojištění. Smluvní zdravotní pojištění je jen doplňkovou formou. Nově příchozí imigranti mají zásadně právo na zdravotní služby ve stejné kvalitě jako ostatní občané.

Ze zákona jsou pojištění tj. mají nárok a zároveň i povinnost být pojištění: cizinci s trvalým pobytem, azylanti, cizinci, kteří jsou zaměstnanci zaměstnavatele, který má sídlo na území ČR, cizinci s vízem nad 90 dnů a s povolením k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání.

Cizinec, účastník systému veřejného zdravotního pojištění, má přesně stejná práva jako každý jiný český pojištěnec. Má zejména právo na výběr zdravotní pojišťovny, výběr lékaře a zdravotnického zařízení, zdravotní péči bez přímé úhrady (s výjimkou úkonů, které ze zákona nejsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění) a výdej léčiv přípravků bez přímé úhrady, jde-li o přípravky hrazené z veřejného zdravotního pojištění.

Cizinci, kteří nesplňují podmínky pro účast na veřejném zdravotním pojištění, mohou uzavřít smluvní zdravotní pojištění. Je možné uzavřít krátkodobé smluvní zdravotní pojištění (při pobytu do 365 dnů) nebo dlouhodobé smluvní zdravotní pojištění (při pobytu nad 365 dnů). Toto pojištění lze uzavřít pouze u Všeobecné

zdravotní pojišťovny (dále jen VZP), volba pojišťovny u smluvního zdravotního pojištění není možná. Výše pojištění je závislá na věku a pohlaví pojištěnce, platí se čtvrtletně dopředu. Tato forma zdravotního pojištění je pro většinu cizinců s dlouhodobým pobytem finančně nevýhodná, a proto cizinci s tímto pobytem většinou uzavírají komerční zdravotní pojištění, které však kryje menší rozsah zdravotní péče než veřejné pojištění. Řada komerčních pojišťoven poskytuje cizincům v ČR zdravotní pojištění za podstatně nižší částku než je smluvní pojištění, garantují minimální pokrytí zdravotních úkonů (v podstatě jen akutní péči v nemocnici) a v řadě případů zdravotní péči za své klienty neuhradí.

Na území ČR je také (mimo rámec veřejného zdravotního pojištění) poskytována zdravotní péče cizím státním příslušníkům na základě mezinárodních smluv, uzavřených mezi ČR a jejich domovským státem. Jedná se především o smlouvy o bezplatném poskytování nutné a neodkladné zdravotní péče. Takto poskytnutou zdravotní péči hradí ministerstvo zdravotnictví. V nejvýhodnější pozici se nachází občané členských států EU, kteří jsou pro neodkladnou zdravotní péči pojištění na základě skutečnosti, že platí zdravotní pojištění v domovském státě (jedinou podmínkou je předložení tzv. Evropského průkazu pojištěnce).

Podle cizineckého zákona (§ 103 písm. r)) je cizinec povinen prokázat při pobytové kontrole, že je zajištěna úhrada nákladů zdravotní péče; to neplatí, jde-li o cizince pobývajícího na území v zájmu ČR nebo cizince, u něhož zastupitelský úřad upustil od předložení dokladu o cestovním zdravotním pojištění. Dokladem o cestovním zdravotním pojištění se pro účely tohoto zákona se rozumí doklad, kterým cizinec dokládá zajištění úhrady nákladů léčení v souvislosti s úrazem nebo náhlým onemocněním na území, včetně nákladů spojených s převozem nemocného do státu, jehož cestovní doklad vlastní, popřípadě do jiného státu, ve kterém má povolen pobyt, a to do výše minimálně 30 000 EUR, po dobu pobytu na území (§ 180i cizineckého zákona).

V § 29 cizineckého zákona je uveden doklad o uzavření cestovního zdravotního pojištění nebo jiné formy pojištění jako jedna z podmínek pro prodloužení doby pobytu na vízum k pobytu nad 90 dnů.

Shora uvedenou povinnost týkající se pojištění cizinci v praxi často porušují a neustále jsou za ni sankcionováni. V této souvislosti se velmi často setkávám s tzv. falešným pojištěním, které cizinci (nejčastěji Ukrajinci a Vietnamci) předkládají. Ve většině případů se jedná o nedůvěryhodné pojišťovny, které využívají tíživé situace

cizinců s dlouhodobým pobytem, pro které je smluvní pojištění u VZP nad jejich finanční možnosti, zejména kvůli podmínce platit na delší časové období dopředu. Cizinci v podstatě neuzavírají žádné smluvní pojištění, ale za částku asi 2000 Kč si opatřují doklad, kterým prokazují schopnost úhrady zdravotní péče v případě, že jsou kontrolováni cizineckou policií.

Dalším problémem v oblasti zdravotní péče o cizince se ukazuje i problém jazykové bariéry, kdy cizinci z důvodu neznalosti českého jazyka nedokážou rychle nalézt vhodného lékaře. V případě, že cizinec nehovoří česky a potřebuje zdravotní péči, je možné využít centrálního informačního systému H.E.L.P., kde jsou uloženy informace o soukromých lékařích, nemocnicích, lékárnách, lázních, soukromých klinikách, sanatoriích a všech ostatních zdravotních zařízeních, působících na území ČR. V rámci systému jsou o každém soukromém lékaři či zdravotnickém zařízení k dispozici základní identifikační údaje nezbytné pro navázání kontaktu a lékařský obor, v jehož rámci vykonává léčebnou a preventivní péči. Uveden je rovněž jazyk, který lékař ovládá (www.help-lic.cz).

Sociální zabezpečení je možné rozdělit do několika základních oblastí, oblast nemocenského pojištění a pojistného na sociální zabezpečení, oblast dvoustranných smluv o sociálním zabezpečení, oblast dávek sociální péče, oblast státní sociální podpory a oblast sociálních služeb.

Pokud se týká oblasti nemocenského pojištění a pojistného na sociálním zabezpečení, cizinci mají na našem území obdobné postavení jako občané ČR. Pro jejich účast na pojištění není rozhodující občanství a druh pobytu na území. Podmínkou je výkon takového zaměstnání na našem území, které zakládá účast na nemocenském pojištění zaměstnanců. Pojistné na sociální zabezpečení v sobě zahrnuje pojistné na důchodové pojištění a pojistné na nemocenské pojištění.

Každý cizinec, jehož zaměstnání zakládá účast na nemocenském pojištění zaměstnanců, je poplatníkem pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Ve skutečnosti však cizinec služby hrazené z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nemůže čerpat.

Pokud se týká dvoustranných smluv o sociálním zabezpečení, jejich hlavním účelem je zajistit, aby osoba krytá smlouvou neztratila své nároky na dávky ze sociálního zabezpečení z důvodu požadovaného občanství, bydliště nebo proto, že ve smluvním státu nesplnila potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na dávku, zejména na starobní důchod. Pokud například cizinec nesplní potřebnou dobu

pojištění pro vznik nároku na důchod na území ČR, nárok na důchod mu nevznikne, pokud mezinárodní smlouva o sociální zabezpečení nestanoví jinak.

Tyto smluvní dokumenty přispívají k odstraňování překážek migrace, podnikání a poskytování služeb. Smlouvy usnadňují volný pohyb pracovních sil, aniž by jejich migrace měla nepříznivý dopad na nároky vyplývající ze sociálního zabezpečení. Smlouvy o sociálním zabezpečení jsou založeny na čtyřech základních principech, rovnost nakládání, aplikace jediného zákonodárství, sčítání pojistných dob a výplata dávek do zahraničí.

Sjednávání smluv o sociálním zabezpečení spadá do gesce ministerstva práce a sociálních věcí a po roce 1989 se při sjednávání smluv vychází z principu Evropského společenství.

Nově uzavírané smlouvy se vztahují ne na občany, jak tomu bylo v minulosti, ale na pojištěnce, tj. na osoby, které byly, nebo jsou pojištěny na území smluvních států. Nárok na dávky tak není vázán na státní občanství ani na trvalý pobyt. Takový systém pak pomáhá odstranit diskriminaci osob, které ač platily celý život řádně a v nemalé výši pojištění, mohly by se dostat do problémů z důvodu, že nepracovaly ve státě, jehož jsou občané, ale v postupně ve více jiných státech.

V případě nároku na dávky sociální péče, je tento nárok podmíněn trvalým pobytem oprávněné osoby na území ČR. Osoba, které byl udělen azyl, se pro tyto účely považuje za osobu s trvalým pobytem. Nezletilým cizincům, kteří nemají trvalý pobyt na našem území, lze poskytnout pouze nezbytnou pomoc. Občanům Slovenské republiky jsou poskytovány dávky sociální péče, a to pouze v případech ohrožení života nebo zdraví.

Nárok na dávky státní sociální podpory je podmíněn trvalým pobytem oprávněné osoby na našem území nebo je-li oprávněná osoba cizincem, pobytem, který ode dne hlášení k přechodnému pobytu na našem území trvá alespoň 365 dnů.

V případech, kdy jde o dávky závislé na výši příjmu rodiny, musí uvedenou podmínku vedle oprávněné osoby splňovat i osoby společně s oprávněnou osobou posuzované (tj. v zásadě rodiče a děti). Realizace podmínky pobytu pro nárok na dávky státní sociální podpory v praxi znamená, že pokud se rodině narodí dítě, které je cizincem, ztrácí se nárok na všechny dávky státní sociální podpory závislé na příjmu rodiny, a to až do doby, než toto dítě získá 365 dnů pobytu na našem území. Příslušné orgány rozhodující o dávkách státní sociální podpory mohou v takovém

případě uvedenou podmínku pobytu prominout, což také zpravidla činí. Dávky státní sociální podpory jsou nárokové a do ciziny se nevyplácejí.

Nárok na sociální služby mají občané ČR a cizinci trvale pobývající na našem území a osoby, kterým byl udělen azyl. Ostatní kategorie cizinců (z třetích zemí), pokud jim není udělena ministerstvem práce a sociálních věcí výjimka z podmínky trvalého pobytu, jsou z tohoto práva vyloučeny. Nárok na sociální služby mají i občané členského státu EU a rodinní příslušníci občana členského státu EU, pokud jsou hlášeni na území ČR k pobytu po dobu delší než 3 měsíce, nevyplývá-li jim nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

V případě nelegálního zaměstnávání cizinců zaměstnavatel neodvádí za cizince pojistné a cizinec tak není pojištěn se všemi důsledky z toho vyplývajících.

4.3. Školství a vzdělávání cizinců

Základními právními předpisy, které upravují vzdělávání, jsou zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), a vysokoškolský zákon.

Vzdělávání je založeno na rovném přístupu ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace, zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce, vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání, bezplatného základního a středního vzdělávání státních občanů ČR nebo jiného členského státu EU ve školách, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí. Vzdělávací systém umožňuje každému vzdělávat se po dobu celého života.

S účinností od 1.1.2008 došlo ke změně právní úpravy přístupu ke vzdělání a poskytování školských služeb cizincům ze třetích zemí, obsažené ve školském zákoně.

Zákon nově stanoví, že cizinci ze třetích zemí, kteří nejsou rodinní příslušníci občana EU, mají za stejných podmínek jako občané EU přístup k základnímu vzdělávání, střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají na území ČR, a dále ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému

ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání v pravidelné denní docházce, pokud jsou žáky základní školy, odpovídajícího ročníku střední školy nebo odpovídajícího ročníku konzervatoře.

Cizinci ze třetích zemí mají za stejných podmínek jako občané EU taktéž přístup k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému vzdělávání, jazykovému vzdělávání a ke školským službám podle tohoto zákona, pokud mají právo pobytu na území ČR na dobu delší než 90 dnů, popřípadě pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území ČR za účelem výzkumu, azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany.

Změna školského zákona umožnila základní vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, školní stravování a zájmové vzdělávání žáků základní školy poskytované ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání v pravidelné denní docházce, i žákům, kteří zde nemají legální pobyt. Prokázání oprávněnosti pobytu na území ČR již není požadavkem v přístupu k základnímu vzdělání.

Zákon rozšířil okruh dětí (cizinců), na které se vztahuje povinná školní docházka, když stanovil, že se povinná školní docházka vztahuje na občany jiného členského státu EU, kteří na území ČR pobývají déle než 90 dnů, cizince ze třetích zemí, kteří jsou oprávněni pobývat na území ČR po dobu delší než 90 dnů a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany.

Osobám, které nejsou státními občany ČR a získaly předchozí vzdělání v zahraniční škole, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří pohovorem.

O uznávání zahraničního vzdělávání na základních, středních a vyšších odborných školách rozhoduje krajský úřad, který vydává osvědčení o uznání rovnocennosti zahraničního vysvědčení v ČR, případně žádost cizince zamítne nebo nařídí nostrifikační zkoušku (v případě, že se obsah a rozsah vzdělávání v zahraniční škole odlišuje zčásti nebo cizinec nepředloží vysvědčení).

Školy však nemají povinnost zajišťovat pro žáky (cizince) mimořádné doučování českého jazyka (jedinými výjimkami jsou žadatelé o azyl a azylanti).

Z poznatků České školní inspekce vyplývá, že znalost češtiny dětí – cizinců z třetích zemí není na dostačující úrovni. Podpora znalosti češtiny těchto žáků je nesystémová, pouze některé školy řeší tento deficit vlastní iniciativou. Příprava v českém jazyce k začlenění do základního vzdělávání je zajištěna prostřednictvím rozvojového programu ministerstva školství a ministerstva tělovýchovy, avšak pouze pro žáky – děti osob se státní příslušností zemí EU. Pro žáky – cizince ze třetích zemí (tedy zemí mimo EU) však systémově zajištěna není. Těmto žákům je sice v souladu s platným předpisem promíjena zkouška z českého jazyka, nicméně neznalost jazyka se nepříznivě promítá i do možnosti těchto žáků – cizinců porozumět učivu i v ostatních předmětech, což ve výsledku může negativně ovlivnit úroveň jejich znalostí a v důsledku možnost pokračovat ve studiu na vyšším stupni škol (Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2007 a návrh dalšího postupu, 2008, www.cizinci.cz).

Výuku českého jazyka pro cizince podporují i ústřední orgány státní správy v rámci programů integrace dlouhodobě a legálně usazených cizinců v ČR formou financování projektů pořádaných nevládními organizacemi. Podrobné informace tak mohou cizinci získat u nevládních organizací působících v oblasti integrace cizinců.

Některé studie shodně uvádějí, že zejména v oblasti základního školství doposud není věnována dostatečná pozornost otázkám profesní přípravy a metodického vedení učitelů, v jejichž třídách jsou zařazeny děti cizinců. Jedná se zejména o celkový přístup k těmto dětem a k celým třídním kolektivům, kdy se ze strany pedagogických pracovníků v mnoha případech objevují tendence k prosazování asimilace na úkor podpory integrace. Většina škol rovněž postrádá metodiku pro výuku češtiny pro děti - cizince.

Doposud nejsou vyřešeny otázky absence diferencované jazykové výuky dospělých cizinců podle profesního zaměření a perspektivy trvalého usídlení a nízkého počtu cizinců v učitelské a pedagogické praxi, kteří mají osobní zkušenost s multikulturním vzděláváním.

4.4. Kultura, tradice a náboženství cizinců

Všichni vědci, kteří se teoreticky zabývají pojmem kultura, jsou zajedno v tom, že kultura zahrnuje velmi širokou oblast, od předmětů vyrobených lidmi, přes řeč, hodnoty, ideje, pohled na svět a filozofii, až ke způsobu zacházení s živými a neživými věcmi.

Za každodenních podmínek se může každý člověk žijící v důvěrném, jemu známém kulturním prostředí s největší pravděpodobností spolehnout na to, že jeho náhled na svět a lidstvo bude jeho nejbližší okolí chápat, případně dokonce akceptovat a sdílet. Kdo tedy ve své kultuře absolvoval proces socializace, ví si rady s tím, co se má dělat a co je přípustné. Sociální prostředí mu potvrdí, kdy se chová podle jeho norem a pravidel, když se odchýlí, dá mu přímo či nepřímo najevo nesouhlas a dotýčný se s tímto neúspěchem musí více či méně vyrovnat. Co nastane, když lidé dobrovolně či z donucení opustí svou vlast a na kratší či delší dobu se usadí v kultuře jim neznámé a cizí? Lze předpokládat, že v počáteční fázi bude pro ně značně obtížné se zorientovat, pochopit své nové okolí a přizpůsobit se. Najednou naráží na nečekané chování a reakce, jejichž významu a smyslu nerozumí, neboť je nemohou pochopit na základě vlastních kulturních systémů, na něž jsou zvyklí. Právě v této fázi se budou psychicky i fyzicky cítit hůře. Ale čím více si budou zvykat na nové okolí a čím lepší bude jejich schopnost vycházet s lidmi z hostitelské země, tím se budou cítit lépe.

Kultura dává jednotlivci a skupinám nejobecnější hodnotící soudy. Lze tvrdit, že definuje to, čemu se dá někdy říkat národní charakter. Kultura má vliv na nevědomí i vědomí člověka a je srostlá se socializací (je to něco přirozeného, samozřejmého a daného). Z tohoto důvodu se také vždy dostaví subjektivní pocit ohrožení svobody, když se člověk setká s jinými kulturními vzory. S tím souvisí i skutečnost, že lidé často odmítají kompromisy ve svých kulturních návycích, neboť takové změny vyžadují obtížné duševní operace a následně úpravy chování (Nový, 2005).

Příkladem odlišnosti kultur může být odlišnost zvyků v Anglii a v ČR. Angličan si dává čaj o páté, zásadně nepije ráno alkohol, je zkrátka konzervativní. Takové zvyky mohou připadat mnohým našim občanům podivné. Měli bychom je však respektovat, neboť jsou pouze odlišné od zvyků našich, ale nijak neohrožují

základní hodnoty společnosti. Přesto však, pokud se do našeho sousedství přistěhuje takový konzervativní Angličan, pak se stane zcela jistě ve větší či menší míře zdrojem různých fám a nebude ihned a všemi pochopen, a to i přes již zdůrazněnou skutečnost, že svým sousedům nijak nezasahuje do života.

V současné době se stala módní záležitostí hrozba tzv. „střetu civilizací“. Pesimistickou vizí střetu civilizací se v roce 1993 zabýval ve stejnojmenném článku 1993 profesor Samuel Huntington, ředitel Institutu strategických studií Harvardovy univerzity. Autor s použitím argumentů z historie rozdělil současný svět na sedm civilizací a místa, kde se tyto civilizace dotýkají, jsou podle něj také nejpravděpodobnějšímu ohnisku napětí. V Evropě podle něj ožívá rozdělení na západní a východní křesťanství a dále na islámskou sféru. Budoucí konflikt spatřuje v konfliktu mezi západní civilizací s ostatními civilizacemi. Již dnes je totiž zřejmé, že hodnoty individualismu, liberalismu, ústavnosti, lidských práv, občanských svobod či oddělení církve od státu, nacházejí v jiných civilizacích jen malý ohlas. Pokusy Západu propagovat tyto ideje provokují u lidí s jiným kulturním zázemím obranný postoj a obrat k jejich vlastní hodnotové orientaci (Barša, 2001).

Samozřejmě shora citovaný článek vyvolal velkou odezvu. Společným jmenovatelem většiny soudobých konfliktů je nejen zápas o národní či náboženskou identitu, ale politické boje o surovinové zdroje a chudoba.

Velkou přitažlivost idejí civilizačního konfliktu v budoucím světě ještě více umocnily monstrózní teroristické útoky na USA 11. září 2001. Terorismus ze dne na den dostává přívlastek „islámský“. Islámskému světu je rázem předhazován nezájem o demokracii, nerespektování lidských práv, směšování náboženství a politiky, odmítavý postoj a zášť vůči Západu. Skutečnost je však složitější. Muslimské společnosti jsou samy až rozervány diskusemi o těchto otázkách. Většina má zájem o demokracii, ale mnozí se jí zároveň bojí. Zvláště se obávají rozkolísání mravních hodnot. Právě deficit mravního řádu patří k předním výtkám, které mnozí muslimové adresují Západu. Evropané a Američané vidí zase naopak v tvrdostech řádu, jak jej uplatňují některé muslimské země, zneužití, jaké kompromituje samu ideu mravnosti.

Po útocích 11. března 2004 v Madridu a 7. července 2005 v Londýně si také Evropa začala více uvědomovat přítomnost rostoucí muslimské menšiny a vedle otázky negativního vlivu přistěhovalců na národní kultury a sociální soudržnost společností si položila otázku po možné korelaci mezi přistěhovalcům, selháním

mechanismů integrace a terorismem. Jinak řečeno: Představovalo-li doposud přistěhovalectví nanejvýš kulturní či sociální hrozbu, stále více Evropanů v něm po těchto událostech vidí i hrozbu bezpečnostní.

Po těchto útocích došlo k velké kritice příliš tolerantního přístupu Evropanů ke kulturním odlišnostem imigrantů, tj. ke kritice multikulturalismu. V této souvislosti je třeba připomenout, že země jako Francie a Německo, které se k multikulturalismu nikdy nepřihlásily, mají podobné problémy s integrací přistěhovalců a muslimskými fundamentalisty jako Velká Británie či Nizozemí, které multikulturalismus přijaly jako vládní politiku. Výzva fundamentalistického islámu je jiného typu než výzvy, na něž reagují obhájci i kritikové multikulturalismu. Přenáší totiž těžiště z otázky soužití evropských většin s odlišnými etnicko-kulturními menšinami do otázky jejich soužití s nábožensko-ideologickými menšinami.

Za současné krize by se Západ neměl snažit muslimy pokořit, ale přijmout je za partnery ve společném pluralitním světě, jestliže totéž žádá z jejich strany.

Musí-li si například muslimka při vstupu do veřejného prostoru, v němž přežívá řada křesťanských symbolů, sundat muslimský šátek, přijímá tím nadřazenost křesťanství nad islámem, a tím také méněcennost své individuální existence, když víra je pro ní podstatným rysem existence.

Je třeba si uvědomit, že integrace se u některých přistěhovalců druhé a třetí generace nepotýká primárně s odlišností etnickou a kulturní, ale s odlišností náboženskou a ideologickou. Tento typ různosti přesahuje rámec integračních politik a je třeba čerpat ze zkušeností Evropy s problémem náboženské plurality a vztahem státu a církví na straně jedné (Francie – vytlačení náboženství z veřejného prostoru do soukromí, Německo – neutrální, středová pozice mezi vyloučením náboženství do soukromí ve Francii a uznáním jeho veřejného statusu ve Velké Británii) a z jejich zkušeností z neliberálními ideologiemi na straně druhé.

Jednou z klíčových oblastí, v níž se projevuje vztah státu a náboženství, je vzdělání a školství, neboť tato oblast hraje klíčovou roli při vytváření občanské identity a loajality k národnímu státu. Není proto divu, že zdánlivě nepodstatné detaily oblečení a vzhledu v ní získávají politický význam. Francouzi považují za podmínku vytváření společné občanské identity nábožensky neutrální vzhled žáka a Němci zase nábožensky neutrální oblečení učitelky. Zdrojem tohoto rozdílu je odlišná koncepce náboženské neutrality státu. Francouzi chápou neutralitu jako vyloučení náboženských příslušností osob vně veřejného prostoru, v němž se mají

setkávat jako občané bez přívlastků nejen náboženských, ale také etnických a pohlavních. Pro Němce spočívá náboženská neutralita v zajištění rovného přístupu církví do veřejného prostoru, kde se stávají partnery státu ve vzdělání a poskytování sociálních služeb. Zatímco náboženské symboly ve veřejných institucích znamenají ve Francii skandál a v Německu problém řešitelný kompromisem, v Británii jsou normálním stavem věci.

Pokud jde o naši kulturní oblast a o křesťanství, je třeba si přiznat, že zlatý věk náboženství pominul. Ideologie, která ještě před několika desetiletími měla hegemonní postavení v řadě evropských zemí a dominovala v duchovním životě stamiliónů lidí, prodělává dnes hlubokou krizi. Kostely začínají zet prázdnotou, stále větší počet lidí se staví skepticky vůči církevním dogmatům. I morální prestiž a autorita náboženských a církevních činitelů a institucí velmi poklesla a nadále klesá. Nicméně postavení náboženství v lidské společnosti hrálo a hraje významnou úlohu. Věřících lidí jsou stále ještě řádově desítky miliónů, i když jejich víra je již namnoze silně narušena vlivy moderní doby. Leckteré náboženské „pravdy“ sice již nevyvolávají ten respekt, s jakým byly bezvýhradně uznávány a vyznávány za života našich dědů, avšak stále jsou schopny poskytnout lidem pevnou bázi pro jejich existenci v rozkolísané době plné hlubokých rozporů a otřesených jistot.

Náboženské vyznání je pro věřícího člověka klíčovou hodnotou života. Na základě náboženského učení a autorit si věřící vytváří svůj hodnotový systém, podle kterého pak jedná ve svém každodenním životě. Nevěřícímu se může zachovávání některých náboženských norem a pravidel někdy zdát malicherné a nesmyslné, pro věřícího je však jejich zachovávání důležitou záležitostí a většinou také jedinou cestou ke spáse, tedy cestou zajišťující blaženou posmrtnou existenci. Množství povinností a příkazů, které musí věřící v životě dodržovat, je v různých náboženstvích odlišné a v rámci jednoho náboženského proudu se dále může lišit podle hloubky náboženského přesvědčení věřících. Tak se mohou v praxi vyskytnout značné rozdíly mezi jednotlivými věřícími, hlásícími se ke stejnému náboženství. Například některý z muslimů může pít alkohol celkem běžně, zatímco jiný to bude považovat za nepřipustné.

Je třeba připomenout, že drtivá většina z více než třinácti miliónů přistěhovalců v Evropě z muslimských zemí nezpůsobuje většinovému okolí svým náboženským přesvědčením žádný problém, příslušníci druhé a třetí generace se postupně akulturoují do jazyka i hodnot přijímajících zemí a mnozí z nich si přitom na

soukromé úrovni v různé intenzitě udržují svou víru. Menšina mladých, obzvláště ze sociálně znevýhodněného prostředí, je náchylná k přijímání rigidních podob islámu. Konverze k fundamentalistickému islámu dává smysl jejich životům a napravuje jejich sebevědomí (Barša, 2005).

Otázkou dialogu mezi islámským a křesťanským světem se v knize „Střet civilizací?“ zabývá Bob Fliedr, který mimo jiné konstatuje: „Západní společnost se rychle vyvíjí a církve za ní pokulhává. Tak se to někdy říká. Právem. Zdá se však, že ve vztahu k muslimům je tomu obráceně. Zatímco politici jen obtížně formulují realistikou vizi budoucích vztahů s islámskými státy, křesťanští teologové vyslovili poslední dobou teze, které otvírají dveře k doposud nevídané spolupráci s vyznavači Alláha. Západní průlom přinesl už v šedesátých letech dvacátého století Druhý vatikánský koncil: I když během staletí povstaly mezi křesťany a mohamedány četné rozepře a nepřátelství, posvátný synod všechny vybízí, aby zapomněli na to, co bylo v minulosti, a snažili se vzájemně si porozumět, hájit a společně podporovat sociální spravedlnost pro všechny lidi, mravní hodnoty, mír a svobodu, konstatuje koncilní dokument „ (Fliedr, 2002, s.164).

To, že existují odlišná náboženství, neznamená, že neexistuje řada hodnot patřících všem civilizacím. Všelidská kultura se především opírá o existenci základního mravního kodexu, který lze nalézt ve všech civilizacích a bez něhož nemůže lidská společnost přežít jako civilizovaná. Je tedy třeba vidět nejen kulturní odlišnosti, ale i to, co různé civilizace spojuje.

4.5. Občanství a možnost účasti cizinců na politickém a veřejném životě

Získat občanství je prostředkem snazšího zapojení do společnosti. Spravedlivé a transparentní předpisy o udělení občanství a o vzniku práva trvalého pobytu jsou pro imigranty mimořádně důležité, zejména mají-li se v přijímající zemi cítit bezpečně a pocítit k ní pouto.

Udělení státního občanství ČR vnitrostátně upravuje zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR ve znění pozdějších předpisů, podle něhož může cizinec státního občanství ČR v zásadě nabýt narozením (dítě nabývá

narozením státního občanství, je-li aspoň jeden rodič státním občanem ČR, nebo pokud se narodilo na našem území, jeho rodiče jsou osobami bez státního občanství a aspoň jeden z nich má trvalý pobyt na českém území), osvojením, určením otcovství, nalezením na území, prohlášením (vztahuje se výlučně na bývalé československé občany) a udělením.

Státní občanství ČR může ministerstvo vnitra na žádost udělit cizinci, který splňuje současně následující podmínky:

- Má trvalý pobyt na našem území po dobu nejméně 5 let, podmínku délky pobytu může ministerstvo vnitra ve vymezených případech prominout (např. pokud je cizinec manželem či manželkou státního občana ČR nebo se na území ČR narodil).
- Nabytím státního občanství ČR pozbuje dosavadní státní občanství. Doklad o pozbytí státního občanství předkládá cizinec až poté, co mu je ve správním řízení vydán tzv. příslib udělení státního občanství. Podmínku prokázání pozbytí dosavadního státního občanství lze v určitých případech prominout (např. pokud se cizinec zdržuje na území ČR po dobu nejméně dvaceti let, pokud právní předpisy státu jehož je žadatel občanem, propuštění ze státního svazku neumožňují nebo jeho orgány odmítají vydat potřebné doklad, pokud jde o osoby bez státního občanství, pokud jde o osoby s přiznaným postavením uprchlíka).
- Nebyl v posledních 5 letech v ČR pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin. Tuto podmínku nelze prominout.
- Prokázal znalost českého jazyka. Tuto podmínku lze prominout v případech hodných zvláštního zřetel (pro špatný zdravotní stav cizince).
- Plní povinnosti dle cizineckého zákona a povinnosti v oblasti zdravotního a sociálního pojištění, daní, odvodů a poplatků (např. nemá nedoplatky na zdravotním a sociálním pojištění). Tato podmínka lze prominout v případech hodných zvláštního zřetele.

Žádost o udělení státního občanství, adresovaná ministerstvu vnitra, se podává u krajského úřadu (v Brně u magistrátu), příslušného podle místa trvalého pobytu cizince. Na udělení občanství není právní nárok.

Politika státu v této oblasti by měla vycházet z toho, že občanský status nejlépe zajišťuje výchozí rovnost členů společnosti. Naturalizace trvale usídlených cizinců

by měla být žádoucí a přínosná pro společnost. Rozhodnutí, zda trvale usídlený cizinec bude usilovat o naturalizaci, musí být ponecháno jen na jeho svobodné volbě.

Jakmile se imigranti usadí, cítí se v přijímací zemi bezpečně a považují se za součást její společnosti, mohou vůči své nové zemi přijímat sociální a politické závazky a brát na sebe povinnosti.

Relativně samostatnou problematiku tvoří možnost cizinců, kteří nejsou občané, volit a být voleni. Donedávna platilo zákonem stanovené pravidlo, že cizinec nemůže ani volit ani být volen, neboť není občanem ČR. V současné době však již byla i tato hranice prolomena, kdy cizinci sice nemohou volit a být voleni do nejvyšších státních orgánů (orgánů na celostátní úrovni), ale na úrovni regionální již volit mohou. ČR zde vychází z principu, kdy cizinec, který má na jejím území trvalý pobyt a je usazen (pevně zakořeněn) v určité obci či kraji, by měl mít právo aktivně rozhodovat o obecních (krajských) záležitostech. Z těchto důvodů došlo k úpravě zákona a již nyní se můžeme při komunálních volbách setkávat s cizinci, kteří mají trvalý pobyt, jsou ve své obci usazeni a účastní se voleb do obecního zastupitelstva. Tento nový přístup k trvale usazeným cizincům lze pouze přivítat, neboť v minulosti docházelo při obecních volbách k paradoxům, kdy voleb se zúčastnili i občané ČR, kteří zde měli trvalý pobyt několik dní a naopak cizinec s trvalým pobytem, který v obci pobýval desítky let a každého v obci znal, volit nemohl.

Dalším krokem je účast v politickém životě. Politická práva posilují pocit přináležetosti a chuť účastnit se veřejného života. Hlavním kritériem, podle něhož stát přiznává imigrantům práva (včetně účasti na politickém životě) a ukládá povinnosti, je v ČR státní příslušnost.

Základní potřebou v této oblasti je svoboda sdružování. Možnost setkávat se a sdružovat se s ostatními je prvním krokem k integraci do nové společnosti. V této oblasti je významná Evropská úmluva o účasti cizinců v místním životě. Podle zákona č. 83/1999 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, nejsou sice cizinci vyloučeni z možnosti sdružovat se, avšak členy přípravného výboru pro založení sdružení musí být tři občané.

Zvláštní pozornost v oblasti zapojení cizinců do politického a veřejného života je třeba dle mého názoru věnovat přistěhovalým ženám. Těmto ženám v některých případech jejich vlastní kultura, respektive kultura jistých imigrantských

společenství, brání jejich účasti na společenském životě. Často se stávají oběťmi dvojí diskriminace, a sice na základě pohlaví a etnického původu či barvy pleti.

Například v Brně existuje řada národnostních sdružení, která se snaží podporovat a rozvíjet přátelské vztahy mezi příslušníky menšin navzájem i vztah k českému prostředí, zejména v kulturní a společenské oblasti. Snaží se o podporu zachování příslušné národní identity prostřednictvím kulturních akcí a snaží se zachovat a udržet původní jazyk. K těmto sdružením mimo jiné patří Asociace řeckých obcí, Svaz Maďarů v českých zemích, Polský klub, Obec Slováků v Brně. Jako velký problém rozvíjení plnohodnotné činnosti těchto národnostních sdružení se jeví především nedostatek vhodných prostor, které by sloužily národnostním společenstvím k jejich kulturním aktivitám.

4.6. Jazyková bariéra jako základní faktor ovlivňující integraci cizinců

V soukromé životě mohou imigranti užívat svého jazyka bez zábran a omezení. Toto právo jim zaručuje listina základních práv a svobod a je tudíž nezcizitelné a nepromlčitelné. Problémy nastávají teprve ve veřejném životě a při komunikaci s majoritní společností (občany ČR).

Jednacím jazykem na všech úřadech v ČR je čeština. Všechny dokumenty a písemnosti vyhotovené v cizím jazyce je zapotřebí úřadům přeložit v originálním znění a současně v úředně ověřeném překladu do českého jazyka. Pokud imigrant na úřadě všemu nerozumí, má právo si přizvat na pomoc tlumočníka zapsaného v seznamu tlumočnicků, kterého si však musí až na výjimky obstarat na své náklady. V souladu se správním řádem mohou účastníci řízení jednat a písemnosti mohou být předkládány i v jazyce slovenském. Asimilačními tlaky jsou cizinci vystaveni i na matrikách, kde nezřídka dochází k českému přepisu jejich původních jmen. Určitý pokrok a odklon od asimilační politiky představuje novela zákona o matrikách, jménu a příjmení z dubna 2004, která připouští užívání příjmení žen v mužském rodě (bez přechylování –ová) nejen pro příslušnice národnostních menšin, ale nově i pro cizinky. Původní zákon velkou měrou ztěžoval život všem cizincům, kteří se

rozhodli (či byli nuceni) navrátit se do země původu a kterým se na území ČR narodil potomek.

Jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách, jazyková bariéra imigrantů ovlivňuje všechny oblasti jejich života. Jazyk má totiž dvě protikladné vlastnosti: může vést ke vzniku rozličných nedorozumění, ale na druhé straně může nedorozumění objasňovat. V mezilidské komunikaci, jak v rámci vlastní kultury, tak také mezi různými kulturami, zastává tedy klíčovou roli. Je proto nanejvýš důležité, aby se migranti učili úřední jazyk. Bez jazykové zběhlosti se plně nemohou zapojit do politického, společenského, hospodářského a kulturního života společnosti. Proto je nutné, aby stát, soukromé organizace, zaměstnavatelé i samotní imigranti investovali do jazykové výuky, která je předpokladem úspěšné komunikace.

Kurzy českého jazyka pro cizince pořádají jazykové školy a jazykové agentury. Existuje široká nabídka kurzů od začátečnicků po odbornou přípravu, různé délky a intenzity, některé jsou zakončeny zkouškou. Vybrané jazykové školy nabízí státní jazykovou zkoušku z českého jazyka pro cizince včetně přípravného kurzu. Ceny kurzů se pohybují řádově v tisících korunách v závislosti na typu kurzu. Pro studenty vysokých škol zřídila většina vysokých škol centra jazykové přípravy cizinců, některé z nich realizují výuku i pro zájemce, kteří nejsou jejími studenty.

V této souvislosti je třeba uvést, že novela cizineckého zákona z roku 2007 (zákon č. 379/2007 Sb.) ukládá prokázání znalosti českého jazyka jako jednu z podmínek povolení k trvalému pobytu na území ČR s účinností od 1.1.2009. V návaznosti na tuto novelu cizineckého zákona bylo do zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, doplněno ustanovení § 180g, které stanoví, že cizinec je povinen hradit náklady spojené s výukou českého jazyka a zkouškou znalostí českého jazyka v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem. Současně bylo doplněno ustanovení § 182a odst. 2, které stanoví, že ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy po dohodě s ministerstvem vnitra stanoví pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území podle hlavy IV vyhláškou - rozsah požadované znalosti českého jazyka, seznam škol oprávněných provádět pro tyto účely výuku českého jazyka a zkoušky znalosti českého jazyka, vzor dokladu prokazující požadovanou znalost českého jazyka. Uvedená ustanovení nabyla účinnosti dne 1.9.2008 (MVČR, www.cestina-pro-cizince.cz).

V souvislosti s možností osvojit si znalost českého jazyka je třeba se také zmínit o činnosti nevládních organizací (viz. kapitola 5). Vždyť ne všichni cizinci

mají možnost zaplatit si jazykový kurz u vzdělávacích institucí, avšak i ve skupině ekonomicky slabších cizinců se nacházejí osoby, které se chtějí naučit úřední jazyk. A právě nevládní organizace nabízejí možnosti, jak se naučit český jazyk i bez značných nároků na finance. Příkladem může být nevládní organizace Sdružení občanů zabývajících se emigranty z Brna, která již dlouhodobě pořádá ve svých prostorách na ulici Mostecké v Brně pravidelné kurzy jazyka českého pro cizince. Lze tedy konstatovat, že cizinci mají možnost naučit se českému jazyku i v těch případech, kdy nemají dostatek finančních prostředků na úhradu jazykových kurzů u komerčních subjektů.

5. AKTIVITY NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ V OBLASTI INTEGRACE CIZINCŮ

Nevládní organizace hrají významnou úlohu při prosazování integrace imigrantů. Tyto dobrovolné organizace jsou zapojeny do přijímání nově příchozích a pomáhají imigrantům nejrůznějšími způsoby při začleňování do společnosti. Podporují imigranty, když se o svá práva hlásí u soudů, a poskytují jim právní pomoc v soudních sporech týkající se rasové diskriminace. Organizují veřejné a politické kampaně zaměřené na konkrétní problém imigrantů. Některé organizace spolupracují se státem a stát jim často zadává zakázku na realizaci konkrétního programu. Na webových stránkách ministerstva práce a sociálních věcí (www.cizinci.cz) je uveřejněna databáze projektů na integraci cizinců, realizovaných nevládními organizacemi. Navíc nevládní organizace mohou přenášet konkrétní poznatky z praxe do tvorby zákonů. Významné působení těchto organizací je zřejmé i při tzv. terénní práci a asistenci při zvládnutí administrativních záležitostí spojených se vstupem na trh práce či prevencí netolerance ve společnosti.

Mezi nevládní organizace u nás patří například Asociace uprchlíků ČR. Tato nezisková organizace cizích státních příslušníků se věnuje integraci uprchlíků do české společnosti.

Občanské sdružení Centrum pro integraci cizinců, které u nás působí nabízí radu a pomoc azylantům a cizincům s dlouhodobým či trvalým pobytem na našem území.

Centrum pro otázky migrace zaměřuje svou činnost na právní a sociální poradenství související s migrací, zejména na bezplatné individuální poradenství cizincům v nouzi. Zabývá se i problematikou azylového řízení, dočasné ochrany a slučování rodin. Poradenství poskytuje i v pobytových střediscích ministerstva vnitra.

Právní, sociální a psychologickou pomocí uprchlíkům a ostatním cizincům na našem území se zabývá Organizace pro pomoc uprchlíků. Při své práci věnuje pozornost ohroženým skupinám mezi uprchlíky, tj. dětem, ženám ve zranitelném postavení, osobám nemocným a postiženým.

Osobám, jimž byl přiznán status uprchlíka a ostatním cizincům poskytuje pomoc Poradna pro integraci. Smyslem činnosti organizace je hájit lidská práva osob s uděleným azylem i ostatních cizinců.

Poradna pro uprchlíky poskytuje právní, sociální a psychologickou pomoc těm osobám, které žádají ochranu na našem území.

Také na území města Brna se řada nevládních organizací věnuje sociální práci s uprchlíky, vyvíjí poradenskou činnost určenou cizincům a aktivně se snaží o jejich integraci. V oblasti sociálního poradenství pracuje v Brně Česká katolická charita, která má 8 poraden pro uprchlíky ve velkých městech ČR a své aktivity uplatňuje také v uprchlických zařízeních. K jejím klientům patří i cizinci pobývající na našem území nelegálně.

Cizincům v obtížně řešitelných situacích, kteří v některých případech nemají ani možnost si svůj pobyt legalizovat, poskytuje pomoc Sdružení občanů zabývajících se emigranty (dále jen SOZE). Tato pomoc spočívá v bezplatném právním, sociálním a psychologickém poradenství, v realizaci volnočasových a vzdělávacích programů a v komplexní sociálně-právní asistenci dlouhodobě usazeným cizincům v náročném procesu integrace.

Právě SOZE, o které již padla zmínka v předešlé kapitole, je příkladem nestátní organizace, která prošla složitým vývojem, přičemž v současnosti je ukázkou toho, jak všestranně by mohly a měly takové organizace působit. Po svém založení se SOZE zabývala pouze právní a základní existenční pomocí migrantům, přičemž se zaměřovala s ohledem na osoby zakladatelů zejména na osoby z Rumunska a Moldavska. Později se rozšiřoval nejen okruh států, jejichž občanům byla pomoc poskytována, ale zejména i rozsah služeb, které organizace nabízela. Postupně byly v život uvedeny projekty dočasného bydlení, jazykových kurzů, volnočasových aktivit, sociální pomoci a sociálních služeb, které doprovázely existující pomoc organizační a právní. V současné době představuje SOZE organizaci, která poskytuje komplexní pomoc všem cizincům bez rozdílu původu a to ve všech důležitých oblastech, kde je cizinci pomoc vyžadována (SOZE, www.soze.cz).

6. MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA PŘI INTEGRACI CIZINCŮ

Při integraci cizinců by mohlo významnou roli sehrát uplatnění sociálního pedagoga v této oblasti. Kdo jiný než sociální pedagog může imigrantům pomoc při hledání jejich místa ve společnosti a při mobilizaci a rozvoji vlastních schopností každého imigranta. Ustálený systém přípravy vysokoškolsky kvalifikovaných sociálních pedagogů, kteří jsou připravováni jako multidisciplinárně vzdělání odborníci se státní závěrečnou zkouškou v oboru pedagogiky, psychologie a práva, je předurčuje mimo jiné i pro práci v rámci programů integrace cizinců. Sociální pedagogové zde mohou využít nejen již uvedené znalosti pedagogiky, práva a psychologie, ale také získané znalosti ve filosofii, sociologii, sociální práci a jiných potřebných vědních disciplínách. Také jazykové příprava najde při práci s cizinci uplatnění. Při práci s menšinami je však nutné, aby sociální pedagog využíval nejen již uvedené znalosti a dovednosti, ale také měl schopnost vcítění (empatie).

Samotné působení sociálního pedagoga v oblasti integrace cizinců lze rozčlenit na dvě kategorie a to působení ve veřejném sektoru (státní a obecní) a působení v sektoru soukromém (komerčním i nekomerčním). Působení sociálního pedagoga v těchto dvou kategoriích se navzájem značně liší.

Sociální pedagog v sektoru veřejném, ať již obecním nebo státním, má sice na svoji činnost zajištěn relativní dostatek finančních prostředků nejen pro potřeby vlastního pedagogického působení, ale i pro vlastní existenci (jistý stálý plat), avšak při své práci je omezen značným byrokratismem. V podstatě může působit a pomáhat pouze tam, kde mu to předpisy a nařízení dovolí. Všechny ostatní případy musí odkázat na jiný subjekt nebo alespoň na jiného úředníka. Pro oblast, kde působí má však zpravidla vytvořeny dobré podmínky (kancelář, vybavení, pomůcky). S ohledem na státní byrokracii však úředníci pomáhají většinou méně účinně, se značnou dávkou formálnosti (příkladem je úředník magistrátu pro oblast migrace). I přesto lze mezi státními orgány a organizacemi nalézt místo, kde se může sociální pedagog značně realizovat v oblasti integrace cizinců. Takovým místem je již zmiňovaný Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR (zejména práce s uprchlíky). Nejvíce se však, dle mého názoru, může sociální pedagog ve státní sféře realizovat u organizace zřízené ministerstvem vnitra s názvem Správa uprchlických

zařízení. Tato organizace se stará o žadatele o azyl, přičemž s těmito žadateli nevede řízení o tom, zda azyl dostanou či nedostanou, ale stará se právě o jejich kulturní, sociální a ekonomické požadavky. Vzhledem k tomu, že se jedná o obslužnou organizaci, může zde sociální pedagog nejvíce rozvinout svůj talent při práci v oblasti integrace cizinců, neboť není tak závažným způsobem omezován státní byrokracií.

Sociální pedagog v sektoru soukromém může pracovat na bázi komerční a nekomerční. Z hlediska příjmů samotného sociálního pedagoga je zcela jisté, že v komerční sféře bude značně více zajištěn než ve sféře nekomerční. Současně však bude ve své práci omezován několika faktory. Prvním omezením bude struktura klientů, kdy se bude setkávat pouze s klienty, kteří jsou movití a dokážou si služby zaplatit. Nebude mít tedy ucelenou představu o problémech cizinců, neboť takový pracovník komerční sociální poradny pro cizince nebo pedagog na soukromé jazykové škole se nikdy nedoví, co trápí běžné cizince. Navíc není nucen odevzdávat v zaměstnání ze sebe co nejvíce, neboť není nic jednoduššího než na otázku, jak má cizinec při konkrétním problému postupovat, tomuto sdělit: „Nezlobte se, já tomu nerozumím, já jsem placený za to, abych vás naučil český jazyk“. Příkladem takových organizací mohou být například soukromé sociální poradny, komerční jazykové školy, apod.

Sociální pedagog v nekomerční sféře (např. charitativní organizaci) je naproti tomu sice většinou hůře zabezpečen existenčně (má nižší plat), ale má možnost zcela rozvinout veškerý svůj talent a schopnosti ve prospěch komplexní integrace cizinců. Takový pedagog není v podstatě, mimo finančních prostředků, ničím omezen. Může s cizinci při jejich integraci pracovat komplexně, pomáhat jim v různých oblastech života a bezezbytku se tak realizovat.

Závěrem je snad možné konstatovat, že přáním každého sociálního pedagoga, který se chce podílet na integraci cizinců je pracovat v soukromé nekomerční sféře, kde může zcela rozvinout svůj talent, a to za mzdu poskytovanou ve sféře veřejné nebo ještě lépe v komerční. Toto je však v současné době i v blízké budoucnosti nedosažitelný ideál. V prvé řadě je třeba usilovat o zlepšení pozice a prestiže profese sociálního pedagoga a o její dostatečné institucionální zakotvení.

7. PRŮZKUM INTEGRACE CIZINCŮ

7.1. Projekt průzkumu

Cíle průzkumu

Předmětem zkoumání této práce je proces integrace v podmínkách ČR u skupiny cizinců. Zejména budu zjišťovat jakým způsobem cizinci vnímají svoji integraci, kterými faktory je ovlivňována a v jaké míře.

Zaměřuji se na tři základní oblasti:

- Úroveň informovanosti cizinců o podmínkách pobytu v ČR a jejich spokojenost s životem v ČR.
- Okolnosti, které ovlivňují zásadním způsobem proces integrace cizinců, ať v kladném či negativním smyslu (jazyková bariéra, právní problémy, apod.).
- Jakou roli v oblasti informovanosti cizinců o podmínkách pobytu na území ČR hrají státní správa, neziskové organizace, komerční subjekty a média.

Formulace hypotéz

Hypotéza č. 1

Více než 50% respondentů bude zastávat názor, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců.

Hypotéza č. 2

Ve skupině cizinců z členských zemí EU bude minimálně o 20% větší spokojenost s životními podmínkami v ČR, než ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí.

Hypotéza č. 3

Nejvíce respondenti získávají informace o podmínkách pobytu v ČR od státních institucí.

Hypotéza č. 4

Největším problémem cizinců při pobytu v ČR bude jazyková bariéra.

Hypotéza č. 5

Minimálně 20 % cizinců se setkalo na území ČR s projevem diskriminace nebo rasismu.

Hypotéza č. 6

Nejvyšší procento respondentů získalo nebo získává práci v ČR pomocí prostředníků - cizinců.

Hypotéza č. 7

Nejčastěji pobývají cizinci v ČR na ubytovně.

Organizace průzkumu a metoda sběru dat

S přípravou diplomové práce a studiem odborné literatury jsem započala v květnu 2008. Poté následovalo sestavení dotazníku s přihlédnutím k charakteru zvoleného výzkumného pole, tj. skupiny osob, cizinců pobývajících na území ČR. Nejdříve byl vypracovaný dotazník v měsíci říjnu 2008 předložen pěti respondentům, kteří jej vyplnili za mojí účasti bez vážnějších problémů. Následně v průběhu měsíců listopad 2008 až leden 2009 byl dotazník předložen ostatním respondentům.

K tomu, abych získala představu o tom, jak cizinci vnímají proces integrace v podmínkách ČR, jsem rozdala 70 dotazníků mezi cizince zdržující se na území Jihomoravského kraje. Nazpět bylo vráceno 63 vyplněných dotazníků, tj. 90 % návratnost. Kontrolou sběru dat jsem později zjistila, že 3 dotazníky byly neúplné (nevyplněna 2. strana dotazníku, nezodpovězena - opomenuta 8. otázka v dotazníku, nečitelná odpověď), což činí 4,76 % z navrácených dotazníků. Uvedené 3 dotazníky jsem nezahrnula do dalšího zpracování dat. Vzhledem k tomu, že toto procento je velice nízké (statistika připouští až 5-10 %), předpokládám, že vypracovaný dotazník nedělal problémy a jeho vyplnění respondenti zvládali bez obtíží.

Vzhledem k tomu, že se dotazníkové šetření týkalo ne zcela známé populace, tj. cizinců, dotazníky jsem ve většině případů nejen osobně rozdávala, ale také jsem byla přítomna při jejich vyplňování. Jen nepatrná část byla distribuována prostřednictvím vybraných pracovníků cizinecké policie, ze skupiny povolování pobytů, kteří studovali vysokou školu a měli zkušenosti se sběrem dat. Vhodně zvoleným rozhovorem, jsem postupně získávala důvěru jednotlivých respondentů, což bylo poměrně časově náročné. Většina respondentů však byla potěšena zájmem o jejich pobyt na našem území a ochotně nejen vyplňovala dotazník, ale jednotlivé otázky v něm uvedené, ústně doplňovala a dále rozvíjela. Rozhovory s respondenty a případné instrukce k vyplňování dotazníku byly vedeny jak v češtině, tak v několika případech i v cizím jazyce (angličtina, ruština, němčina), popř. v kombinaci čeština a cizí jazyk. Velkou roli při získávání důvěry hrála atmosféra a prostředí, v němž se

odehrával rozhovor a vyplňování dotazníku (domov respondenta, ubytovna pro cizince, tržnice, prostory cizinecké policie, kavárna aj.).

Jak je známo, dotazník patří obecně k nejvyužívanějším metodám získávání údajů. Dotazování je základem sociálně psychologického a sociologického výzkumu. Základním problémem dotazování je způsob získání co nejobjektivnějších a nejspolehlivějších dat. To je ovlivněno dvěma základními podmínkami. Respondent musí být schopen na předložené otázky odpovědět pravdivě a musí být ochoten tak učinit.

Všechny otázky v mém dotazníku zjišťovaly subjektivní pohled a zkušenost dotazovaných osob s možnostmi integrace v podmínkách ČR. Respondenti odpovídali na 14 otázek. Využila jsem otázky otevřené (13), polouzavřené (9), uzavřené (1) a škálovací (2).

V úvodu dotazníku jsem zdůraznila využití výsledků výzkumu ke zpracování závěrečné diplomové práce při studiu na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a v průběhu distribuce jsem apelovala na upřímné vyplnění dotazníku. Respondenty jsem ujistila, že údaje, které mi sdělí, jsou anonymní a slouží pouze k objektivnímu zpracování dat. Přesná podoba dotazníku – viz příloha č. 1. Pro snazší vyhodnocení nebyla dána respondentům větší možnost projevu. Pravdivost zodpovězených otázek nelze ověřit, ale předpokládáme, že cizinci vzhledem k anonymitě vyplnili dotazník podle svého nejlepšího přesvědčení.

Popis výběrového souboru

Výběr respondentů probíhal na základě kombinace dvou typů výběru – záměrný výběr a technika sněhové koule (snowball technice).

V první fázi byly za účelem výběru respondentů osloveny různé instituce a organizace s cílem zprostředkování rozhovorů a vyplnění dotazníků s cizinci. Tímto způsobem bylo vybráno 15 cizinců (z třetích zemí), kteří odpovídali následujícím kritériím (viz. kapitola 2.1, kdy se integrační programy soustředí na dlouhodobě legálně usazené cizince):

- legální pobyt,
- cizinec s minimální dobou pobytu v ČR jeden rok.

Zbývající respondenti byli podle stejných kritérií vybráni na základě osobních kontaktů. V několika případech pomohli při hledání vhodných respondentů již dotazovaní cizinci. Tímto způsobem byly předány dotazníky 45 cizincům, 20

občanům EU a 25 cizincům z třetích zemí, aby bylo dodrženo poměrné zastoupení těchto dvou kategorií cizinců vycházející ze statistických údajů uvedených v příloze č. 2 a č. 3, tj. celkové počty cizinců k 31.12.2008 na území ČR.

Výběrový soubor byl tedy konstruován tak, aby byli mezi cizinci poměrně zastoupeni jak občané EU, tak cizinci z tzv. třetích zemí. Tento přístup byl zvolen především z důvodu očekávaného rozdílného hodnocení procesu a možností integrace v ČR.

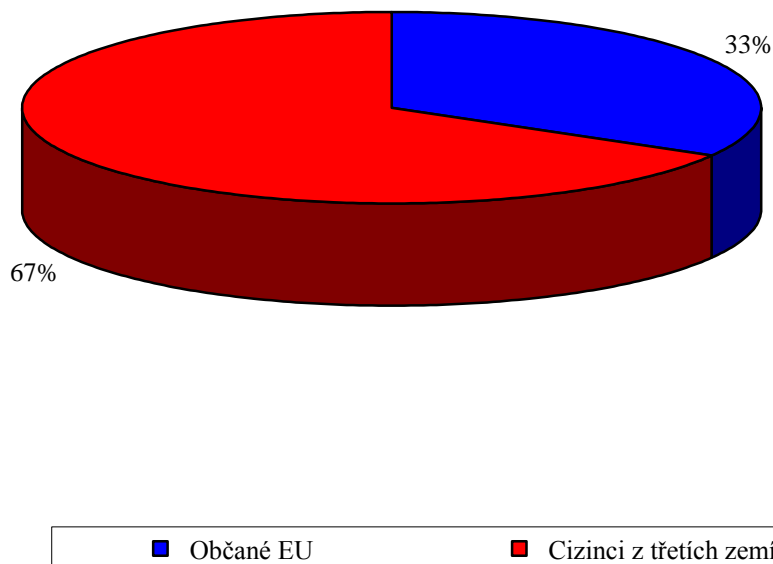
Byli oslovoováni cizinci s různými typy pobytu na našem území, a to nejen osoby s trvalým a dlouhodobým pobytem, ale též žadatelé o azyl a azylanti a také jedna žena, která v ČR pobývala za účelem strpění. Pokud se týče pohlaví, tak mezi respondenty byli rovnoměrně zastoupeni muži a ženy. Jednalo se o osoby ve věku od 20 do 50 let. Co se týče délky dosavadního pobytu cizinců na území, je to doba od 1 do 20 let. (uvedené údaje nebyly součástí dotazníku, byly získány během rozhovorů při vyplňování dotazníků).

Při základním popisu souboru vycházím z následujících sociodemografických znaků o respondenti: občané EU, cizinci ze zemí mimo EU, tzv. cizinci z třetích zemí, domovská země a domovský světadíl. Rozdělení souboru podle těchto charakteristik uvádím pro lepší přehled v tabulkách.

Tabulka č. 1: Rozdělení respondentů podle příslušnosti k EU

Příslušnost k EU	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Občané EU	20	33,3
Cizinci z třetích zemí	40	66,7
Celkem	60	100

Graf č.1: Rozdělení respondentů podle příslušnosti EU

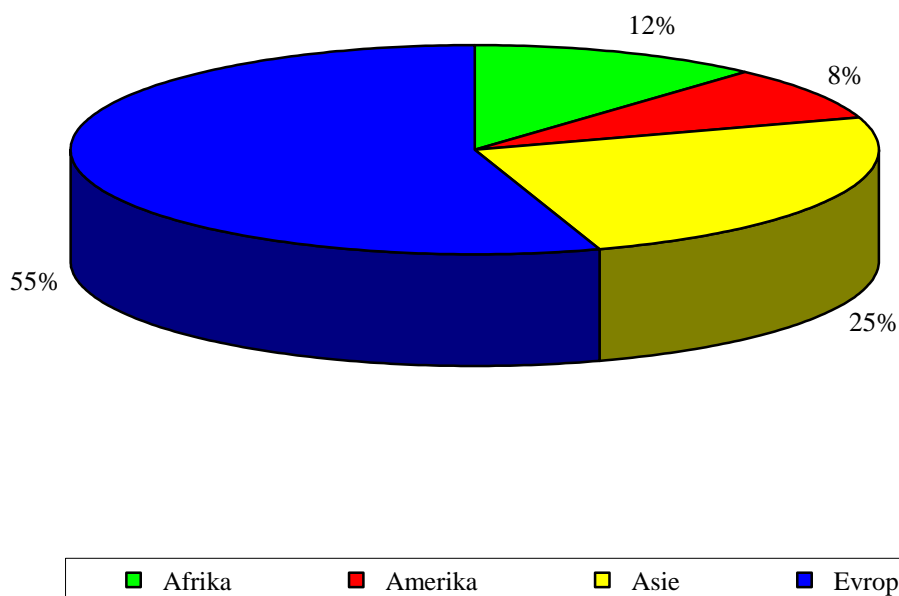

V rozdělení skupiny respondentů podle příslušnosti k EU převládají tzv. cizinci z třetích zemí, kterých je 66,7 %. Občanů EU je 33,3 %. Ze statistických údajů uvedených v příloze č. 2 a č. 3 je patrné, že na území ČR pobývalo k 31.12.2008 celkem 438 301 cizinců, z toho občanů EU bylo 145 834, tj. 33,3 %, a cizinců z třetích zemí 292 467, tj. 66,7 %.

Tabulka č. 2: Rozdělení respondentů podle domovského světadílů

Světadíl	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Afrika	7	11,7
Amerika	5	8,3
Asie	15	25
Evropa	33	55
Celkem	60	100

Graf č.2: Rozdělení respondentů podle světadílů

Z tabulky č. 2 vyplývá, že ve skupině respondentů je nejpočetněji zastoupena skupina cizinců, jejichž domovským světadílem je Evropa (55 %). Je to dáno nejspíše tím, že v ČR k 31.12.2008 pobývalo nejvíce legálně usazených cizinců z evropských zemí, jak z členských zemí EU, tak ze zemí bývalého Sovětského svazu (příloha č. 2, 3). Na druhém místě je skupina respondentů z Asie (25 %), především se jedná o početnou komunitu Vietnamců 60 258, Mongolů 10 644 a Číňanů 5 205 (příloha č. 2). Na třetím místě je skupina respondentů z Afriky (7 %) a na čtvrté pozici je skupina cizinců z Ameriky (8,3 %). Při rozdělení respondentů podle domovského světadílu, jsem do skupiny „Amerika“ zahrнула cizince z Jižní Ameriky a Severní Ameriky, a to z důvodu malého počtu respondentů.

Tabulka č. 3: Rozdělení respondentů podle domovského státu

Domovský stát	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Alžírsko	1	1,7
Bělorusko	1	1,7
Bulharsko	2	3,3
Čína	2	3,3
Egypt	1	1,7
Ekvádor	1	1,7
Etiopie	1	1,7
Francie	1	1,7
Indie	2	3,3
Irák	1	1,7
Irsko	2	3,3
Itálie	1	1,7
Japonsko	1	1,7
Kazachstán	2	3,3
Kongo, dem. rep.	1	1,7
Kuba	1	1,7
Maďarsko	2	3,3
Makedonie	1	1,7
Moldávie	3	5
Mongolsko	3	5
Nigérie	2	3,3
Německo	2	3,3
Pobřeží slonoviny	1	1,7
Peru	2	3,3
Polsko	2	3,3
Rumunsko	3	5
Rusko	2	3,3
Řecko	1	1,7
Slovensko	3	5
Španělsko	1	1,7
Turecko	1	1,7
Ukrajina	5	8,3
USA	1	1,7
Vietnam	4	6,7
Celkem	60	100

Z tabulky č. 3 vyplývá, že nejvíce dotazovaných cizinců uvedlo jako svoji domovskou zemi Ukrajinu, dále Slovensko Rusko, Polsko a Německo, což koresponduje s tabulkou o počtu cizinců pobývajících v ČR k 31.12.2008 (příloha č. 2). K uvedenému datu na území ČR pobývalo 131 965 Ukrajinců, 76 034 Slováků, 27 178 Rusů, 21 710 Poláků a 17 496 Němců. Další skupinou cizinců jsou státní příslušníci Vietnamu, kterých na našem území k 31.12.2008 pobývalo 60 258 a navíc průzkum byl prováděn na území Jihomoravského kraje, především v Brně, kde je početná komunita Vietnamců, kteří podnikají na tržnicích, zejména na ulici Olomoucká. Kromě dotazovaných cizinců z Rumunska a Moldávie, jsou ostatní země uvedené v tabulce zastoupeny jedním nebo dvěma respondenty.

7.2. Statistická analýza získaných dat

První oblastí, kterou se podrobněji zabývám, je úroveň informovanosti cizinců s podmínkami pobytu v ČR a jejich spokojenost s životem v ČR. Tuto oblast jsem představuji čtyři otázky, které byly kladeny respondentům (otázka č. 1, 2, 3, 4). Údaje, zda ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců, zjišťuji otázkou č. 1 a spokojenost s životními podmínkami v ČR otázkou č. 2. Kdo cizincům pomáhá získat informace potřebné k orientaci v systému podmínek pobytu cizinců u nás, na to odpovídá otázka č. 3. Údaje o dostatečném množství a dostupnosti informací o podmínkách pobytu u nás zjišťuje otázka č. 4. Pro přehlednost a porovnatelnost uvádím zjištěné údaje v tabulkách č. 4, 5, 6 a 7.

Zkratka AČ, kterou užívám v tabulkách, znamená absolutní četnosti a zkratka RČ znamená relativní četnosti.

Tabulka č. 4: ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců - názor v celé skupině respondentů

	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Ano	12	20
Ne	39	65
Nevím	9	15
Celkem	60	100

Dle shora uvedené tabulky je zřejmé, že v celé skupině respondentů převládá názor, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců.

Značné rozdíly však jsou pokud rozdělím respondenty na skupinu podle příslušnosti k EU a na skupinu příslušníků tzv. třetích zemí (tabulka č. 5 a č. 6). Zatímco ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí 85 % respondentů uvádí názor, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců, u cizinců, příslušníků EU, tento názor zastává pouze 25 % respondentů. Naopak 50 % cizinců z Unie zastává názor, že ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců, když stejný názor zastává jen 5 % cizinců z tzv. třetích zemí. Tyto značné rozdíly mezi skupinami jsou zapříčiněny mnoha faktory, které popisují v úvodních kapitolách práce (viz. kapitola 3 a 4). Především se jedná o právní úpravu, kdy samotný cizinecký zákon dělí cizince na dvě skupiny a pobytová práva každé z nich jsou rozdílně zabezpečeny.

Pro informaci uvádím i tabulku č. 7 na straně 88, která uvádí zjištěná data o tom, zda ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců, a to ve skupině cizinců rozdělených podle domovského světadílu.

Tabulka č. 5: ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců - názor ve skupině příslušníků EU

	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Ano	10	50
Ne	5	25
Nevím	5	25
Celkem	20	100

Tabulka č. 6: ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců - názor ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí

	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Ano	2	5
Ne	34	85
Nevím	4	10
Celkem	40	100

Tabulka č. 7: ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců - názor respondentů dle domovského světadílu

Světadíl	Ano		Ne		Nevím		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Afrika	0	0	5	71,4	2	28,6	7	100
Amerika	1	20	3	60	1	20	5	100
Asie	1	6,7	10	66,7	4	26,6	15	100
Evropa	10	30,3	21	63,6	2	6,1	33	100

Do první oblasti zkoumání patří dále spokojenost cizinců s životními podmínkami v ČR. Spokojenost s životními podmínkami u nás zjišťuji otázkou č. 2 a zjištěné údaje uvádím do tabulek č. 8, 9, 10 a 11. Množstvím a dostupností informací o podmínkách pobytu v ČR se zabývám v otázce č. 3 a č. 4, výsledky jsou uvedeny v tabulkách č. 12, 13 a 22.

Tabulka č. 8: Spokojenost s životními podmínkami v ČR v celé skupině respondentů

	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Ano	13	21,7
Spíše ano	13	21,7
Spíše ne	11	18,3
Ne	23	38,3
Celkem	60	100

Tabulka č. 9: Spokojenost s životními podmínkami v ČR u občanů EU

	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Ano	9	45
Spíše ano	5	25
Spíše ne	3	15
Ne	3	15
Celkem	20	100

Tabulka č. 10: Spokojenost s životními podmínkami v ČR u cizinců z třetích zemí

	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Ano	4	10
Spíše ano	8	20
Spíše ne	8	20
Ne	20	50
Celkem	40	100

Tabulka č. 11: Spokojenost s životními podmínkami v ČR dle domovského světadílu

Světadííl	Ano		Spíše ano		Spíše ne		Ne		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Afrika	0	0	1	14,3	2	28,6	4	57,1	7	100
Amerika	1	20	0	0	3	60	1	20	5	100
Asie	1	6,7	2	13,3	2	13,3	10	66,7	15	100
Evropa	11	33,3	10	30,3	4	12,1	8	24,3	33	100

Podle zjištěných údajů u celé skupiny respondentů je spokojeno s životními podmínkami v ČR 21,7 % respondentů a stejné procento cizinců, tj. 21,7 %, uvádí odpověď „spíše ano“. Odpověď „spíše ne“ uvádí 18,3 % respondentů. Nejvíce respondentů tj. 38,3 % není s životními podmínkami v ČR spokojeno. Ze zjištěných údajů je tedy zřejmé, že 43,4 % cizinců vyjádřilo svoji spokojenost s životními podmínkami u nás odpovědí „ano“ a „spíše ano“. Zbývajících 56,6 % odpovědělo „ne“ nebo „spíše ne“.

Pokud rozdělím respondenty na skupinu podle příslušnosti k EU a na skupinu příslušníků tzv. třetích zemí (tabulka č. 9 a č. 10, strana 89) jsou vidět značné rozdíly. Zatímco ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí vyjádřilo spokojenost nebo spíše spokojenost s životními podmínkami v ČR jen 30 % respondentů, ve skupině cizinců respondentů – příslušníků EU vyjádřilo tento názor 70 % respondentů. Naopak u cizinců z tzv. třetích zemí je nespokojeno nebo spíše nespokojeno s životními podmínkami v ČR 70 % respondentů a u občanů EU je to jen 30 % cizinců.

Při rozdělení respondentů podle domovského světadílu (tabulka č. 11) převládá spokojenost s životními podmínkami (ano, spíše ano) u respondentů, jejichž domovským světadílem je Evropa. Nespokojenost s životními podmínkami (ne, spíše ne) převládá u cizinců pocházejících z Afriky (85,7 %), z Asie (80 %) a z Ameriky (80 %). Naopak nespokojenost s životními podmínkami (ne, spíše ne) představuje u respondentů z Evropy pouze 36,4 %.

Tabulka č. 12: Poskytnutí informací o podmínkách pobytu cizinců na území ČR v celé skupině respondentů

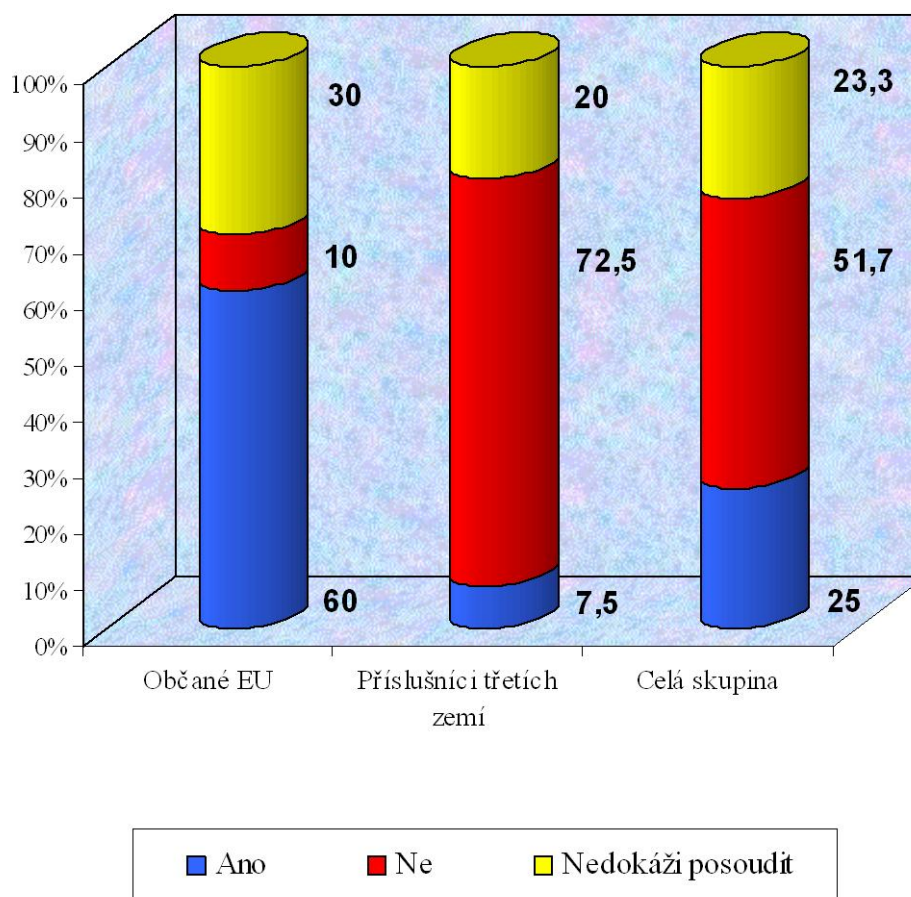
	Absolutní četnosti	Relativní četnosti (%)
Známí-cizinci	21	35
Známí-občané ČR	6	10
Státní instituce	5	8,3
Neziskové organizace	9	15
Komerční subjekty	6	10
Média	4	6,7
Nezná podmínky pobytu	9	15
Celkem	60	100

Nejvíce respondentů, tj. 35 %, uvedlo, že získává informace od svých „známých - cizinců“, dále 15 % cizinců získává informace od neziskových organizací. Možnost získávání informací od „známých -občanů ČR“ a od komerčních subjektů (advokáti, právníci aj.), uvádělo shodně 10% respondentů. Zbývajících 15 % respondentů uvedlo, že nemá přehled o základních podmínkách pobytu na území ČR. Jen 6,7 % respondentů pak uvádí jako zdroj svých informací média. V celé skupině respondentů je překvapující zjištěný údaj, že jen 5 dotazovaných, tj. 8,3 %, uvedlo, že získává informace o podmínkách na našem území od státních institucí. Zjištěné údaje u respondentů rozdělených do skupin podle příslušnosti k EU uvádím v tabulce č. 22 na straně. 101.

Tabulka č. 13: Spokojenost s množstvím a dostupností informací o podmínkách pobytu v ČR podle příslušnosti k EU

Spokojenost s množstvím a dostupností informací	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Ano	12	60	3	7,5	15	25
Ne	2	10	29	72,5	31	51,7
Nedokážu posoudit	6	30	8	20	14	23,3
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Graf č. 3: Spokojenost s množstvím a dostupností informací

Podle zjištěných údajů v celé skupině respondentů převládá názor, že množství a dostupnost informací o podmínkách pobytu v ČR není dostačující, tuto možnost uvedlo 51,7 % cizinců. Naopak množství a dostupnost informací o pobytu v ČR je dostačující pro 25 %. Zbývajících 23,3 % uvedlo možnost „nedokážu posoudit“.

Tak jako v předchozích případech nastanou značné rozdíly, pokud rozdělím respondenty na cizince ze zemí EU a na cizince z tzv. třetích zemí. V tomto případě 60 % cizinců z EU je spokojeno s množstvím a dostupností informací, naopak cizinců z tzv. třetích zemí je spokojeno s množstvím a dostupností informací pouze 7,5 %. Nespokojenost s množstvím a dostupností informací vyjádřilo 72,5 % cizinců z tzv. třetích zemí a jen 10% občanů EU. Zbývajících procento občanů EU (30 %) a cizinců z tzv. třetích zemí (20 %) nedokázalo posoudit, zda je množství a dostupnost informací o podmínkách pobytu v ČR dostačující.

Druhým okruhem problému, kterým se zabývám, jsou okolnosti, které zásadním způsobem ovlivňují proces integrace cizinců, ať v kladném či negativním smyslu.

Sociální, ekonomické a kulturní aspekty ovlivňující integraci cizinců v ČR zjišťuji v otázkách č. 5 až 12 přiloženého dotazníku.

Oblast, kterou cizinci vnímají jako největší problém při pobytu v ČR, zjišťuji otázkou č. 5. Co naopak považují za nejdůležitější pro spokojený život v ČR zjišťuji otázkou č. 8. Nejzajímavější zjištění uvádím v tabulce č. 14 až 17.

V oblasti sociální se zaměřuji na to, zda se imigranti setkávají při pobytu na našem území s projevem diskriminace a rasismu (otázka č. 9), zjištěné údaje pro přehlednost uvádím v tabulce č. 18.

Tabulka č. 14: Oblasti, ve kterých cizinci pocítují největší problém při pobytu v ČR – podle příslušnosti k EU

Oblasti	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Náboženství	1	5	5	12,5	6	10
Jazyková bariéra	7	35	17	42,5	24	40
Zaměstnání (podnikání)	6	30	12	30	18	30
Školství	1	5	2	5	3	5
Respektování soukromí	5	25	1	2,5	6	10
Jiná možnost	0	0	3	7,5	3	5
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Podle předpokladu uvedeném v teoretická části jsem zjistila, že většina respondentů pocítuje největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře. Tuto možnost uvedlo 40 % dotázaných, následuje oblast zaměstnání či podnikání, kterou uvedlo 30 % cizinců, 10% respondentů pak uvedlo jako největší problém oblast náboženství a stejný počet cizinců uvedl oblast respektování soukromí. Jen 5% dotázaných zvolilo možnost školství. Zbývajících 5 % respondentů uvedlo jinou možnost, když 2 dotazovaní v kolonce „jiná možnost“ uvedli zdravotnictví a 1 cizinka uvedla konkrétně: „Rómové, ulice Cejl, Bratislavská, Francouzská v Brně“. V průběhu rozhovoru při vyplňování dotazníku tato cizinka z třetí země upřesnila svojí volbu tím, že v této lokalitě po příjezdu do ČR byla nucena z finančních důvodů bydlet. Ze strany Rómů byla často slovně i fyzicky napadána a musela jim dávat drobné peníze. Také uvedla, že pochází z Asie, její rodina byla chudá, neměli moderní sociální zařízení a teplou vodu na umývání si ohřívali. I když neměli peníze dodržovali základní hygienu, chodili čistí, nechovali se jako Rómové v této lokalitě.

Stejně jako v celé skupině respondentů, tak i ve skupině občanů EU (35 %) a ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí (42,5 %), spatřují respondenti největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře. Na druhém místě shodně obě skupiny uvádí oblast zaměstnání a podnikání, občané EU 30%, cizinci z tzv. třetích zemí 30 %.

U skupiny cizinců z EU poté následuje respektování soukromí (25 %), školství (5 %), náboženství (5 %) a jinou možnost neuvedl žádný z respondentů.

Skupina cizinců z tzv. třetích zemí uvedla následně za oblastí zaměstnání, náboženství, které jako největší problém při pobytu vnímá 12,5 % cizinců. Oblast školství jako největší problém vnímá 5 %, což je stejné jako u občanů EU. Možnost respektování soukromí uvedlo jen 2,5 % cizinců a 7,5 % cizinců uvedlo jinou možnost.

V souvislosti s tím, že většina respondentů pocítuje největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře, zahrnuji do druhé oblasti průzkumu znalost českého jazyka u imigrantů a zkušenosti cizinců s komunikací na úřadech. Nejzajímavější zjištění uvádím v tabulce č. 15 , 16 a 17.

Tabulka č. 15: Znalost českého jazyka dle příslušnosti k EU

Znalost českého jazyka	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Velmi dobrá	5	25	1	2,5	6	10
Dobrá	8	40	10	25	18	30
Špatná	4	20	17	42,5	21	35
Velmi špatná	2	10	7	17,5	9	15
Neumím česky	1	5	5	12,5	6	10
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Tabulka č. 16: Zkušenosti cizinců s komunikací při jednání na úřadech podle příslušnosti k EU

Způsob komunikace	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
V cizím jazyce	4	20	1	2,5	5	8,3
V jednoduché češtině	15	75	28	70	43	71,7
Nekomunikují se mnou	1	5	11	27,5	12	20
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

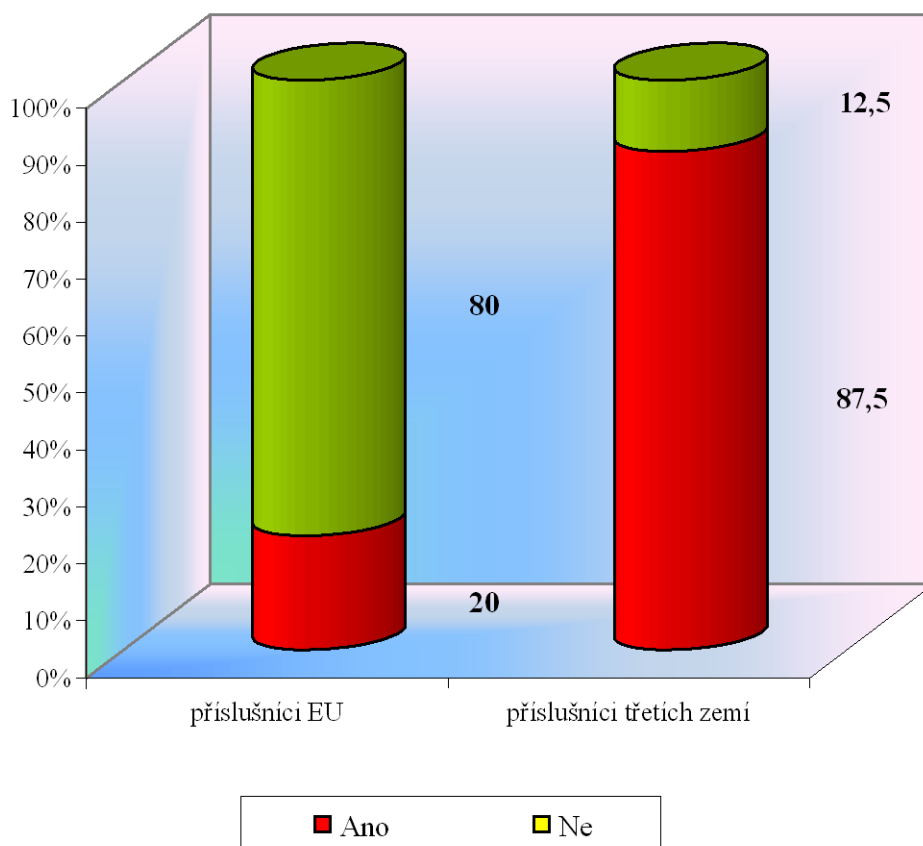
Tabulka č. 17: Co cizinci považují za důležité pro spokojený život v ČR – podle příslušnosti k EU

Důležité oblasti pro spokojený život	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Naučit se dobře česky	7	35	17	42,5	24	40
Zvýšit si vzdělání	7	35	2	5	9	15
Lepší prac. podmínky	5	25	16	40	21	35
Udržovat tradice	1	5	2	5	3	5
Komunita	0	0	3	7,5	3	5
Jiná možnost	0	0	0	0	0	0
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Tabulka č. 18: Projevy diskriminace a rasismu na území ČR - podle příslušnosti k EU

Diskriminace a rasismus	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Ano	4	20	35	87,5	39	65
Ne	16	80	5	12,5	21	35
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Graf č. 4: Projevy diskriminace a rasismu na území ČR

Z tabulky č. 18 vyplývá, že 65 % respondentů se na našem území setkalo s projevem diskriminace a rasismu. Pokud rozdělíme respondenty podle příslušnosti k EU, u skupiny cizinců z tzv. třetích zemí se toto procento ještě zvýší, až na 87,5 %, což je údaj velmi alarmující. Také občané EU uvádí (20 %), že se setkávají na našem území s projevy diskriminace nebo rasismu. Pokud se týká upřesnění odpovědi, v jaké oblasti se respondenti s diskriminací nebo rasismem setkali, ve většině případů uváděli zaměstnání, úřady, cizineckou policii a zdravotnictví.

V souvislosti s ekonomickými aspekty, které ovlivňují integraci cizinců, se podrobněji zabýváme problémem, jakým způsobem cizinci získali nebo chtějí získat na území ČR práci. Údaje zjišťuji v otázce č. 10. Dále otázkou č. 11 zjišťuji spokojenost respondentů s pracovními podmínkami. Zjištěné výsledky uvádím v tabulkách č. 19 a 20.

Tabulka č. 19: Způsoby získání práce na území ČR - podle příslušnosti k EU

Způsoby	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Známy - cizinec	7	35	18	45	25	41,7
„Mafián“	2	10	13	32,5	15	25
Známy - občan ČR	5	25	2	5	7	11,7
Státní instituce	0	0	0	0	0	0
Komerční subjekty	2	10	0	0	2	3,3
Neziskové organizace	0	0	2	5	2	3,3
Nepracují	3	15	1	2,5	4	6,7
Nechci uvést	1	5	4	10	5	8,3
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Podle zjištěných údajů většina respondentů v celé skupině, i ve skupinách rozdělených podle příslušnosti k EU, uvedla prostředníka, známého - cizince, jako způsob získávání práce ČR. V celé skupině respondentů „známého - cizince“ uvedlo 41,7 % dotázaných, odpověď „mafián“ uvedlo 25 % cizinců. Pojem „mafián“ definuji ve své práci v kapitole 4.1, kdy mafiána lze přiřadit k pojmu „známý - cizinec, respektive prostředník. K prostředníkovi lze přiřadit i odpověď „známý - občan ČR“, kterou uvedlo 11,7 % cizinců. Pokud pod pojem prostředník přiřadím výše uvedené odpovědi, využívá tohoto způsobu získávání zaměstnání 78,4 % respondentů. S pomocí státních institucí nezískal zaměstnání žádný z respondentů, komerční subjekty pomohly získat zaměstnání 3,3 % imigrantů a stejné množství, tj. 3,3 %, uvedlo neziskové organizace. Dále bylo zjištěno, že 6,7 % cizinců v ČR nepracuje. Zbývajících 8,3 % respondentů nechtělo uvést způsob jakým získali v ČR práci. Je možné se domnívat, že v ČR pracují nelegálně.

Tabulka č. 20: Spokojenost s pracovními podmínkami v ČR dle příslušnosti k EU

Spokojenost	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Ano	5	25	2	5	7	11,7
Spíše ano	9	45	6	15	15	25
Spíše ne	3	15	13	32,5	16	26,7
Ne	2	10	15	37,5	17	28,3
Nevím	1	5	4	10	5	8,3
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Podle zjištěných údajů v celé skupině respondentů převládá nespokojenost a spíše nespokojenost s pracovními podmínkami v ČR. Tuto možnost uvedlo 55 % cizinců (28,3 % a 26,7 %). Zatímco odpověď „ano“ a „spíše ano“ zvolilo pouze 36,7 % respondentů (11,7 % a 25 %). Zbývajících 8,3 % dotazovaných uvedlo možnost „nevím“.

Značné rozdíly se objeví, pokud rozdělím respondenty podle příslušnosti k EU. Nespokojeni a spíše nespokojeni s pracovními podmínkami jsou především cizinci z tzv. třetích zemí, což uvedlo 70 % cizinců (37,5 % a 32,5 %), spokojeno a spíše spokojeno je pouze 20 % cizinců z tzv. třetích zemí (5 % a 15 %). Naopak, že je spokojeno a spíše spokojeno s pracovními podmínkami v ČR, uvedlo 70 % občanů EU (25 % a 45 %), nespokojeno a spíše nespokojeno je 25 % občanů EU (10 % a 15 %). Jak jsem již uvedla, tyto značné rozdíly mezi skupinami jsou zapříčiněny mnoha faktory, které popisují v úvodních kapitolách práce, především v kapitole 4.1, Podnikání, zaměstnání a ubytování cizinců.

Tabulka č. 21: Forma ubytování v ČR dle příslušnosti k EU

Forma ubytování	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Ubytovna	7	35	26	65	33	55
Byt	4	20	2	5	6	10
Rodinný domek	3	15	3	7,5	6	10
Místnost v bytě	4	20	4	10	8	13,3
Jiná možnost	2	10	5	12,5	7	11,7
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Z tabulky číslo 21 vyplývá, že převážná většina cizinců nejčastěji pobývá v ČR na ubytovně, tj. 55 %. Následuje možnost ubytování v místnosti v bytě, kterou uvedlo 13,3 % cizinců, byt uvedlo 10 % respondentů, rodinný domek uvedlo taktéž 10 % imigrantů a 11,7 % uvedlo jinou možnost (maringotka, chata, firma, sklad, šatna aj.). V rozdělení skupiny respondentů podle příslušnosti k EU u obou skupin cizinců převládá jako možnost ubytování v ČR ubytovna. Zatímco u cizinců z tzv. třetích zemí pobývá na ubytovně 65 %, u občanů EU je toto procento výrazně nižší, tj. 35 %. V bytě, v místnosti v bytě a v rodinném domku, což je finančně náročnější způsob bydlení než ubytovna, pobývá více cizinců ze zemí EU, než cizinců z tzv. třetích zemí.

V třetí oblasti průzkumu zjišťuji, jakou roli v oblasti informovanosti cizinců o podmínkách pobytu na území ČR hrají státní instituce, neziskové organizace, komerční subjekty a média. Údaje jsem zjišťovala otázkou č. 3 dotazníkového šetření. Zjištěné údaje jsou uvedeny v tabulce č. 22 na straně 101.

Tabulka č. 22: Poskytnutí informací o podmínkách pobytu cizinců na území ČR podle příslušnosti k EU

Poskytnutí informací	Občané EU		Příslušníci třetích zemí		Celkem	
	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)	AČ	RČ (%)
Známí-cizinci	3	15	18	45	21	35
Známí-občané ČR	4	20	2	5	6	10
Státní instituce	5	25	0	0	5	8,3
Neziskové organizace	0	0	9	22,5	9	15
Komerční subjekty	4	20	2	5	6	10
Média	4	20	0	0	4	6,7
Nezná podmínky	0	0	9	22,5	9	15
Celkem	20 EU = 100 %		40 jiné = 100%		60 resp. = 100 %	

Podle zjištěných údajů v celé skupině respondentů získává informace o podmínkách pobytu v ČR 15 % cizinců od neziskových organizací pomáhajících cizincům a 10 % cizinců získává informace od komerčních subjektů. Nejméně, tj. 6,7 % cizinců, získává informace prostřednictvím médií. Zbývajících 15 % respondentů uvedlo v odpovědi, že nemá přehled o základních podmínkách pobytu.

Překvapující je zjištěný údaj, že jen 5 dotazovaných, tj. 8,3 %, získává informace o podmínkách na našem území od státních institucí. Částečně si tuto skutečnost vysvětlují tím, že ČR a její instituce nemají s integrací cizinců dlouhodobé zkušenosti, jak uvádím v předchozích kapitolách. Především úředníkům státních institucí zabývajících se problematikou imigrantů chybí potřebné jazykové znalosti a nemají dostatečný přehled o podmínkách pobytu.

V případě rozdělení respondentů do skupin podle příslušnosti k EU je procento cizinců, kteří získávají informace od státních institucí poněkud vyšší (25 %), na rozdíl od cizinců z tzv. třetích zemí, kdy tuto možnost ne zvolil žádný respondent. Informace pomocí médií získává 20 % občanů EU a u příslušníků z tzv. třetích zemí média neuvedl žádný z cizinců.

Zatímco občané EU získávají nejvíce informací od státních institucí (25 %), dále od známých - občanů ČR (20 %), komerčních subjektů (20 %), médií (20 %),

známých - cizinců (15 %) a žádný z nich neuvádí neziskové organizace. Příslušníci z tzv. třetích zemí naopak nejvíce získávají informace od známých - cizinců (45 %), od neziskových organizací (22,5 %), od známých - občanů ČR (5 %) a od komerčních subjektů (5 %). Zbývajících 22,5 % cizinců z tzv. třetích zemí uvedlo, že nemá přehled o základních podmínkách pobytu. Tuto možnost neuvedl žádný z příslušníků EU.

7.3. Vyhodnocení, závěry

Ověřování hypotéz

Hypotéza č. 1

Více než 50% respondentů bude zastávat názor, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 1 v celé skupině respondentů. Zjistila jsem, že 65 % dotazovaných zastává názor, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců. Jen 20 % respondentů zvolilo odpověď „ne“. Zbývajících 15 % respondentů uvedlo v odpovědi „nevím“.

Mohu tedy potvrdit platnost hypotézy č. 1, neboť v celé skupině respondentů převažuje názor, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců (tabulka č. 4, strana 87).

Hypotéza č. 2

Ve skupině cizinců z členských zemí EU bude minimálně o 20% větší spokojenost s životními podmínkami v ČR, než ve skupině cizinců z třetích zemí.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 2 ve skupině cizinců z členských zemí EU a ve skupině cizinců z třetích zemí. Ve skupině cizinců z EU jsem zjistila, že 50 % je spokojeno s životními podmínkami v ČR, 20 % je spíše spokojeno, nespokojeno je 15 % a spíše nespokojeno také 15%. Ve skupině cizinců z třetích zemí je spokojeno s životními podmínkami v ČR pouze 15 % dotázaných, spíše spokojeno je 30 % cizinců, zbývajících 35 % cizinců je nespokojeno a 20 % je spíše nespokojeno.

Mohu tedy potvrdit platnost hypotézy č. 2, neboť skupina cizinců z členských zemí EU vykazuje o 20 % větší spokojenost s životními podmínkami v ČR, než skupina cizinců z třetích zemí. (tabulka č. 9, 10, strana 89).

Hypotéza č. 3

Nejvíce respondenti získávají informace o podmínkách pobytu v ČR od státních institucí.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 3 v celé skupině respondentů. Zjistila jsem, že nejvíce respondenti získávají informace o podmínkách pobytu v ČR od „známých - cizinců“. Tuto odpověď uvedlo 35 % cizinců. Následuje 15 % respondentů, kteří získávají informace od neziskových organizací pomáhajících cizincům. Stejně procento cizinců, tj. 10%, získává informace o pobytu v ČR od komerčních subjektů a od „známých – občanů ČR“. Od státních institucí získává informace o pobytu jen 8,3 % respondentů a nejméně, tj. 6,7 % cizinců získává informace prostřednictvím médií. Zbývajících 15 % respondentů uvedlo v odpovědi, že nemá přehled o základních podmínkách pobytu.

Mohu tedy zamítnout platnost hypotézy č. 3, neboť nejvíce respondenti získávají informace o podmínkách pobytu v ČR od „známých – cizinců“ (tabulka č. 12, strana 91).

Hypotéza č. 4

Největším problémem cizinců při pobytu v ČR bude jazyková bariéra.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 5 v celé skupině respondentů. Zjistila jsem, že 40 % dotazovaných považuje největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře. Následuje 30 % cizinců, kteří spatřují problém při pobytu v ČR v oblasti zaměstnání či podnikání, 10 % cizinců vnímá jako největší problém při pobytu v ČR náboženství a stejné procento respondentů respektování soukromí. Školství jako největší problém při pobytu uvedlo 5% cizinců a zbývajících 5% uvedlo jinou možnost.

Mohu tedy potvrdit platnost hypotézy č. 4, neboť v celé skupině respondentů převažuje názor, že největším problémem při pobytu cizinců v ČR je jazyková bariéra (tabulka č. 14, strana 94).

Hypotéza č. 5

Minimálně 20 % cizinců se setkala na území ČR s projevem diskriminace nebo rasismu.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 9 celé skupině respondentů. Převážná většina, tj. 65 % respondentů uvedla, že se v našem státě setkala s projevem diskriminace nebo rasismu. Jen 35 % dotazovaných uvedlo možnost „ne“.

Mohu tedy potvrdit platnost hypotézy č. 5, neboť v celé skupině respondentů převažují cizinci, kteří se v našem státě setkali s jakýmkoliv projevem diskriminace nebo rasismu (tabulka č. 18, strana 96).

Hypotéza č. 6

Nejvyšší procento respondentů získalo nebo získává práci v ČR pomocí prostředníků - cizinců.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 10 v celé skupině respondentů. Zjistila jsem, že nejvyšší procento respondentů (41,7 %) uvedlo prostředníka, „známého - cizince“, jako způsob získávání práce ČR. Dalších 11,7 % dotázaných zvolilo možnost „známý - občan ČR“, kterou lze taktéž zahrnout pod pojem prostředník. Ke způsobu získávání práce pomocí prostředníka je možné přiřadit odpověď „mafíán“ (viz. kapitola 4.1), kterou uvedlo 25 % cizinců. Pokud přiřadíme všechny tři shora uvedené možnosti k pojmu prostředník, získává tímto způsobem práci 78,4 % respondentů.

Mohu tedy potvrdit platnost hypotézy č. 6, neboť v celé skupině respondentů převažuje způsob získávání práce v ČR pomocí prostředníků - cizinců (tabulka č. 19, strana 98).

Hypotéza č. 7

Nejčastěji pobývají cizinci v ČR na ubytovně.

Tuto hypotézu jsem ověřovala srovnáním absolutních a relativních četností zjištěných otázkou č. 12 v celé skupině respondentů. Zjistila jsem, že převážná většina cizinců nejčastěji pobývá v ČR na ubytovně, tj. 55 %. Následuje možnost ubytování v místnosti v bytě, kterou uvedlo 13,3 % cizinců, byt uvedlo 10 % respondentů, rodinný domek uvedlo taktéž 10 % imigrantů a 11,7 % uvedlo jinou možnost.

Mohu tedy potvrdit platnost hypotézy č. 7, neboť jsem u celé skupiny respondentů zjistila, že nejčastěji pobývají v ČR na ubytovně (tabulka č. 21, strana 100).

Výsledky prvního okruhu zjišťovaných údajů odpovídají mým předpokladům uváděných v úvodních kapitolách, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců a cizinci nejsou s životem u nás spokojeni. Tento názor převládá v celé skupině respondentů. Značné rozdíly objevují mezi skupinami respondentů z EU a z tzv. třetích zemí. U občanů EU tento názor sdílí polovina dotázaných, zatímco u cizinců z tzv. třetích zemí více jak tři čtvrtiny. Dle mého názoru, jsou tyto značné rozdíly mezi skupinami zapříčiněny mnoha faktory, které popisují v úvodu. Především se jedná o právní úpravu, kdy samotný cizinecký zákon dělí cizince na dvě skupiny a pobytová práva každé z nich rozdílně zabezpečuje.

Podobné výsledky se objevuje i v případě spokojenosti s životními podmínkami v ČR, kdy převládá nespokojenost či spíše nespokojenost. V případě rozdělení respondentů podle domovského světadílů, převládá spokojenost s životními podmínkami (ano, spíše ano) u respondentů, jejichž domovským světadílem je Evropa. Samozřejmě pokud porovnáme zjištěné údaje ve skupině občanů EU a ve skupině cizinců pocházejících z Evropy, tyto se značně liší. Je to způsobeno tím, že do skupiny rozdělené podle světadílů, konkrétně Evropy, jsou zařazeni jak cizinci ze zemí EU, tak ze zemí bývalého Sovětského svazu, kteří podléhají jiným pobytovým podmínkám. Naopak nespokojenost s životními podmínkami (ne, spíše ne) převládá u cizinců pocházejících z Afriky, Asie a Ameriky.

S procesem integrace samozřejmě souvisí úroveň informovanosti cizinců o podmínkách pobytu. Nejvíce respondentů získává informace o pobytu v ČR od „známých - cizinců“, nikoli od státních institucí, jak by se dalo očekávat s ohledem na vládní zásady koncepce integrace cizinců. Státní instituce spolu s médii se v oblasti informovanosti cizinců umístili na posledních místech. Diskuze o tom, nakolik a v jaké kvalitě „známý - cizinec“ může poskytnout imigrantovi informace o pobytu by byla velmi zajímavá. Domnívám se, že spíše poskytují jen některé informace a některé záměrně zamlčují, aby mohli snadněji s cizincem manipulovat. Nelze opomenout to, že několik cizinců uvedlo, že nemá přehled o podmínkách pobytu.

Při srovnání získávání informací o pobytu u občanů EU a cizinců z tzv. třetích zemí zjišťují, že občané EU získávají nejvíce informací od státních institucí, dále od „známých - občanů ČR“, následují komerční subjekty, média a nakonec „známí - cizinci“, od kterých získávají nejvíce informace příslušníci z tzv. třetích zemí. Pokud cizinci z tzv. třetích zemí uvádí na druhém místě neziskové organizace, které jim pomáhají získávat informace, tuto možnost neuvádí žádný občan EU.

Také v celé skupině cizinců převládá názor, že množství a dostupnost informací o podmínkách pobytu v ČR není dostačující. Tak jako v předchozích případech se objeví značné rozdíly při rozdělení respondentů na cizince ze zemí EU a na cizince z tzv. třetích zemí. V tomto případě více než polovina občanů EU je spokojena s množstvím a dostupností informací, naopak u cizinců z tzv. třetích zemí je procento spokojenosti s množstvím a dostupností informací velmi nízké. Domnívám se, že je to částečně dáno rozdílným přístupem především státních institucí k oběma kategoriím cizinců.

Pozitivním zjištěním průzkumu v oblasti informovanosti cizinců je skutečnost, že na druhém místě cizinci uvedli, že jim informace o podmínkách pobytu v ČR pomáhají získávat neziskové organizace, které dle mého názoru hrají významnou úlohu při integraci cizinců. Není však možné v procesu integrace přenášet odpovědnost vládních institucí na nevládní organizace zabývající se problematikou imigrantů, o čemž částečně zjištěné výsledky vypovídají.

Jestliže se zaměřím na okolnosti, které zásadním způsobem ovlivňují proces integrace cizinců, ať v kladném či negativním smyslu, zjišťují, že většina respondentů vidí největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře. Následuje oblast zaměstnání a podnikání, kterou uvedla třetina dotázaných. Dále pak cizinci uváděli oblast náboženství a respektování soukromí. Na poslední pozici se umístila oblast školství. V rámci tohoto zjištění byla také uvedena oblast zdravotnictví. Jeden respondent konkretizoval oblast, ve které cítí největší problém při pobytu, a uvedl brněnskou lokalitu Cejl, Bratislavská, Francouzská, kde pobýval v sousedství Rómů.

Stejně jako v celé skupině respondentů, tak i ve skupině občanů EU a ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí, spatřují respondenti největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře. Na druhém místě shodně obě skupiny uvádí oblast zaměstnání a podnikání.

V souvislosti s tím, že většina respondentů pocítuje největší problém při pobytu v ČR v jazykové bariéře, uvedla polovina cizinců, že jejich znalost českého

jazyka je špatná (domluví se, čtení a psaní nezvládá) anebo velmi špatná (má problémy se domluvit).

S jazykovou bariérou souvisí i zkušenosti cizinců s komunikací při jednání na úřadech, kdy většina respondentů uvádí jednoduchou češtinu. Jedna pětina dotázaných uvedla, že s nimi úřady nekomunikují. Jen několik respondentů uvedlo, že s nimi při jednání na úřadech komunikovali úředníci v cizím jazyce.

V návaznosti na shora zjištěné skutečnosti v oblasti jazykové bariéry pak nejvíce respondentů považuje za důležité pro spokojený život v ČR naučit se dobře česky. Na další pozici se umístilo získání lepších pracovních podmínek a zvýšení vzdělání a kvalifikace. Udržovat si původní tradice, zvyklosti a držet se komunity uvádělo jen několik respondentů.

Na otázku, zda se respondenti našem území setkali s jakýmkoliv projevem diskriminace a rasismu, odpověděla kladně více jak polovina cizinců, což bylo více, než jsem předpokládala (jedna pětina cizinců). Pokud upřesňovali odpověď, v jaké oblasti se s diskriminací nebo rasismem setkali, ve většině případů uváděli zaměstnání, úřady, cizineckou policii a zdravotnictví.

Ve skupinách rozdělených podle příslušnosti k EU se objevily značné rozdíly. U skupiny cizinců z tzv. třetích zemí se s projevy diskriminace a rasismu setkalo více jak tři čtvrtiny cizinců, což je údaj velmi alarmující. Ve skupině občanů EU se s projevy rasismu a diskriminace setkala jedna pětina cizinců.

V souvislosti s ekonomickými aspekty, které ovlivňují integraci cizinců, jsem zjistila, že nejvíce respondentů v celé skupině i ve skupinách rozdělených podle příslušnosti k EU, uvedlo prostředníka, „známého - cizince“, jako způsob získávání práce ČR. Následně pak respondenti uváděli „mafiána“ a „známého - občana ČR“, kdy obě tyto odpovědi lze přiřadit k pojmu prostředník. Pokud pod pojem prostředník přiřadím výše uvedené odpovědi, využívají tohoto způsobu získávání zaměstnání více než tři čtvrtiny cizinců. S pomocí státních institucí nezískal zaměstnání žádný z respondentů. Jen nepatrnému procentu cizinců pomohly získat zaměstnání komerční subjekty a neziskové organizace. Podle zjištěných údajů někteří respondenti nepracovali a někteří nechtěli uvést způsob jakým práci v ČR získali. Je možné se domnívat, že v ČR pracují nelegálně.

Zjištěné údaje potvrzují, že v celé skupině respondentů převládá nespokojenost a spíše nespokojenost s pracovními podmínkami v ČR. Značné rozdíly se objeví, pokud rozdělím respondenty podle příslušnosti k EU. Nespokojeni a spíše

nespokojeni s pracovními podmínkami jsou především cizinci z tzv. třetích zemí, spokojena a spíše spokojena je pouze jedna pětina.

V ČR podle zjištěných údajů převážná většina cizinců pobývá na ubytovně. Za touto formou ubytování následuje ubytování v místnosti v bytě. Byt a rodinný domek uvedl stejný počet respondentů. Jako jiná možnost byla uvedena marigotka, chata, aj. V rozdělení respondentů podle příslušnosti k EU převládá u obou skupin cizinců možnost ubytování na ubytovně. Počet cizinců z tzv. třetích zemí, kteří pobývají na ubytovně, je však výrazně vyšší než u občanů EU. Naopak v bytě, v místnosti v bytě a v rodinném domku, což finančně náročnější způsob bydlení než ubytovna, pobývá více cizinců ze zemí EU.

ZÁVĚR

Otázka migrace a integrace je celosvětově závažný problém způsobený globalizací, ekonomickou a sociální nerovností, a není možné ji ponechat jen tak bez povšimnutí. Je třeba se smířit s faktem, že migrace provázela naši planetu po staletí a bude její součástí i nadále. Problém migrace a integrace musí řešit každý stát, který se neuzavírá přílivu cizinců, tedy i ČR. To je rovněž tématem předkládané práce, která se zabývá integrací cizinců v podmínkách ČR. V úvodní části je věnována pozornost migraci a jejím příčinám. Stručně je vymezen pojem integrace, její formy a přístupy. V teoretickém úvodu není opomenuta ani vládní koncepce integrace cizinců v ČR a právní, sociální, ekonomické, kulturní a jiné aspekty, které s integrací souvisí. Získané teoretické poznatky jsou v jednotlivých kapitolách doplňovány osobními zkušenostmi a poznatky, neboť jsem v průběhu posledních patnácti let s imigranty v každodenním kontaktu.

Dá se říci, že ze všech teoreticky zaměřených kapitol práce i z provedeného průzkumu vyplývá, že ČR začala věnovat náležitou pozornost integraci cizinců až v souvislosti se vstupem do EU. V roce 2000 sice zpracovává ucelenou koncepci státní politiky v oblasti migrace a integrace, která jednoznačně (na základě přístupů dávno uplatňovaných v EU) formuluje postoj českého státu k cizincům, kteří si zvolili jako místo svého pobytu právě ČR, ale tato koncepce zůstává pouze formální záležitostí.

Jako jednoznačný postoj českého státu k cizincům zcela jistě nelze chápat dosavadní zákony, které fakticky pouze upravují formální povinnosti cizince k českým úřadům při získávání pobytu a nedávají žádné záruky, že se po splnění konkrétních podmínek z cizince stane plnoprávný občan ČR.

Obávám se, že současná ekonomická krize spíše povede k restriktivní politice v oblasti migrace a integrace a k politice řízené migrace. Vláda ČR nesmí však zapomínat na to, že regulování migrace a způsob, jak se provádí, může také mít záporný dopad na začleňování imigrantů do společnosti. Krajně restriktivní politika může mít negativní dopad na integraci cizinců. Může vzbudit dojem, že imigranti nejsou v naší republice vůbec vítáni, což pomůže rasistickým a xenofobním náladám a může to zhoršit vztahy mezi domácími občany a imigranty.

Na druhé straně nelze současný masivní nápor cizinců brát na lehkou váhu. Není možné se spokojit s ubezpečením mnohých úřadujících politiků, že k integraci imigranta postačí jeho „naturalizace“, tedy přidělení státního občanství. Také tvrzení, že imigranti jsou „užiteční“, a že z nich naše republika má prospěch, těm, kdo se cítí být přívalem přistěhovalců ohroženi, určitě nestačí.

Ať už ČR v budoucnosti setrvá na asimilačním modelu politiky v přístupu k imigrantům nebo postupně přejde k evropskému typu multikulturalismu, je třeba, aby si našla vlastní cestu vzhledem k tomu, že každá země má svoji historii migrace a musí řešit specifické problémy s tím spojené. Také nesmíme zapomínat na to, že naše republika je demokratickým státem, tudíž otevřenou pluralitní společností. Pluralismus pak znamená především společný život v rozlišnostech a s rozlišnostmi, ale pouze tehdy, pokud je opětován. Vstup do pluralitní společnosti s sebou proto zároveň nese zisk i ústupek. Imigranti, kteří nejsou ochotni nic postoupit výměnou za to, co dostávají, kteří si natolik kladou za cíl udržet si vůči komunitě do níž vstupují, postavení „cizince“, že začnou částečně napadat její základní principy, to jsou přistěhovalci, kteří nevyhnutelně vyvolávají a budou vyvolávat odmítavé reakce, strach a nevraživost.

Součástí diplomové práce je průzkum zaměřený na proces integrace v podmínkách ČR, který byl proveden mezi cizinci pobývajících na území Jihomoravského kraje. Předmětem zkoumání je úroveň informovanosti cizinců o podmínkách pobytu v ČR a jejich spokojenost s životem u nás. Zkoumání je také zaměřeno na okolnosti, které zásadním způsobem ovlivňují proces integrace cizinců, ať v kladném či negativním smyslu (jazyková bariéra, právní, ekonomické problémy aj.). Empirická část práce se zabývá dotazníkovým šetřením, statistickou analýzou získaných dat a vyhodnocením tří cílů průzkumu. Záměrem průzkumu bylo zjistit, jak cizinci v ČR vnímají integraci, zda mají dostatek informací o pobytu, jakou roli v oblasti informovanosti hrají státní správa, neziskové organizace, komerční subjekty a média, v které oblasti cítí největší problém při pobytu na našem území, a zda jsou uvnitř skupiny nějaké odlišnosti.

Analýzou získaných dat bylo zjištěno, že cizinci, tak jak se dalo předpokládat, nejsou spokojeni s životem v ČR, ani s úrovní informovanosti o podmínkách pobytu. Také zjištění, že největším problémem při pobytu v ČR je pro cizince jazyková bariéra, není nic nového.

Překvapujícím zjištěním v průzkumu bylo vyhodnocení dat týkající informovanosti o podmínkách pobytu, kde státní instituce skončily až na předposledním místě. Uvádělo je jen nepatrné procento cizinců.

Další zajímavá zjištění průzkumu se týkala projevů rasismu a diskriminace, kdy zkušenost s rasismem nebo diskriminací uvádělo velké procento respondentů s tím, že jako oblast, kde se s tímto projevem setkávali nejčastěji, uváděli práci a státní instituce.

Tyto zjištěné údaje nasvědčují tomu, že lépe než státní instituce pomáhají cizincům při integraci neziskové organizace. Znepokojivé jsou pak údaje, které potvrzují diskriminaci ze strany státních institucí, které by naopak cizince před projevy diskriminace a rasismu měly chránit.

Vzhledem k tomu, že průzkum byl proveden lokálně, nebylo použito reprezentativního souboru, a tudíž nelze vyvozovat obecně platné závěry. Přesto však výsledky mohou přispět k lepšímu pochopení problému integrace a migrace, mohou pomoci odhalit zkušenosti cizinců s integrací a jejich pohled na život u nás.

Osobně pak spatřuji přínos práce zejména v tom, že jsem u oslovených cizinců v průběhu dotazníkového šetření vyvolala pocit důležitosti a naděje, že se o ně vůbec někdo zajímá a chce znát problémy, které je trápí.

RESUMÉ

Diplomová práce se v úvodní části zabývá nejdůležitějšími poznatky, které se týkají migrace a integrace cizinců. Otázka migrace a integrace je celosvětově závažný problém způsobený globalizací, ekonomickou a sociální nerovností. Problém migrace a integrace musí řešit každý stát, který se neuzavírá přílivu cizinců, tedy i ČR. Zajímalo mě, zda ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců, jak cizinci integraci vnímají, zda mají dostatek informací o pobytu, jakou roli v oblasti informovanosti hrají státní správa, neziskové organizace, komerční subjekty a média, které okolnosti zásadním způsobem ovlivňují proces integrace cizinců a zda jsou uvnitř ve skupině cizinců nějaké odlišnosti.

Zjistila jsem, že ČR nevěnuje dostatek pozornosti integraci cizinců a cizinci nejsou s životem u nás spokojeni. Spokojenost nevyjádřili ani v oblasti informovaností o podmínkách ČR. Největším problémem při pobytu v ČR kromě jazykové bariéry spatřují v oblasti zaměstnání a podnikání. Značné rozdíly se objevují v souvislosti s rozdělením cizinců na občany EU a cizince z tzv. třetích zemí, což je mimo jiné dáno cizineckým zákonem, který těmto skupinám odlišně zajišťuje pobytová práva.

Pozitivním zjištěním je, že v integraci cizinců hrají významnou úlohu neziskové organizace. Naopak státní instituce při integraci cizincům nepomáhají tak, jak by se dalo očekávat. Navíc většina cizinců se v ČR setkala s projevem rasismu a diskriminace. Znepokojivé jsou údaje, že cizinci se s projevy rasismu a diskriminace setkají u státních institucí, které mají cizince před těmito projevy chránit.

ANOTACE

Raclavská, Anna. **Integrace cizinců v podmínkách České republiky.** (Diplomová práce) Brno: Institut mezioborových studií, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, 2009, 121 s.

Práce se zabývá problematikou integrace cizinců v podmínkách ČR. Obsahuje stručné seznámení s pojmy migrace a integrace. Důraz je kladen na právní, sociální, kulturní, ekonomické a další aspekty, které proces integrace ovlivňují. Pozornost je věnována i aktivitám nevládních organizací v této oblasti a uplatnění sociálního pedagoga v procesu integrace cizinců. Teoretické poznatky jdou doplněny osobními zkušenostmi.

Součástí diplomové práce je průzkum provedený mezi cizinci pobývajícími v Jihomoravském kraji. Předmětem zkoumání je proces integrace u skupiny cizinců, jak integraci vnímají, s jakými problémy se při integraci do české společnosti setkávají a jak jsou spokojeni s množstvím a dostupností informací o podmínkách pobytu v ČR. Empirická část práce se zabývá dotazníkovým šetřením, statistickou analýzou získaných dat a vyhodnocením tří cílů průzkumu. Práce je doplněna tabulkami a grafy.

Klíčová slova: migrace, integrace cizinců, formy a přístupy integrace, právní, sociální, kulturní, ekonomické a další aspekty ovlivňující integraci, aktivity nevládních organizací, možnosti uplatnění sociálního pedagoga.

ANNOTATION

Raclavská, Anna. **Integration of Foreigners in the Environment of the Czech Republic.** (Diploma thesis) Brno: Institute of Interdisciplinary Studies, Faculty of Humanities, Tomáš Baťa University in Zlín, 2009, 121 s.

The thesis is focused on the issues of foreigners integrated into the Czech Republic environment. It covers also a brief explanation of the meaning of migration and integration. Legal, social, cultural, economic and other aspects with any impacts on the integration process are highlighted. An attention is drawn also to the activities of non-governmental bodies in this area and to the potential engagement of a social pedagogical consultant in the process of foreigner integration. Theoretical knowledge is complemented by the personal experience.

Part of this diploma thesis consists of the research performed among foreigners in the South Moravian Region. Subject of this research is an integration process of a group of foreigners, how the integration is perceived by them, what problems related to their integration into the Czech society they face, and how satisfied they are with the quantity and availability of information on the conditions of stay in the Czech Republic. Empirical part of the work consists of questionnaire investigation, statistic analysis of data acquired and evaluation of three goals of the research. Text is accompanied by tables and graphs.

Key words: migration, integration of foreigners, integration forms and approaches, legal, social, cultural, economic and other aspects impacting the integration process, activities of non-governmental bodies, opportunities of engagement of a social pedagogical consultant.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965).
- Mezinárodní úmluva o ochraně všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (1990).
- Úmluva o právním postavení uprchlíků (1951) a protokol k uvedené úmluvě (1967).
- Úmluva o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni (1992).
- Evropská kulturní dohoda (1982).
- Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků (1985).
- Evropská úmluva o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni (1992).
- Evropská sociální charta v pozdějším znění (1996).
- Evropská úmluva o občanství (1997).
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělání, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 347 s. ISBN 80-7325-020-9.

BARŠA, P. *Západ a islamismus. Střet civilizací, nebo dialog kultur?* 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, 388 s. ISBN 80-85959-96-8.

BARŠA, P., BARŠOVÁ A. *Přistěhovalectví a liberální stát*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

COUSSEYOVÁ, M. *Rámeček integrační politiky*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2000, 54 s. ISBN 92-871-4341-2.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, ISBN 80-7066-822-9.

FLIEDR, I. a kol. *Střet civilizací?* 1. vyd. Praha: G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.

GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. 192 s. ISBN 80-86316-31-9.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HAMPL, M. a kol. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v ČR*. 1. vyd. Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 1996. 395 s. ISBN 80-902154-2-4.

KRATOCHVÍL, P. *Teorie evropské integrace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0.

NIESSEN, J. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin..* 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2000, 115 s. ISBN 92-871-4345-5.

NOVÝ, I., SCHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2005, 313 s. ISBN 80-7261-121-6.

ROLNÝ, I., LACINA, L. *Globalizace-Etika-Ekonomika*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 2001, 255 s. ISBN 80-7326-000-X.

ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008, 47 s.

SCHULZE, H. *Stát a národ v evropských dějinách*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2003, 366 s. ISBN 80-7106-393-2.

SPOUSTA, V. et al. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 158 s. ISBN 80-210-2387-2.

TOMEŠ, J., FESTA, D., NOVOTNÝ, J. et al. *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha: P3K, 2007, 340 s. ISBN 978-80-903587-6-8.

Velký slovník naučný. 1. vyd. Praha: Diderot, 1999, 1079 s. ISBN 80-902723-1-2.

Centrum pro otázky migrace. Dostupné z: <<http://www.migrace.ecn.cz>>.

Česká veřejná správa. Dostupné z: <<http://portal.gov.cz>>.

Lékařské informační centrum, Katalog lékařů a zdravotnických zařízení ČR. Dostupné z: <<http://www.help-lic.cz>>.

Mezinárodní migrace. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz>>.

Mezinárodní organizace pro migraci. Dostupné z: <<http://www.iom.cz>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>, <<http://www.praceprocizince.cz>>.

Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <<http://www.cestina-pro-cizince.cz>>.

Organizace pro pomoc uprchlíkům. Dostupné z: <<http://www.azyl.cz>> a <<http://www.opu.cz>>.

Poradna pro integraci. Dostupné z: <<http://www.p-p-i.cz>>.

Ředitelství služby cizinecké policie. Dostupné z: <<http://www.policie.cz>>.

Sdružení občanů zabývajících se emigranty. Dostupné z: <<http://www.soze.cz>>.

Usnesení vlády č. 689 ze dne 7. 7. 1999, Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR. MPSV. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>.

Usnesení vlády č. 1266 ze dne 11. 12. 2000, Koncepce integrace cizinců na území ČR. MPSV. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>.

Usnesení vlády č. 55 ze dne 13. 1. 2003, Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců. MPSV. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>.

Usnesení vlády č. 1252 ze dne 10. 12. 2003, Realizace Koncepce integrace cizinců. MPSV. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>.

Usnesení vlády č. 126 ze dne 8. 2. 2006, Koncepce integrace cizinců v roce 2005. MPSV. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>.

VOJTKOVÁ, M. *Teorie mezinárodní migrace*. Rubrika Témata, 2005. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz>>.

Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2007 a návrh dalšího postupu. MPSV, Praha: 2008. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz>>.

Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR za rok 2007. MVČR, Azyl a migrace, Praha: 2008. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz>>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1 - Rozdělení respondentů podle příslušnosti k EU.....	82
Tabulka č. 2 - Rozdělení respondentů podle domovského světadílu.....	83
Tabulka č. 3 - Rozdělení respondentů podle domovského státu.....	85
Tabulka č. 4 - ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců-názor v celé skupině respondentů.....	87
Tabulka č. 5 - ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců-názor ve skupině příslušníků EU.....	87
Tabulka č. 6 - ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců-názor ve skupině cizinců z tzv. třetích zemí.....	88
Tabulka č. 7 - ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců-názor respondentů dle domovského světadílu.....	88
Tabulka č. 8 - Spokojenost s životními podmínkami v ČR v celé skupině respondentů.....	89
Tabulka č. 9 - Spokojenost s životními podmínkami v ČR u občanů EU.....	89
Tabulka č. 10 - Spokojenost s životními podmínkami v ČR u cizinců z třetích zemí.....	89
Tabulka č. 11 - Spokojenost s životními podmínkami v ČR dle domovského světadílu.....	90
Tabulka č. 12 - Poskytnutí informací o podmínkách pobytu cizinců na území ČR v celé skupině respondentů.....	91
Tabulka č. 13 - Spokojenost s množstvím a dostupností informací o podmínkách pobytu v ČR podle příslušnosti k EU.....	92
Tabulka č. 14 - Oblasti, ve kterých cizinci pocítují největší problém při pobytu v ČR - podle příslušnosti k EU.....	94
Tabulka č. 15 - Znalost českého jazyka dle příslušnosti k EU.....	95
Tabulka č. 16 - Zkušenosti cizinců s komunikací při jednání na úřadech podle příslušnosti k EU.....	95
Tabulka č. 17 - Co cizinci považují za důležité pro spokojený život-podle příslušnosti k EU.....	96

Tabulka č. 18 - Projevy diskriminace a rasismu na území ČR podle příslušnosti k EU.....	96
Tabulka č. 19 - Způsoby získávání práce na území ČR – podle příslušnosti k EU.....	98
Tabulka č. 20 - Spokojenost s pracovními podmínkami v ČR dle příslušnosti k EU.....	99
Tabulka č. 21 - Forma ubytování v ČR dle příslušnosti k EU.....	100
Tabulka č. 22 - Poskytnutí informací o podmínkách pobytu cizinců na území ČR podle příslušnosti k EU.....	101
Graf č. 1 - Rozdělení souboru podle příslušnosti k EU.....	83
Graf č. 2 - Rozdělení respondentů podle světadílu.....	84
Graf č. 3 – Spokojenost s množstvím a dostupností informací	92
Graf č. 4 – Projevy diskriminace a rasismu na území ČR.....	97

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Dotazník
- Příloha č. 2 Tabulka - Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství, statistické údaje k 31.12.2008
- Příloha č. 3 Tabulka - Cizinci ze zemí EU podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství, statistické údaje k 31.12.2008
- Příloha č. 4 Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR

Dotazník

Vážení,

v současné době jako studentka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně zpracovávám diplomovou práci na téma „Integrace cizinců v podmínkách České republiky“. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který mi pomůže zmapovat tuto problematiku. Dotazník je anonymní a zcela dobrovolný. Všechna získaná data poslouží pouze k zpracování mé práce a pokusím se s jejich pomocí přispět k Vaší lepší integraci a spokojenosti v naší zemi.

Při vyplňování zakroužkujte možnost, která Vám nejvíce vyhovuje. **Děkuji Vám tímto předem za spolupráci.**

Anna Raclavská

1. Myslíte si, že ČR věnuje dostatek pozornosti integraci cizinců?

1. ano
2. ne
3. nevím

2. Jste spokojen(a) s životními podmínkami v ČR?

1. ano
2. spíše ano
3. spíše ne
4. ne

3. Kdo Vám pomohl získat informace potřebné k orientaci v systému podmínek pobytu cizinců na území ČR?

1. známí - cizinci
2. známí – občané ČR
3. státní instituce
4. neziskové organizace pomáhající cizincům
5. komerční subjekty
6. média
7. nemám přehled o základních podmínkách pobytu

4. Myslíte si, že množství a dostupnost informací o podmínkách pobytu v ČR je dostačující? (práce, povolení k pobytu, zdravotnictví aj.)

1. ano
2. ne
3. nedokážu posoudit

5. V které oblasti cítíte největší problém při pobytu v ČR?

1. náboženství
2. jazyková bariéra
3. zaměstnání (podnikání)
4. školství
5. respektování soukromí
6. jiná možnost.....

6. Jaká je Vaše znalost českého jazyka?

1. velmi dobrá (slovem i písmem)
2. dobrá (mluvím a textům rozumím bez problému, s psaním mám problémy)
3. špatná (domluvím se , čtení a psaní však nezvládám)
4. velmi špatná (mám problémy domluvit se)
5. neumím česky (bez tlumočnicka se nedomluví)

7. Jaké máte zkušenosti s komunikací při jednání na úřadech (cizinecké policii, úřadu práce, živnostenském úřadu apod.)? Úředníci s Vámi komunikují:

1. v cizím jazyce,
 uveďte v jakém.....
2. v jednoduché češtině
3. nekomunikují se mnou

8. Co je podle Vás důležité pro spokojený život v ČR?

1. naučit se dobře česky
2. zvýšit si vzdělání, kvalifikaci
3. získat lepší pracovní podmínky
4. udržovat si Vaše původní tradice a zvyklosti
5. držet se Vaší komunity
6. jiné

9. Setkal(a) jste se v našem státě s jakýmkoliv projevem diskriminace nebo rasismu?

1. ano
upřesněte kde, v jaké oblasti.....
2. ne

10. Jakým způsobem jste získal(a) nebo chcete získat na území ČR práci?

1. uveďte způsob
2. nepracuji, nehledám práci

11. Jste spokojen(a) s pracovními podmínkami v ČR (např. mzda, pracovní doba, legalita práce, zdravotní a bezpečnostní podmínky práce, podmínky pro podnikání apod.)?

1. ano
2. spíše ano
3. spíše ne
4. ne
5. nevím

12. Kde v ČR bydlíte?

1. na ubytovně
2. v bytě
3. v rodinném domku
4. v místnosti v bytě
5. jiná možnost

13. Jaká je Vaše domovská země a světadíl?

Země:.....

Světadíl.....

14. Jste občanem Evropské unie?

1. ano
2. ne

Příloha č. 2

Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 12. 2008							
Členské země EU vyznačeny modře							
Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR							
Státní občanství <i>Citizenship</i>	Cizinci celkem/ <i>Foreigners, total</i>	Trvalý pobyt / <i>Permanent stay</i>			Ostatní typy pobytu / <i>Other types of stay</i>		
		celkem / <i>Total</i>	muži / <i>Males</i>	ženy / <i>Females</i>	celkem / <i>Total</i>	muži / <i>Males</i>	ženy / <i>Females</i>
Celkový součet	438 301	172 927	91 632	81 295	265 374	172 792	92 582
Afghánistán	152	109	80	29	43	31	12
Albánie	247	137	95	42	110	67	43
Alžírsko	590	529	488	41	61	42	19
Angola	171	130	109	21	41	30	11
Argentina	76	50	27	23	26	13	13
Arménie	1 891	1 238	637	601	653	384	269
Austrálie	472	287	192	95	185	100	85
Ázerbájdžán	348	113	64	49	235	140	95
Bahrajn	21	5	4	1	16	11	5
Bangladéš	64	36	34	2	28	20	8
Belgie	485	168	136	32	317	232	85
Belize	3	3	2	1	-	-	-
Bělorusko	4 034	2 178	837	1 341	1 856	918	938
Benin	41	34	27	7	7	6	1
Bhútán	1	1	-	1	-	-	-
Bolívie	63	39	31	8	24	17	7
Bosna a Hercegovina	2 432	1 470	858	612	962	870	92
Botswana	48	-	-	-	48	25	23
Brazílie	286	102	53	49	184	100	84
Bulharsko	5 922	3 066	1 907	1 159	2 856	1 890	966
Burkina Faso	12	10	8	2	2	-	2
Burundi	2	2	2	-	-	-	-
Čad	6	5	4	1	1	1	-
Černá Hora	53	37	31	6	16	11	5
Čína	5 205	3 185	1 753	1 432	2 020	1 200	820
Dánsko	311	96	78	18	215	153	62
Dominika	1	1	1	-	-	-	-
Dominikánská republika	25	15	11	4	10	7	3
Džibutsko	1	1	-	1	-	-	-
Egypt	391	250	238	12	141	123	18
Ekvádor	73	38	28	10	35	20	15
Eritrea	5	4	4	-	1	1	-
Estonsko	71	30	13	17	41	27	14
Etiopie	70	41	35	6	29	24	5
Fidži	2	-	-	-	2	1	1
Filipíny	293	50	2	48	243	117	126
Finsko	231	55	35	20	176	101	75
Francie	2 445	728	529	199	1 717	1 188	529
Gambie	6	3	3	-	3	3	-
Ghana	112	60	54	6	52	41	11
Grenada	2	2	1	1	-	-	-
Gruzie	743	323	176	147	420	260	160
Guatemala	17	9	3	6	8	3	5
Guinea	57	30	23	7	27	20	7
Guinea-Bissau	18	15	14	1	3	2	1
Guyana	5	5	5	-	-	-	-
Haiti	1	1	1	-	-	-	-
Honduras	10	4	4	-	6	2	4

Hongkong	12	3	-	3	9	3	6
Chile	69	38	19	19	31	19	12
Chorvatsko	2 324	1 921	1 251	670	403	306	97
Indie	977	251	192	59	726	565	161
Indonésie	196	63	27	36	133	91	42
Irák	357	280	186	94	77	51	26
Írán	213	95	75	20	118	76	42
Írsko	555	119	93	26	436	340	96
Island	30	8	5	3	22	13	9
Itálie	2 616	1 198	993	205	1 418	1 204	214
Izrael	764	353	237	116	411	260	151
Jamajka	5	3	3	-	2	1	1
Japonsko	1 661	185	54	131	1 476	847	629
Jemen	216	151	105	46	65	42	23
Jihoafriická republika	234	115	63	52	119	68	51
Jordánsko	206	140	120	20	66	53	13
Kambodža	17	5	1	4	12	9	3
Kamerun	64	43	34	9	21	16	5
Kanada	752	418	240	178	334	196	138
Kapverdy	9	8	6	2	1	-	1
Katar	1	-	-	-	1	1	-
Kazachstán	3 385	1 800	780	1 020	1 585	775	810
Keňa	43	7	3	4	36	24	12
Kolumbie	132	71	33	38	61	37	24
Kongo	27	21	18	3	6	2	4
Kongo, dem. rep.	54	36	26	10	18	12	6
Korea	1 314	81	37	44	1 233	740	493
Korea, lid. dem. rep.	26	-	-	-	26	25	1
Kosovo	77	39	25	14	38	19	19
Kostarika	29	13	7	6	16	11	5
Kuba	322	287	208	79	35	19	16
Kuvajt	26	7	5	2	19	17	2
Kypr	67	35	31	4	32	23	9
Kyrgyzstán	535	280	115	165	255	132	123
Laos	19	15	9	6	4	2	2
Lesotho	3	-	-	-	3	3	-
Libanon	283	211	178	33	72	53	19
Libérie	6	6	3	3	-	-	-
Libye	223	89	74	15	134	89	45
Lichtenštejnsko	3	1	1	-	2	1	1
Litva	413	136	44	92	277	156	121
Lotyšsko	119	65	25	40	54	19	35
Lucembursko	23	7	7	-	16	9	7
Madagaskar	27	22	16	6	5	2	3
Maďarsko	653	395	246	149	258	158	100
Makedonie	2 153	883	708	175	1 270	1 042	228
Malajsie	285	11	6	5	274	125	149
Maledivy	2	1	1	-	1	1	-
Mali	30	18	12	6	12	8	4
Malta	21	8	4	4	13	8	5
Maroko	195	154	137	17	41	34	7
Mauricius	20	10	3	7	10	7	3
Mauritánie	4	2	2	-	2	2	-
Mexiko	218	84	49	35	134	84	50
Moldavsko	10 644	2 122	1 169	953	8 522	5 729	2 793
Mongolsko	8 569	1 465	491	974	7 104	3 153	3 951
Mosambik	5	4	3	1	1	1	-
Myanmar	35	30	16	14	5	3	2
Namibie	24	4	1	3	20	11	9
Německo	17 496	4 428	2 907	1 521	13 068	11 236	1 832
Nepál	88	23	18	5	65	57	8
Niger	2	2	2	-	-	-	-

Nigérie	435	341	302	39	94	71	23
Nikaragua	13	9	7	2	4	3	1
Nizozemsko	2 604	606	464	142	1 998	1 347	651
Norsko	155	44	35	9	111	84	27
Nový Zéland	109	54	38	16	55	31	24
Pákistán	371	256	208	48	115	84	31
Palestina	107	64	52	12	43	41	2
Panama	20	5	5	-	15	9	6
Paraguay	32	4	4	-	28	20	8
Peru	147	89	60	29	58	34	24
Pobřeží slonoviny	62	52	50	2	10	8	2
Polsko	21 710	11 137	3 319	7 818	10 573	8 594	1 979
Portugalsko	140	34	28	6	106	72	34
Rakousko	3 580	1 194	846	348	2 386	2 042	344
Rumunsko	3 619	2 146	1 176	970	1 473	1 125	348
Rusko	27 178	12 140	5 484	6 656	15 038	7 179	7 859
Rwanda	4	-	-	-	4	4	-
Řecko	856	673	452	221	183	146	37
Salvador	9	2	1	1	7	3	4
San Marino	1	1	1	-	-	-	-
Saúdská Arábie	58	18	17	1	40	35	5
Senegal	46	38	36	2	8	8	-
Seychely	2	1	-	1	1	1	-
Sierra Leone	9	-	-	-	9	8	1
Singapur	23	4	1	3	19	6	13
Slovensko	76 034	25 408	12 364	13 044	50 626	32 368	18 258
Slovinsko	235	151	101	50	84	54	30
Somálsko	24	24	11	13	-	-	-
Spojené arabské emiráty	6	3	3	-	3	3	-
Spojené království	4 512	1 217	1 033	184	3 295	2 455	840
Spojené státy	5 272	2 642	1 752	890	2 630	1 495	1 135
Srbsko	1 034	646	460	186	388	291	97
Srbsko a Černá Hora	3 214	2 506	1 736	770	708	502	206
Srí Lanka	70	39	27	12	31	20	11
Súdán	55	45	38	7	10	7	3
Surinam	1	1	1	-	-	-	-
Svatá Lucie	2	2	1	1	-	-	-
Svatý Tomáš	2	1	1	-	1	1	-
Sv. Vincenc a Grenadiny	1	-	-	-	1	1	-
Sýrie	467	366	274	92	101	68	33
Španělsko	553	194	128	66	359	236	123
Švédsko	563	268	160	108	295	221	74
Švýcarsko	520	282	176	106	238	183	55
Tádžikistán	219	37	16	21	182	170	12
Tanzánie	24	16	11	5	8	5	3
Thajsko	494	91	8	83	403	42	361
Tchaj-wan	301	19	3	16	282	153	129
Togo	12	9	5	4	3	2	1
Tonga	3	3	1	2	-	-	-
Trinidad a Tobago	4	1	1	-	3	2	1
Tunisko	493	375	351	24	118	103	15
Turecko	1 101	448	361	87	653	444	209
Turkmenistán	42	11	2	9	31	13	18
Uganda	15	4	1	3	11	7	4
Ukrajina	131 965	40 674	20 119	20 555	91 291	57 897	33 394
Uruguay	17	10	5	5	7	3	4
Uzbekistán	2 327	136	60	76	2 191	1 921	270
Venezuela	71	36	19	17	35	16	19
Vietnam	60 258	34 795	19 679	15 116	25 463	16 877	8 586
Zambie	33	18	14	4	15	7	8
Zimbabwe	12	5	4	1	7	4	3
Ostatní	662	567	359	208	95	75	20

Příloha č. 3

Cizinci z EU podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 12. 2008							
Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR							
Státní občanství	Cizinci celkem / <i>Foreigners, total</i>	Trvalý pobyt / <i>Permanent stay</i>			Ostatní typy pobytu / <i>Other types of stay</i>		
		celkem / <i>Total</i>	muži / <i>Males</i>	ženy / <i>Females</i>	celkem / <i>Total</i>	muži / <i>Males</i>	ženy / <i>Females</i>
Celkový součet	145 834	53 562	27 119	26 443	92 272	65 404	26 868
Belgie	485	168	136	32	317	232	85
Bulharsko	5 922	3 066	1 907	1 159	2 856	1 890	966
Dánsko	311	96	78	18	215	153	62
Estonsko	71	30	13	17	41	27	14
Finsko	231	55	35	20	176	101	75
Francie	2 445	728	529	199	1 717	1 188	529
Irsko	555	119	93	26	436	340	96
Itálie	2 616	1 198	993	205	1 418	1 204	214
Kypr	67	35	31	4	32	23	9
Litva	413	136	44	92	277	156	121
Lotyšsko	119	65	25	40	54	19	35
Lucembursko	23	7	7	-	16	9	7
Maďarsko	653	395	246	149	258	158	100
Malta	21	8	4	4	13	8	5
Německo	17 496	4 428	2 907	1 521	13 068	11 236	1 832
Nizozemsko	2 604	606	464	142	1 998	1 347	651
Polsko	21 710	11 137	3 319	7 818	10 573	8 594	1 979
Portugalsko	140	34	28	6	106	72	34
Rakousko	3 580	1 194	846	348	2 386	2 042	344
Rumunsko	3 619	2 146	1 176	970	1 473	1 125	348
Řecko	856	673	452	221	183	146	37
Slovensko	76 034	25 408	12 364	13 044	50 626	32 368	18 258
Slovinsko	235	151	101	50	84	54	30
Spojené království	4 512	1 217	1 033	184	3 295	2 455	840
Španělsko	553	194	128	66	359	236	123
Švédsko	563	268	160	108	295	221	74

Usnesení vlády č. 689 ze dne 7. června 1999

Pramen: ministerstvo práce a sociálních věcí

Z á s a d y

konceptce integrace cizinců na území České republiky

Integrace cizinců na území České republiky je součástí aktivní politiky vlády. Politika vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců vychází z mezinárodních závazků České republiky, mezinárodně uznávaných principů, standardů, zkušeností a doporučení odborných orgánů Rady Evropy a Evropské unie.

Zásady integrace cizinců na území České republiky jsou základním východiskem a nástrojem politiky vlády pro přípravu Konceptce integrace cizinců na území České republiky (dále jen "Konceptce"). Berou v úvahu současné možnosti realizace integrace cizinců v podmínkách České republiky. Respektují její pozitivní tradici v této oblasti, vytváří podmínky cíleného a systematického rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami a jsou nezbytným předpokladem pro zajištění odpovídající ochrany práv imigrantů na území České republiky.

Svým významem, obsahem a cíli současně podporují boj proti nelegální migraci i ostatním nelegálním aktivitám v této oblasti.

Zásada č. 1

Politika vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Konceptce je založená na principech rovného přístupu a rovné příležitosti.

Zásada č. 2

Imigrační komunity jsou pokládány za integrální a obohacující součást společnosti a za plnohodnotné a nezbytné partnery při vytváření multikulturní společnosti.

Zásada č. 3

Vztahy mezi komunitami zahrnují všechny vztahy mezi domácím obyvatelstvem a imigračními komunitami, včetně jejich vzájemných vztahů.

Zásada č. 4

Politika vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců směřuje zejména k vytvoření legislativně-právních podmínek a koncepce zajištění ochrany a přístupu cizinců k základním lidským právům a svobodám, včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv s ohledem na délku, účel a cíl jejich pobytu na území České republiky jako základnímu předpokladu jejich integrace a rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami.

Zásada č. 5

Integrace imigrantů je přirozeným důsledkem migrace. Je chápána jako proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Integrace imigrantů je komplexním jevem, který má své podmínky a politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty.

Zásada č. 6

Hlavním principem politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců je pozitivní přístup a převzetí odpovědnosti státu za vytváření podmínek, které umožní spravedlivou participaci cizinců na životě společnosti. Zaručuje imigrantům možnost přiměřeně, svobodně a plně se podílet na hospodářském, společenském a veřejném životě národa a svobodně udržovat vlastní náboženskou a kulturní identitu. Je základním instrumentem k uznání osobního úsilí, podílu i vlastní odpovědnosti imigrantů a jejich skupin v procesu integrace a rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami.

Zásada č. 7

Podpora integrace imigrantů je založena na aktivním přístupu vlády a společnosti směřujícím k odstranění jejich diskriminace a umožňujícím využití hodnot dostupných všem obyvatelům České republiky. Umožňuje rozvoj imigrační komunity a rozvíjí pocit její sounáležitosti a vzájemného respektování se ve vztahu k domácímu obyvatelstvu a k ostatním imigračním komunitám.

Zásada č. 8

Součástí politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce je vytvoření sociálně ekonomických, organizačních a administrativních podmínek pro aktivní podporu integrace cizinců. Zejména ve vztahu k zajištění jejich osobní účasti v procesu integrace i na společenském životě na místní úrovni a podpoře rovného přístupu a rovné příležitosti především na trhu práce, ve vztahu k bydlení, ke vzdělání, zdravotní a sociální péči a náboženství.

Zásada č. 9

Vláda při stanovení koncepce, cílů a obsahu politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců úzce spolupracuje s věcně příslušnými národními i mezinárodními vládními, mezivládními a nevládními organizacemi, akademickými a vědeckými pracovišti a se sdruženími imigrantů.

Zásada č. 10

Příprava koncepce vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce je koordinována Ministerstvem vnitra a je realizována prostřednictvím příslušných resortů, orgánů státní správy a ve spolupráci s orgány územní samosprávy a nevládními organizacemi a sdruženími imigrantů.

Zásada č. 11

Nezastupitelnou úlohu v integraci cizinců mají orgány územní samosprávy. Tyto orgány se aktivně podílejí na tvorbě a realizaci koncepce a politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce. Na jejich činnosti v této oblasti se vláda organizačně a finančně spolupodílí.

Zásada č. 12

Vláda podporuje vznik, činnost a rozvoj nevládních organizací, sdružení imigrantů, církevních a charitativních organizací a vytváří podmínky pro jejich aktivní účast při integraci cizinců.

Zásada č. 13

Vláda podporuje vytváření reálného mediálního obrazu o vztazích mezi komunitami a o možnostech jejich dalšího rozvoje a podpory. Zaměření a cíle v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce jsou neslučitelné s jakoukoliv formou veřejné diskriminace namířené proti imigračním komunitám nebo jejich příslušníkům.

Zásada č. 14

Příprava a postupné zavádění politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce bude probíhat v etapách podle schváleného časového harmonogramu, nejpozději do konce roku 2002.

Zásada č. 15

Příprava a realizace Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky a politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců bude financována ze státního rozpočtu České republiky.